

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut komunikačních studií a žurnalistiky

Katedra žurnalistiky

Tereza Krobová

**Obraz Afroamerického hnutí za lidská práva
v českých tištěných médiích v letech 1956 a
1963**

Bakalářská práce

Praha 2011

Autor práce: **Tereza Krobová**

Vedoucí práce: **PhDr. Petr Bednařík, Ph.D.**

Rok obhajoby: **2011**

Bibliografický záznam

KROBOVÁ, Tereza. *Obraz Afroamerického hnutí za lidská práva v českých tištěných médiích v letech 1956 a 1963*. Praha: Karlova Univerzita, Fakulta sociálních věd, Katedra žurnalistiky, 2011. 95 s. Vedoucí diplomové práce PhDr. Petr Bednařík, Ph.D.

Abstrakt

Tato bakalářská práce se snaží popsat, jakým způsobem československá tištěná média referovala o černošském hnutí ve Spojených státech amerických. Soustřeďuje na dva nejvýznamnější mezníky moderního černošského hnutí: na autobusový bojkot v Montgomery v roce 1956, který znamenal počátek masového hnutí, a vrchol hnutí – pochod na Washington v roce 1963 s následným projevem Martina Luthera Kinga, hlavního představitele hnutí s názvem „I Have a dream“. V této souvislosti si práce klade za cíl popsat způsob, jakým zobrazovala právě Kinga. Tato práce si všímá vazeb černošského hnutí a komunismu a analyzuje je, zároveň zkoumá, zda tato skutečnost ovlivnila československé deníky. K tomuto účelu byly vybrány tři deníky, na jejichž příkladě se pokouší vztah médií k hnutí obecně popsat, konkrétně v Rudém právu, Mladé frontě a Lidové demokracii. Jejím úkolem je demonstrovat právě na příkladu černošského hnutí vztah českých médií ke Spojeným státům americkým, najít znaky tendenčního referování i tehdejší propagandistické zatíženosti. Analyzován je vždy rok, ve kterém událost probíhala.

Abstract

This bachelor's thesis is trying to explain the way of media reporting about the Civil Rights Movement in the United States of America. It is focused on two important boundary stones: the beginning of the movement – bus Boycott in Montgomery in 1956 and its top – the March on Washington in 1963. Martin Luther King, leader of this movement, made there a „I have a dream“ speech, which is an object of this Thesis too. These thesis are noticing the connection between the movemet and communism and ask the main question: has this fact influenced media reporting? Three representative

newspapers was chosen for this purpose – Rudé právo, Mladá fronta and Lidová demokracie. This study is trying to describe the relation of the United States and Czechoslovakia and find some signs of viewiness or the publicity campain of the czechoslovak press. One full year is analyzed in both cases.

Klíčová slova

Černošské hnutí, Martin Luther King, Spojené státy americké, Sovětský svaz, komunismus, média, Rudé právo, Mladá fronta, Lidová demokracie.

Keywords

Civil rights movement, Martin Luther King, United States of America, Soviet Union, communism, media, Rudé právo, Mladá fronta, Lidová demokracie.

Rozsah práce

Tato práce má 146 577 znaků, tj. 81 normostran (bez abstraktů a příloh).

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna veřejnosti pro účely výzkumu a studia.

V Praze dne 18. 5. 2011

Tereza Krobová

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala svému konzultantovi PhDr. Petru Bednaříkovi, Ph. D. za jeho trpělivý přístup a cenné rady a připomínky.

Děkuji také své rodině a mému partnerovi Jiřímu Kůrkovi za rady, podporu při psaní této práce i během celého studia.

Institut komunikačních studií a žurnalistiky UK FSV

Teze BAKALÁŘSKÉ diplomové práce

TUTO ČÁST VYPLŇUJE STUDENT/KA:

Příjmení a jméno diplomantky/diplomanta:

Krobová Tereza

Razítko podatelny:

Imatrikulační ročník diplomantky/diplomanta:

2011/2012

E-mail diplomantky/diplomanta:

Krobova.tereza@seznam.cz

Studijní obor/typ studia:

Žurnalistika/prezenční

Předpokládaný název práce v češtině:

Obraz Afroamerického hnutí za lidská práva v českých tištěných médiích v letech 1956 a 1963

Předpokládaný název práce v angličtině:

Picture of Civil rights movement in the USA in the czech printed media in 1956 and 1963

Předpokládaný termín dokončení (semestr, školní rok – vzor: ZS 2012):

(diplomovou práci je možné odevzdat nejdříve po dvou semestrech od schválení tezí, tedy teze schválené v LS 2010/2011 umožňují obhajovat práci nejdříve v LS 2011/2012)

LS 2011

Základní charakteristika tématu a předpokládaný cíl práce (max. 1000 znaků):

Tato bakalářská práce se soustřeďuje na 2 důležité mezníky počátků černošského masového hnutí v USA: na vzpouru Rosy Parksové roku 1956, která znamenala počátek masového hnutí a pochod na Washington v roce 1963. Zároveň si klade za cíl najít obraz těchto událostí v českých tištěných denících. Jejím úkolem je demonstrovat právě na příkladu černošského hnutí v USA vztah českých médiích k USA, najít znaky tendenčního referování i tehdejší propagandistické zatíženosti.

Předpokládaná struktura práce (rozdělení do jednotlivých kapitol a podkapitol se stručnou charakteristikou jejich obsahu):

1. **Vztah českých médií k USA** – obecný úvod, který stručně definuje nejen jednotlivé stavy českých médiích v obdobích důležitých dat hnutí, ale i obecný vztah Československa ke kapitalistickému západu

právě na příkladu mediálního pokrytí amerických událostí

2. **Černošské hnutí očima českých médií** – obraz černošského hnutí v médiích – hodnocena bude objektivnost, jazyk, příznakovost i množství a frekvence článků
3. **Jednotlivé etapy hnutí:**
 - a) **Rosa Parksová a počátek masového hnutí (1955)** – události roku 56, hospodářské blokády amerických měst a růst hnutí v celoamerickou událost
 - b) **Pochod na Washington (23. 8. 1963)** – analýza masového pochodu a slavného projevu „I have a dream.“

Vymezení zpracovávaného materiálu (např. konkrétní titul periodika a období, za které bude analyzován):

Rudé právo – rok 1956 (ročníky od ledna 1956 do ledna 1957) a rok 1963 (od ledna 1963 do ledna 1964)

Lidová demokracie – rok 1956 (ročníky od ledna 1956 do ledna 1957) a rok 1963 (od ledna 1963 do ledna 1964)

Mladá fronta – rok 1956 (ročníky od ledna 1956 do ledna 1957) a rok 1963 (od ledna 1963 do ledna 1964)

Postup (technika) při zpracování materiálu:

Komparace, deskripce a analýza dobového tisku

Základní literatura (nejméně 5 nejdůležitějších titulů k tématu a způsobu jeho zpracování; u všech titulů je nutné uvést stručnou anotaci na 2– 5 řádků):

WOLÁK, Radim – KÖPPOVÁ, Barbara (eds.): Česká média a česká společnost v 60. letech. Praha, Radioservis 2008, 170 s.

Soubor esejů o fungování a zákonitostech českých médiích v 60. letech. Na konkrétních případech popisuje tehdejší situaci. Všímá si však i obecných zákonitostí fungování českých a zejména těch socialistických médií.

BITTMAN, Ladislav (a kol.): Manipulátoři. Praha, FSV UK a Boston University. 1992.

Odborná studie nejen o českém socialistické tisku, o cenzuře a manipulaci, které se socialistický tisk dopouštěl. Tu konfrontuje se svobodnou objektivní žurnalistikou. Všímá si historických i společenských souvislostí a popisuje tak vývoj českých socialistických médií.

PILÁT, Jan. Svět doktora Kinga. Praha : Svoboda, 1983. 245 s.

Podrobný přehled černošského hnutí mapující jeho začátky, průběh i atentát na Martina Luthera Kinga. Kniha vznikla v 80. letech, a tak věrně dokresluje mediální obraz černošského hnutí v socialistickém Československu.

MEIER, August, et al. Martin Luther King, Jr and the Civil Right Movement. New York : Palgrave Macmillan, 2007. 274 s.

Soubor esejů amerických sociologů o černošském hnutí a o jeho problematických a sporných momentech. Zabývá se nejen historickými událostmi, ale snaží se na význam celého hnutí dívat i z pohledů sociologického nebo politického.

TINDALL, George B.; SHI, David E. Dějiny spojených států amerických. Praha : Lidové noviny, 2008. 904 s.

Podrobné dějiny Spojených států od jejich počátků do současnosti. Všímají si i ekonomických, politických a

dalších společenských změn ve společnosti a snaží se je v hlubším kontextu analyzovat.

Obviňujeme americkou vládu ze zločinu genocida. Praha : Mír, 1952. 315 s.

Kniha s podtitulem „Žádost o ochranu před zločinem Spojených států amerických proti černošskému lidu“ je původně americkým dokumentem, vydaným Kongresem pro občanská práva a adresovaná OSN. Prohlášení zaujímá odmítavé stanovisko k situaci v USA a požaduje její nápravu.

SCHULZ, Winfried, et al. Analýza obsahu mediálních sdělení. Praha : Karolinum, 2004. 149 s.

Odborné texty o problematice komunikace médií s publikem. Kniha se snaží o úvod do problematiky obsahové analýzy, zároveň však nabízí konkrétní i příklady a výsledky těchto výzkumů.

Diplomové práce k tématu (seznam bakalářských, magisterských a doktorských prací, které byly k tématu obhájeny na UK, případně dalších oborově blízkých fakultách či vysokých školách za posledních pět let)

SPILKOVÁ, Eva: Martin Luther King vs. Malcolm X, FSVUK americká studia, 2008, vedoucí práce: Francis Raška

BLAŽKOVÁ, Michaela: Martin Luther King, Jr a zápasy za rovnoprávnost, FFUK historie, 2006, vedoucí práce: Michal Pullman

URBAN, Daniel: Vzestup afroamerického radikalismu a pád afroamericko– židovské koalice ve Spojených státech, 2006, FFUK anglistika, vedoucí práce: Miloš Calda

Datum / Podpis studenta/ky

8. června, 2010

.....

TUTO ČÁST VYPLŇUJE PEDAGOG/PEDAGOŽKA:

Doporučení k tématu, struktuře a technice zpracování materiálu:

Případné doporučení dalších titulů literatury předepsané ke zpracování tématu:

Potvrzuji, že výše uvedené teze jsem s jejich autorem/kou konzultoval(a) a že téma odpovídá mému oborovému zaměření a oblasti odborné práce, kterou na UK FSV vykonávám.

Souhlasím s tím, že budu vedoucí(m) této práce.

.....

Příjmení a jméno pedagožky/pedagoga

Datum / Podpis pedagožky/pedagoga

Obsah:

Úvod.....	3
1. Stručná historie černošského hnutí.....	6
1.1 Od zrušení otroctví k prvním protestům.....	6
1.2 Poválečná situace	11
2. Vztah českých médií k USA v 50. a 60. letech.....	14
3. Černošské hnutí očima českých médií.....	18
3.1 Černošské hnutí a komunismus.....	18
3.2 King a (československá) média.....	21
3.3 Československo a Afrika.....	25
3.4 Černošská kultura v Československu.....	26
4. Rok 1955 a 1956 v českých médiích	29
4.1 Stručný popis událostí a mediální pozadí:.....	29
4.2 Obsah československých médií.....	32
4.2.1 Jednotlivé epizodické události.....	33
4.2.2 <i>Autherine Lucy</i>	36
5. Rok 1963 a pochod na Washington.....	40
5.1 Rozbor pochodu a projevu „I have a dream“	43
5.2 Událost v českých médiích.....	47
5.2.1 <i>Události v Birminghamu</i>	49
5.2.2 <i>Pochod v československých denících</i>	50
6. Další události let 1956 a 1963	57
6.1 Odborné analýzy	57
6.2 Paul Robeson.....	58
6.3 Kultura a sport.....	60

7. Analýza jazyka a dalších vyjadřovacích prostředků	62
7.1 Teorie propagandy.....	62
7.2 Tendečnost v jazyku, fotografii a karikaturách	66
Závěr	74
Summary.....	76
Seznam použitých zdrojů:	77
Přehled tisku:.....	77
Použitá literatura:	77
Seznam internetových zdrojů.....	79
Seznam příloh	81
Přílohy.....	82

Úvod

V roce 2008 uběhlo 40 let od atentátu na Martina Luther Kinga, bojovníka za lidská práva a čelního představitele černošského hnutí ve Spojených státech amerických. Přestože se od jeho smrti mnoho věcí změnilo, je stále aktuální a je důležité si historii černošského hnutí připomínat i dnes. Šedesátá léta 20. století znamenala pro černošské hnutí významné období pozitivních změn, na svém postavení však přesto pracují Afroameričané dodnes.

Podle oficiálních informací portálu americké CIA¹ tvoří v současné době 80 % amerických obyvatel běloši a 12,8 % Afroameričané. Celkem 76 % Američanů se hlásí ke křesťanství a jen 24 % Američanů vyznává tradiční římskokatolickou církev. Spojené státy americké jsou totiž především tradičním centrem protestantismu, jehož různé varianty – baptismus, poté metodismus a luteránství vyznává 51 % občanů. Územím s největším podílem věřících, praktikujících křesťanů – protestantů, je stále americký Jih. Ještě dnes se nazývá „Biblický pás.“ Je však důležité si uvědomit, že přesně kopíruje „Pás černý,“² tedy oblast, která byla od vzniku Spojených států centrem segregace a rasismu. V čele těchto států vyčnívá stát Alabama, dějiště všech významných konfliktů i úspěchů černošského hnutí.

V moderním černošském hnutí existuje několik významných milníků, většina se však týká právě státu Alabama. Jinak tomu není ani v případě dvou vybraných událostí, kterým se tato práce bude věnovat. Jednou z nich je zcela logicky počátek černošského hnutí, který však není naprosto jednoznačně určitelný. Část odborných publikací ho klade až do počátku 60. let, kdy se bojkoty, demonstrace a protestní pochody staly celostátní praxí. Tato práce a druhá část odborné veřejnosti se však rozhodla považovat za začátek hnutí autobusový bojkot v Montgomery v roce 1956. Ten se totiž stal zcela specifickým konfliktem, událostí, která z lokálního sporu dokázala vytvořit celostátní událost, která je navíc ukončena skutečným úspěchem – schválením zákona. Poprvé se navíc jedná o organizované hnutí, jenž pro svůj boj získalo materiální, finanční i mediální podporu.

¹ CIA FACTBOOK [online] 2010 [cit. 2011-02-12] United States. Dostupné z WWW: <<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook>>.

² Tamtéž.

Během autobusového bojkotu se poprvé objevuje jména Martina Luthera Kinga, pozdějšího laureáta Nobelovy ceny míru z roku 1964. King byl baptistický kazatel a vůdce černošského hnutí. „Martin Luther King je chápán nejen jako bojovník za občanská práva Afroameričanů, nýbrž i jako reprezentant boje za lidská práva obecně.“³ King je významnou postavou hnutí, proto se tato práce věnuje také jeho obrazu v socialistických médiích.

Od autobusového bojkotu se události vyvíjely poněkud bouřlivě, za vrchol hnutí lze však považovat právě pochod na Washington – ten byl následkem brutálních útoků v Birminghamu v roce 1963, opět ve státě Alabama. Nejen, že hnutí díky pochodu získalo alespoň část svých požadavků, ale těšilo se v té době i největší mediální popularitě. Od té chvíle sice hnutí pokračovalo, tak masového zájmu se mu však dostalo až po atentátu na Martina Luthera Kinga v roce 1968.

Vzhledem k faktu, že tématem této práce je zobrazení černošského hnutí v médiích, není historický přehled ani popis obou sledovaných událostí vyčerpávajícím soupisem faktů a dat, ale spíše stručným přehledem nejdůležitějších událostí a jejich mediálního pozadí. Události jsou navíc konfrontovány s dobovou propagandistickou literaturou, která se tématu černošského hnutí věnovala. Ta dopomáhá společně s československými médii utvářet názor čtenářů. Tato práce se zaměřuje pouze na média tištěná, celou škálu československých novin, vydávaných na území Československa reprezentují tři relativně odlišné deníky. Rudé právo, jako tiskový orgán ÚV KSČ je oficiálním zdrojem a zobrazuje tu ideově nejzatíženější „realitu.“ V protikladu s Rudým právem stojí Lidová demokracie, katolicky orientovaný deník Československé strany lidové. U ní lze předpokládat „demokratičtější pohled“. Třetím vybraným deníkem je Mladá fronta, deník Svazu československé mládeže. Ten je koncipován skutečně jako deník pro mladé s větším počtem analýz, obrázků i větší orientací na zprávy ze zahraničí. Černošské hnutí bylo kromě duchovních vedeno a podporováno studenty, proto by bylo logické, kdyby se Mladá fronta, deník studentstva, věnovala problematice černošských práv nejčastěji.

Inklinovalo černošské hnutí ke komunismu? Jak často a v jakém rozsahu média o černošském hnutí referovala? Jednalo se o zpravodajství tendenční, propagandistické nebo si udržovalo alespoň minimální míru objektivitu? Jak byla v médiích zobrazena postava

³ HRUBEC, Marek, et al. *Martin Luther King proti nespravedlnosti*. Praha : Filosofia. 2010. s. 33.

Martina Luthera Kinga? Jak média popisují samotné Afroameričany a jak bílé rasisty? To vše jsou otázky, na které by se tato práce měla pokusit odpovědět.

V průběhu práce bylo nutné učinit lehké odklony od stanovených tezí. Jedná se především o přesunutí kapitol obsahu. Ač se při tvorbě tezí zdálo rozvržení textu podle obsahu v tezích logičtější, vzhledem k souvislostem a lepší koherenci textu bylo příhodnější jednotlivé kapitoly upravit. Další změnou oproti tezím se stalo přílišné „nevyužití“ jedné publikace. Publikace „Obviňujeme americkou vládu“ se po konkrétnější prostudování nezdála vhodným zdrojem, jelikož se věnovala především historickým událostem počátku 19. století. Přesto bylo důležité zmínit existenci jejího českého překladu z 50. let, neboť právě ona stala jedním z mála literárních zdrojů československých čtenářů. Vzhledem k faktu, že odkazy na události v Birminghamu z první poloviny roku 1963 se objevují ve všech článcích o pochodu na Washington, bylo žádoucí analyzovat alespoň minimálně i toto období.

1. Stručná historie černošského hnutí

Černošské hnutí na konci padesátých a v první polovině šedesátých let 20. století bylo výsledkem mnoha faktorů. K nepokojům černošského obyvatelstva docházelo s různým stupněm úspěšnosti již od počátku otroctví ve Spojených státech – jednalo se však převážně o osamělá, téměř guerillová povstání, která byla rychle a krvavě potlačena. Probíhala také bez opory ve státní moci nebo podpory bílého obyvatelstva i médií.

Již od poloviny devatenáctého století však k povstáním dochází celkem pravidelně a relativně úspěšně – několik jich dokáže změnit i americké zákony. Přichází však několik zásadních momentů v historii černošského odporu, které měly přímý či latentní vliv na hnutí ve 20. století a které neznamenají jen zápis do historie černošského hnutí, ale jeho přímé ovlivnění. Následující kapitoly tak nejsou podrobnou historií hnutí, spíše jen seznamem faktorů a událostí, které dokázaly katalyzovat a usměřit události v druhé polovině století dvacátého a jejich znalost je důležitá k pochopení událostí současných.

1.1 Od zrušení otroctví k prvním protestům

„Odborná“ publikace sovětského autora O. V. Zajčuka „Lidská práva po americku“⁴, vydaná v osmdesátých letech, celkem podrobně popisuje historii útlaku černošského lidu. Píše v ní, že „ani jeden kapitalistický stát nemůže soupeřit s USA v rozsahu nejhrubšího porušování lidských práv, které je charakteristickým rysem jejich všedního života a jedním z hlavních principů vnitřní a zahraniční politiky.“⁵ Pravdou zůstává, že Spojené státy v rámci své vlastní ústavy obcházejí zákony bez ohledu na mezinárodní dohody, které podepsaly⁶, a námítky, které vyslovovaly okolní demokratické státy. Otroci tak „stáli na nejnižším stupni společenského žebříčku.“⁷ Od 17. století sice existoval status „svobodné barevné osoby“ (ten mohl černoš získat propuštěním ze služby

⁴ ZAJČUK, Oleg Vladimirovič. *Lidská práva po americku*. Praha : Svoboda. 1985, 102 s.

⁵ ZAJČUK, c. d., s. 7

⁶ Jmenujme například Chartu OSN, Deklaraci OSN o odstranění všech forem rasové diskriminace (1963), Úmluvu UNESCO o boji proti diskriminaci v oblasti vzdělávání (1960) nebo Mezinárodní pakt o občanských a politických právech (1966).

⁷ TINDALL, George B.; SHI, David E. *Dějiny Spojených států amerických*. Praha : Lidové noviny, 2008, s. 307.

nebo zásluhami v bitvě), převážná většina černošských obyvatel však zůstával jen zbožím na trhu s otroky. V roce 1860 byly při sčítání obyvatel napočítány 4 miliony otroků.⁸

Poprvé řeší problematiku otroctví již Prohlášení nezávislosti Spojených států z roku 1776. V něm se píše, že „všichni lidé jsou stvořeni sobě rovnými a jsou nadáni jistými nezcizitelnými právy, mezi něž patří právo na život, svoboda a budování osobního štěstí.“⁹ Otroctví však přetrvávalo až do Občanské války (ta se odehrála v letech 1861 až 1865). Podstatou války byl právě spor o zachování otroctví a vítězství Severu (státy Unie) bylo ovlivněno i prohlášením o osvobození otroků, které sepsal prezident Abraham Lincoln. Ti se tak mohli aktivně zúčastnit boje a porazit Jih (státy Konfederace). Otroctví bylo sice 13. dodatkem ústavy Spojených států v roce 1865 oficiálně zrušeno, nepřinášelo však černošům automaticky žádná občanská a politická práva, černoši navíc nezískali žádnou půdu ani majetek. Prohlášení nebylo dále nijak právně podepřeno, proto rasismus přetrvával. Následoval Zákon na ochranu všech osob z roku 1866 a Zákon o občanských právech z roku 1875. To však znamenalo na dalších 82 let poslední zákon, který se otázkou občanských práv černošů zabýval.

Přestože po zákonné stránce byli černoši rovnoprávními občany, kteří mohli volit, ženit se, stěhovat se, žalovat, kupovat i prodávat, navštěvovat divadla, cestovat v hromadné dopravě, měly všechny zákony spíše deklarativní charakter. Umožňovala to nejen atmosféra konce 19. století, ale také naprosto legální výklad zákona. Nazýval se Doktrínou stejných, ale zvláštních práv („Oddělení, ale sobě rovní“¹⁰). Podle něho si sice po právní stránce byli všichni občané rovni, neznamenovalo to však, že se nemohou jednotlivé rasy oddělovat. Případ *Plessy versus Ferguson*¹¹ z roku 1896, kterým nejvyšší soud legalizoval segregaci, se stal precedentem na dalších 50 let (až do roku 1952). Jižanské státy při tomto druhu diskriminace vycházely zejména z rozlišení mezi politickou a sociální nerovností. Právě to umožňovalo segregaci v dopravních prostředcích i na dalších veřejných místech, omezení volebního práva „barevných“, aniž by tato opatření byla protiústavní. Systém

⁸ TINDALL, George B.; SHI, David E. *c. d.*, s. 308.

⁹ Dokument ke studiu ústavních systémů kapitalistických zemí, Praha 1979, s. 11, ZAJČUK, Oleg Vladimirovič. *c. d.*, s. 12.

¹⁰ TINDALL, George B.; SHI, David E. *c. d.*, s. 310.

¹¹ Homer Plessy odmítl ve městě New Orleans opustit vagon vlaku určený pro bělochy.

všech jižanských zákonů, které tímto způsobem legitimizovaly segregaci, je od té doby znám jako „Zákony Jima Crowa.“¹²

V reakci na zhoršující se situaci občanských práv černochů vzniká v roce 1909 Národní sdružení pro povznesení barevného obyvatelstva (National Association for the Advancement of Colored People – dále jen NAACP). Jeho cílem je podle oficiálního prohlášení „zajistit politickou, vzdělanostní, sociální a ekonomickou rovnost práv všech osob a eliminovat rasovou nenávisť a diskriminaci“¹³. Přestože působí již od roku 1909, významu dosáhne až po druhé světové válce¹⁴. Díky reformám NAACP, které provedla ve 20. a 30. letech, se zlepšily podmínky černošského obyvatelstva a vzniklo prostředí, které umožnilo hnutí v letech padesátých. Sdružení „považovalo za hlavní cestu k odstranění diskriminace a inkorporaci černošského obyvatelstva do americké společnosti vzdělání a výchovu na straně jedné, a na straně druhé boj za naplňování ústavních dodatků zrovnoprávňujících Američany afrického původu.“¹⁵

NAACP se snažilo bojovat nejen proti segregaci ve školách, ale také proti Cenzu gramotnosti, který bránil Afroameričanům volit. Pokud by volit chtěli, byl pro ně připraven znalostní test, po jehož úspěšném splnění mohl volič odhlasovat. „Například ve státě Louisiana mělo v roce 1896 volební právo 130 334 černochů a osm let později v důsledku zavedení cenzu gramotnosti a majetkového cenzu se jejich počet snížil na 1342.“¹⁶ Ve státech, kde více než polovinu obyvatel tvořili právě černoši, tak šlo o citelný počet hlasů, které mohly změnit vítěze voleb.¹⁷

¹² Tento pojem vychází z písně, tance a následného hudebního klipu z 19. století s názvem „Jump Jim Crow“, který paroduje černochy. Po zpopulárnění této písně se sousloví Jim Crow stalo synonymem k pejorativnímu, stereotypnímu popisu amerických černochů, později pak začalo označovat právě soubor rasistických jižanských zákonů. viz PILGRIM, David. *Ferris State University* [online]. 2000 [cit. 2011-05-16]. Who Was Jim Crow? Dostupné z WWW: <<http://www.ferris.edu/jimcrow/who.htm>>.

¹³ NAACP [online]. 2009 [cit. 2011-03-08]. Our Mission. Dostupné z WWW: <<http://www.naacp.org/pages/our-mission>>.

¹⁴ NAACP existuje dodnes a je vlivnou organizací, která kontroluje postavení „barevných“ obyvatel ve všech sférách života. Má vlastní nadaci, prestižní udílení cen NAACP a je významnou lobbistickou institucí.

¹⁵ RAKOVÁ, Svatava; OPATRŇÝ, Josef. *USA – stručná historie států*. Praha : Libri, 2003, s. 164.

¹⁶ ZAJČUK, Oleg Vladimirovič. *c. d.*, s. 24.

¹⁷ Jih tradičně volil demokraty. „Obrat nastal po druhé světové válce, kdy se demokraté na celostátní úrovni začali přiklánět na stranu bojovníků za občanská práva černochů. V průběhu necelých dvaceti let se na hlubokém Jihu totálně změnila politická struktura. Jižní demokraté zklamáni liberálním směrem, jaký nabrala jejich strana, masově přecházeli k republikánům, zakládali své vlastní strany a uskupení nebo prostě zůstali v Demokratické straně a pokračovali v konservativní jižanské politice. Od roku 1964 se Jih stal tvrzí republikánského tábora.“ – viz KRUMNIKL, Adam. *Spolehlivý Jih* [online]. 25. 9. 2008 [cit. 2011-04-08]. Blog.iHNed.cz. Dostupné z WWW: <<http://poli-up.blog.ihned.cz/c1-28216470-spolehlivy-jih>>.

NAACP se také angažovala v soudních sporech s černochoy, které významně ovlivnily budoucí rozhodování soudů v jednotlivých státech. Mezi nejznámější spory patří „Guinn versus Spojené státy“ z roku 1915, díky kterému nejvyšší soud zrušil klauzuli, které se ve státě užívalo k tomu, aby byli černí zbaveni volebního práva¹⁸ a Norris versus Alabama z roku 1935, ze kterého vzešel významný precedent. V roce 1931 bylo ve státě Alabama obviněno devět mladých černochoů ze znásilnění dvou bílých žen. „Nejvyšší soud tento rozsudek zrušil, jelikož systematické vylučování černochoů z alabamských porot odíralo obžalovaným rovnocennou zákonnou ochranu.“¹⁹ Tímto precedentem se pak řídily všechny následující spory.

V roce 1919 pak Národní sdružení zahájilo velkou kampaň proti lynčování, jednomu ze symbolů rasové nenávisti v USA. „Třebaže neuspělo ve snaze prosadit zákon označující tento jev za federální zločin, přinesla kampaň alespoň zmenšení počtu těchto případů.“²⁰ Ač se zpočátku jednalo o nezákonný nástroj zachování pořádku v období americké války za nezávislost a byl využíván zejména proti zločincům nebo uprchlým otrokům, již v polovině 19. století byl lynč využíván především Ku Klux Klanem vůči černošskému obyvatelstvu. „Od roku 1882 (odkdy tento jev začal být statisticky sledován) do roku 1968 bylo obětí lynče 4743 Američanů, z toho ze tří čtvrtin se jednalo o černochoy, ve zbytku obvykle o židy, odboráře a pacifisty.“²¹

Symbolem odpůrců lynče se stal teenager Emmet Till. Ten v srpnu 1955 údajně flirtoval s manželkou majitele místního obchodu a o několik dní později bylo jeho tělo nalezeno v řece. Jeho vražda byla natolik brutální,²² že šokovala černou i bílou veřejnost. Vzhledem k mládí Tilla (bylo mu 14 let) byla brutalita jeho vrahů obzvlášť zářející a symbolická. Černošská komunita se dožadovala soudního procesu, útočníci však byli shledáni nevinnými. Poprvé se navíc podobného případu chopila média a přinášela zprávy se soudního procesu. Ač viníci trestu unikli, povědomí o lynčování i černošské situaci se

¹⁸ TINDALL, George B.; SHI, David E. c. d., s. 533.

¹⁹ Tamtéž.

²⁰ RAKOVÁ, Svatava; OPATRŇY, Josef. c. d., s. 164.

²¹ Iuridictum [online]. 20. 11. 2005 [cit. 2011-03-17]. Lynch. Dostupné z WWW: <<http://iuridictum.pecina.cz/w/Lynch>>.

²² Majitel obchodu společně se svým přítelem si pro Emmeta přijeli ve dvě hodiny ráno. Jeho strýci, kazateli, řekli, že po rozhovoru jej přivezou zase zpátky, pokud se tedy prokáže, že nic neprovedl. „Na jeho tělo bylo připevněno čtyřkilové závaží. Jedno oko měl vypíchnuté, měl vylámané zuby, levá polovina jeho hlavy byla rozstříštěná a nad pravým uchem se našla díra po kulce.“ - LAYDEE. Bbarak [online]. 22. 2. 2005 [cit. 2011-03-17]. Dostupné z WWW: <<http://www.bbarak.cz/articles.php?cid=6&id=1194>>.

dostane mezi širší veřejnost. „Dnes je tento případ považován za katalyzátor černošského hnutí. Když kdysi Rosa Parksová odmítla předsednout si z bílé části autobusu, myslela právě na Tilla.“²³

Jedním ze zásadních faktorů, které podporovaly rasistickou politiku (zejména jižních) států a který způsobil katalyzaci černošského hnutí v šedesátých letech, byl právě i rostoucí vliv Ku Klux Klanu. Ten, ač na začátku 20. století zanikl, byl v roce 1915 obnoven plukovníkem Williamem J. Simmonsem. Stalo se tak v době, kdy vznikalo mnoho politických stran – Komunistická dělnická strana Ameriky, Komunistická strana Ameriky (CPUSA) nebo Strana pracujících Ameriky – žádná však neměla vliv na politiku a jednalo se tak spíše o minoritní, okrajové skupiny, které byly navíc vládou pronásledovány. Ku Klux Klan využil poválečné situace a již v roce 1920 vytvořil náborovou kampaň s heslem „narozený v Americe, bílý a protestant.“²⁴ Získal tak do svých řad 5 milionů členů a od roku 1928 přestává působit jako tajný spolek. Za hlavní nepřátele stanovuje černochoy, židy, katolíky, komunisty a Neameričany a právě díky době, ve které působil, se jeho hlas dostává až do vysoké politiky. Právě snaha politiků o získání voličů vede k situaci, kdy je Ku Klux Klan nejen legálním, ale i zásadním hlasem, který je nutno při svých rozhodováních poslouchat a rasismus tak získává další legitimní oporu.

Po první světové válce začíná první masový odliv černochoů – z jihu na sever, z venkova do měst. „Tento masový exodus znamenal počátek konce jakéhosi domácího amerického kolonialismu.“²⁵ Černoši, kteří byli aktivně zapojováni do předních bojových linií, se vraceli domů posílení nejen o nové sebevědomí, ale i o potřebu spolurozhodovat o společenském a politickém dění. Možnost uplatnění a sebevyjádření Afroameričanů však stále byla nízká.

Protestovat proto bylo možno zejména v kulturní oblasti. Sebevědomí Afroameričanům zvýšil i jazz, který se stával stále častěji oblíbeným i mezi bělochy. Právě černošští hudebníci byli jedni z mála Afroameričanů, kteří měli možnosti zasahovat do společenského života s vědomím společenské významnosti. „Jazz byl kulturním ale také výrazným sociálním fenoménem přispívajícím ke sbližování obyvatel Ameriky evropského

²³ LAYDEE. Bbarak [online]. 22. 2. 2005 [cit. 2011-03-17]. Dostupné z WWW <<http://www.bbarak.cz/articles.php?cid=6&id=1194>>.

²⁴ RAKOVÁ, Svatava; OPATRŇY, Josef. c. d., s. 159.

²⁵ HALBERSTAM, David. Černobílé desetiletí. Praha : Prostor, 2002, s. 403.

a afrického původu, byť tento proces zasahoval zpočátku pouze části společnosti USA.²⁶ Vzniká také kulturní protestní skupina „Harlemská renesance,“ do níž patřilo mnoho významných černošských spisovatelů.²⁷ Ta byla napojena na černošské nacionalistické křídlo a vytváří tak podhoubí pro Černé muslimy v čele s Malcomem X, kteří působili v druhé polovině 20. století. Marcus Garvey, nejvýznamnější představitel Harlemské renesance a zakladatel Jednotného sdružení černošských obyvatel, vyzdvihuje kvality černošské kultury, dokonce mluví o její úplné výlučnosti. Garvey se dožadoval hromadného odchodu černochů do Afriky. Obliba Jednotného sdružení stoupala, zastavilo ho až Garveyovo uvěznění v roce 1925 a následná deportace na Jamajku. Pád Jednotného sdružení dopomohl vzestupu Národního sdružení pro povznesení barevného obyvatelstva (NAACP), které razilo mnohem mírnější a úspěšnější cestu a, jak bylo řečeno dříve, připravilo půdu pro další kroky hnutí i následné právní reformy. Během druhé světové války tak stoupl počet členů NAACP z 50 000 na 450 000.²⁸

1.2 *Poválečná situace*

V průběhu druhé světové války došlo k další vlně černošské emancipace. Přestože byli již dříve černošští vojáci nasazováni do bojů (právě díky jejich účasti v občanské válce zvítězil Sever, nezanedbatelná je i jejich role v první světové válce²⁹), právě ve čtyřicátých letech se aktivně dožadovali stejných práv jako běloši – tedy i práva bránit svoji zemi. „Nakonec v ozbrojených silách sloužilo na milion černochů, kteří sloužili v ozbrojených složkách a bojovali na všech bojištích.“³⁰ Působili v segregovaných jednotkách a stanovištích. Právě zvýšené sebevědomí černochů z úspěchů v boji však zapříčinilo, že po několika vzpourách a protestech se desegregoval, integroval, vojenský průmysl USA. Koncem roku 1944 v něm pracovalo přes 2 miliony černochů.³¹

²⁶ RAKOVÁ, Svatava; OPATRŇY, Josef. *c. d.*, s. 164.

²⁷ Jmenujme například Jeana Toomera a jeho novelu *Třtina* (1923), která líčila život vzdělané střední vrstvy Washingtonu Clauda McKaye (Stíny Harlemu – 1922) nebo Zoru Neale Hurstonovou.

²⁸ TINDALL, George B.; SHI, David E. *c. d.*, s. 570.

²⁹ viz TINDALL, George B.; SHI, David E. *c. d.*

³⁰ TINDALL, George B.; SHI, David E. *c. d.*, s. 609.

³¹ Tamtéž

Po druhé světové válce se americká společnost změnila. Válečný průmysl zamíchal poměry na trhu práce, do továren mířili i lidé, kteří před válkou pracovali na nekvalifikovaných místech nebo ve službách, ve kterých po válce nebylo místo. Společně s populační explozí tak nastává období masové migrace do měst, rozšiřování průmyslu i spotřební kultury. Zároveň přináší poválečné období rozvoj odborových a dělnických organizací. Černoši hromadně opouštějí chudý rasistický Jih a míří na sever, kde je situace nepatrně lepší.³² „Přliv černochoů do severních měst ovšem přinesl rozšíření rasových nepokojů i do oblastí, kde dříve tyto fenomény neznali, případně je neznali v takové míře jako v druhé polovině druhého desetiletí 20. století.“³³ Odliv poválečné euforie, diskuze kolem členství ve Společenství národů, změny ekonomické situace způsobené přechodem na mírovou výrobu, to vše ovlivnilo společenskou náladu i trpělivost Afroameričanů. Masový výkup zboží zdevastovanou Evropou navíc zvyšoval jeho cenu ve Spojených státech. Jedním z projevů nespokojenosti bylo nejen stávkové hnutí a masový vzrůst odborů, ale i nové rasové nepokoje.

Nástup prezidenta Eisenhowera v roce 1953 pak znamenal skutečný počátek moderního černošského hnutí. Během prvních tří let Eisenhowerovy vlády byla zrušena segregace ve veřejných službách ve Washingtonu D. C. Prezident ovšem nevěřil, že lze situaci změnit zákony, proto se raději držel místních změn než těch federálních.³⁴

V padesátých letech se po válečné odmlce začínají znovu ozývat hlasy volající po zrušení segregace převážně ve školách. NAACP se aktivně snažila zrušit legální výklad ústavy („Oddělení, ale sobě rovni“), který umožňoval segregaci. Symbolem tohoto snažení se stal tzv. Případ Brown versus Board Of Education.³⁵ Předseda Nejvyššího soudu Ed

³² Černoši se stěhují na daleký Západ nebo na východní pobřeží, největší přírůstky černých obyvatel registruje Kalifornie, Oregon, Washington nebo New York.

³³ TINDALL, George B.; SHI, David E. *c. d.*, s. 672

³⁴ Americké právo je specifické – precedentní. Vše navíc komplikuje rozhodování na úrovni jednotlivých států a jejich guvernérů nebo celé federace v čele s prezidentem. Situace je natolik komplikovaná, že některé zákony jsou ustáleny v rámci federace, některé pouze v rámci států. Prezident má sice právo předkládat Kongresu návrhy federálních zákonů, z praxe však vyplývá, že pokud chce ve Spojených státech dosáhnout skutečného uplatnění federálního zákona, musí tak učinit nejvyšší soud soudní cestou – precedenty mají totiž ve Spojených státech nepsanou vyšší váhu než samotný zákon.

³⁵ Svářeč Oliver Brown zažaloval místní školní radu. Nechtěl se smířit s faktem, že jeho dcera musí jezdit 21 bloků do černé školy, přestože jen 7 bloků od jejího bydliště je škola bílá.

Warren v roce 1952 rozhodl, že heslo „Oddělení, ale sobě rovni“ nemá své opodstatnění a zrušil tak segregaci ve státních školách.³⁶

Symbolem následků tohoto zákona se stala vzpoura v Little Rocku. „Na počátku kauzy tzv. littlerockské devítky bylo klíčové rozhodnutí Nejvyššího soudu (...) Tím se otevřela cesta k zápisu černých studentů do všech středních škol.“³⁷ NAACP vybrala devět černošských studentů s vynikajícími výsledky a zapsala je do Centrální střední školy v Little Rocku. První školní den, 3. února roku 1956, však před školou protestovalo mnoho bílých odpůrců. Guvernér Orval Faubus nechal povolát národní gardy, aby zabránily černým studentům ve školní docházce. Do celé situace zasáhl až prezident Eisenhower, který nasadil 101. vojenskou divizi, která studenty do tříd doprovodila. Školní rok byl sice zrušen (a většina bílých studentů přešla do soukromého vyučování) incident však ukázal, že Eisenhower dodržuje svůj slib zrušení segregace a dává jasně najevo, k čemu se přiklání oficiální americká reprezentace.

Díky soudním precedentům, vzrůstající studené válce i změně politické a společenské nálady se začíná formovat hnutí v oficiálních a pevných tvarech, podpořeno inteligencí, silnou NAACP a konečně nejvyšší politickou mocí. Nejvýznamnější změnou, která umožnila další posun v občanských právech černochů, byl přerod americké společnosti. Ten probíhal zejména v šedesátých letech, která jsou v americké literatuře známá jako „stormy sixties.“³⁸ V nich dochází k formování mnoha skupin nebo dalších barevných menšin (jedná s zejména o indiány a novou menšinu – hispánce). Revoluční situace umožnila rozšíření černošského hnutí a ono naopak bylo tím prvním, co revoluční situaci dopomohlo vytvořit. „Černošské hnutí bylo jako valící se kámen, dalo do pohybu další hnutí: demonstrace proti válce, studentské protesty, hnutí hippies, boj za práva rudých, barevných, gayů i feministek.“³⁹ V roce 1956 se tak díky předchozím událostem odehrává autobusový bojkot v Montgomery a v roce 1963, Martin Luther King, personifikace černošského hnutí, pořádá pochod na Washington.

³⁶ Eisenhower se však na jeho stranu nepostavil. Odpor jižních států nechal vytvořit až Radu bílých občanů. Jižní státy se díky „jižnímu manifestu,“ který byl podepsán v roce 1956, dodržování školní desegregace vyhnuly.

³⁷ HRUŠKA, Blahoslav. Afroameričané před půl století dobyli školy pro bílé. *Aktualne.cz* [online]. 3. 9. 2007, [cit. 2011-03-22]. Dostupný z WWW: <<http://aktualne.centrum.cz/zahranici/amerika/clanek.phtml?id=497227>>.

³⁸ Viz BERMAN, Ronald. *America in the Sixties*. New York : Harper&Row, 1970.

³⁹ FISCHER, Klaus. *America in White, Black and Gray*. New York : Continuum, 2006, s. 136

2. Vztah českých médií k USA v 50. a 60. letech

„Od února 1948 do listopadu 1989 bylo Československo poslušným satelitem. Československý komunistický režim transplantoval sovětský socialistický model do čs. podmínek včetně drastické kontroly tisku a propagandistické role masových sdělovacích prostředků. V mezinárodních vztazích bylo Československo horlivým vykonavatelem sovětské zahraniční politiky bez ohledu na to, zda byla v souladu s čs. politickými, ekonomickými či vojenskými zájmy či nikoli. Čs. rozvědka produkovala každým rokem stovky politických provokací a dezinformačních operací hlavně proti Spojeným státům.“⁴⁰

Spojené státy americké začaly hned po válce uplatňovat politiku zadržování komunismu podle Trumanovy doktríny a zahájili boj proti všemu komunistickému, prosovětskému. I z toho důvodu vzniká CIA a FBI,⁴¹ tedy složky, které měly mimo jiné za úkol „sledování médií a styk s cizími bezpečnostními službami.“⁴² Sovětský svaz se naopak snažil o zničení imperialismu: „Sami komunisté směřovali k světové revoluci jako celosvětovému principu.“⁴³ Československo, součást východního bloku, se stalo v tomto boji figurkou. Tomu Spojené státy v rámci své pomoci válkou zdevastovaným zemím nabízejí Československu finanční půjčky. Situaci komplikuje nejen chladná neochota československých politiků liberalizovat obchodní vztahy, ale také poválečné znárodnování. Po odmítnutí Marshallova plánu se Československo oficiálně přiklání k Sovětskému svazu a stává se tak součástí východního bloku.

Padesátá a šedesátá léta pak byla obdobím nejtužší studené války, obdobím hluboké bipolarity. Spojené státy americké si daly za úkol osvobodit zbytek světa od sovětské nadvlády. Prezident Truman po válce prosazoval, „aby Spojené státy zasáhly kdekoli na světě, kde je nebezpečí komunismu.“⁴⁴ Spojené státy, zmítané vlastním vnitřním neklidem, si navíc našly nového nepřítele. „Stali se jím bolševici, přičemž netolerance uplynulých let přinesla plody v jevu pro Spojené státy velmi neobvyklém. Společnost tvořená z velké části tradičně emigranty začala pohlížet na nové přistěhovalce se značnou nedůvěrou či dokonce nepřátelstvím, spatřovala v nich nebezpečné radikály. Ve své xenofobii byla

⁴⁰ BITMANN, Ladislav, et al. *Manipulátoři*. Praha : FSV UK a Boston University , 1992. Předmluva

⁴¹ Tamtéž.

⁴² Tamtéž.

⁴³ Tamtéž.

⁴⁴ TINDALL, George B.; SHI, David E. *c. d.*, s. 647.

podporovaná i reprezentací amerického státu. Ministerstvo spravedlnosti vydalo příkaz k deportaci radikálních elementů.“⁴⁵

Následkem všech těchto faktorů se v USA v 50. letech zcela logicky stal mccarthismus,⁴⁶ který s sebou nesl udávání a hromadné vylučování ze zaměstnání. Pro příznivce bolševismu se však nejednalo o nic nového. Již od 20. let 20. století věnovaly americké úřady „mimořádnou pozornost dělnickým a socialistickým organizacím, jejichž členové byli v desítkách případů zadrženi a deportováni v rozporu s americkými zákony.“⁴⁷ V Československu se v padesátých letech děje paradoxně to samé, pronásledovanými jsou ovšem odpůrci komunismu. Mccarthismus oficiálně končí v roce 1954, kdy je senátor McCarthy obviněn z pohrdání senátem a sesazen ze své funkce. Nic se však nemění na faktu, že komunismus byl nadále zcela odmítán. Prezident Eisenhower tak stále považuje sovětskou špionáž za největší hrozbu, Sovětský svaz je stále největším nepřitelem a členové komunistické strany jsou zcela neoficiálně kontrolováni a diskriminováni.

Jako následek americké mezinárodní politiky vedlo Československo se Spojenými státy psychologickou válku. „Padesátá léta byla dobou příznivou pro komunistickou antiamerickou propagandu, směřující především k potvrzení myšlenky, že hlavní příčinou mezinárodního napětí je agresivita a imperialismus Spojených států.“⁴⁸ Podle odborné publikace „Americký přítel“ Justina Faureho se tyto kampaně týkaly zejména tří oblastí: první kritizovalo americký imperialismus a popisovalo Spojené státy jako „řší zla“,⁴⁹ druhá hanila americkou kulturu a třetí bylo obvinění ze sympatií s fašismem. To se týká nejen poválečného spolčení Spojených států se špatnou stranou⁵⁰, ale zejména současnosti – 50. let. Československo tak atakuje nastupující období mccarthismu, neopomene však kritizovat i rasovou problematiku. Podle Faureho vznikla dokonce v Československu divadelní hra, jejíž název však podle něj není znám. Jak autor uvádí, hra

⁴⁵ RAKOVÁ, Svatava; OPATRŇY, Josef. c. d., s. 158.

⁴⁶ Ten začal již těsně po válce, kdy ministr zahraničí John Foster Dulles vyhlásil doktrínu zadržování komunismu, senátor McCarthy, se kterým je převážně tento proces spojován a po kterém je pojmenován, nastoupil do funkce až v lednu 1947.

⁴⁷ RAKOVÁ, Svatava; OPATRŇY, Josef. c. d., s. 159.

⁴⁸ FAURE, Justine. *Americký přítel : Československo ve hře americké diplomacie*. Praha : Lidové noviny, 2006, s. 171.

⁴⁹ Do této oblasti patří nejen faktická „balonová akce“ (známá jako operace Veto) z roku 1954 i populární fiktivní obvinění z útoku mandelinky bramborové jako ničitele sovětského hospodářství – to spustilo masovou hysterii, přestože se nikdy nedokázalo.

⁵⁰ FAURE, Justine. c. d., s. 174.

měla premiéru v roce 1953 a „ukazovala postoj bílé rodiny vůči černým sluhům.“⁵¹ Nakonec bílá otrokářka zjistila, že je zčásti také černá a stala se tak tolerantnější.

Československo v druhé polovině padesátých letch ustoupilo od agresivní politiky psychologického boje a přistoupilo k taktice postupného přesvědčování. Přesto si Spojené státy nebyly jisty, jak ve východním bloku postupovat. Věděly, že mohou oslabeného sovětského vlivu využít ve svůj prospěch, na druhou stranu se ovšem zdráhaly na východě více interesovat. Vzpoura v Maďarsku v roce 1956 ukázala, že americká podpora byla spíše rétorického rázu a že se Američané přes svou sílu obávají vojensky do sporu zapojit. V zahraniční politice se ministr zahraničí John Foster Dulles rozhoduje pro novou strategii. „V reakci na vítězství v Koreji formuloval (...) koncepci zatlačování komunismu, jejíž součástí byla představa osvobození zemí v sovětské sféře vlivu od komunistických režimů.“⁵² V reakci na změnu mezinárodní politiky také vzniká Eisenhowerova doktrína z roku 1957. Odsouvá tak Trumanovu agresivní doktrínu do pozadí a rozhoduje se pro pomoc zemí pod komunistickou nadvládou. „Nová politika zaměřená na osvobození má napomáhat vzniku osvobozeneckých hnutí uvnitř komunistického bloku.“⁵³ I proto se na další desetiletí změnil přístup Spojených států. Nereálná politika zadržování komunismu, která neměla téměř žádné výsledky (Spojené státy se vzdaly i naděje na osvobození) byla nahrazena tzv. „teorií budování mostů“.⁵⁴

Šedesátá léta znamenala klidnější referování československých médií o Spojených státech, přestože sovětsko– americký vztah se v této době vyostřil. „13. srpna 1961 se v NDR začalo se stavbou Berlínské zdi, v roce 1962 vedla Kubánská krize k možná nejhorší konfrontaci poválečné doby mezi Východem a Západem.“ Přesto historici „pokládají rok 1963 za počátek liberalizace československé politiky,“⁵⁵ a přes mezinárodní ovzduší se tak na mediálním poli stal klidným obdobím bez větších ideologických bojů.

Nutnost mezinárodní „spolupráce“ Československa se Spojenými státy byla zřejmá vzhledem k počtu Čechů, kteří na americkém území žili. S ohledem na počet

⁵¹ Tamtéž.

⁵² RAKOVÁ, Svatava; OPATRŇY, Josef. *c. d.*, s. 164.

⁵³ TINDALL, George B.; SHI, David E. *c. d.*, s. 672.

⁵⁴ Pojem použit z knihy RAKOVÁ, Svatava; OPATRŇY, Josef. *c. d.*, s. 231.

⁵⁵ FAURE, Justine. *c. d.*, s. 240.

československých emigrantů v Americe⁵⁶ byly na místě i kulturní a společenské styky. Tehdy zakládají v rámci své uprchlické politiky Spojené státy mnoho organizací i center, kulturní zařízení i fondy pro studium nebo zařazení do běžného života.⁵⁷ Na konci padesátých let však Spojené státy mění svou politiku vůči exulantům a přestávají tak tyto organizace podporovat. Rada Svobodného Československa se tak tříští a roku 1957 se oficiálně rozpadá. V průběhu studené války vzniká i několik významných československých exilových deníků, které reflektují nejen na události ve Spojených státech, ale naopak i na události v Československu. Na opačné straně stojí Československý ústav zahraničí (dále ČÚZ). Byl založen již v roce 1928 a měl za úkol oživovat v emigrantech myšlenku na návrat a později (po únoru 1948) pak šířit ve Spojených státech komunismus. Vydával deníky⁵⁸ pro Čechoameričany, v 60. letech pak na ně musel „útočit“ i v jiných, kulturních a zájmových organizacích. „Osudovou ránu procesu ovlivňování krajanských komunit ovšem zasadila samotná KSČ. V roce 1960 odsoudila tuto strategii ‚nenápadné infiltrace‘ a žádala její ukončení.“⁵⁹

⁵⁶ Československá emigrace ve 20. století probíhala ve třech silných vlnách: v průběhu Druhé světové války, po únorovém převratu a po roce 1968. V prvních dvou jmenovaných případech se nejčastějším útočištěm staly právě Spojené státy. Do roku 1953 bylo evidováno 22 690 českých emigrantů – viz FAURE, Justine. *c. d.*

⁵⁷ Jmenujme například poválečnou Radu Svobodného Československa (z roku 1949) nebo Americký fond pro uprchlíky z Československa (AFCR), který byl založen jako nezisková organizace.

⁵⁸ Byly jimi polouřední deník české sekce americké komunistické strany Nová doba, založený v Chichagu a L'udové noviny, slovenská verze z Pittsburgu.

⁵⁹ FAURE, Justine. *c. d.*, s. 229.

3. Černošské hnutí očima českých médií

3.1 Černošské hnutí a komunismus

Z výše uvedeného popisu česko– amerických vztahů je jasné, že československá média využila referování o černošské problematice ve Spojených státech jako součást ideologického boje. Je důležité se ale ptát, zda fungují nějaké objektivní vazby mezi Afroameričany a Československem i jestli vůbec existuje alespoň minimální informační blízkost.

Solidarita k černošské otázce pramení hned z několika směrů. První je výše zmíněná kritika amerického imperialismu, snaha o pošpinění mocných. Kritika dysfunkčních jevů v nepřátelské zemi je zcela logická. Navíc – záměrné referování o negativních událostech a akcentování špatných zpráv bylo součástí psychologické války Sovětského svazu. Rasismus přesně zapadal do obrazu, který Sovětský svaz o Spojených státech amerických chtěl vytvořit. Ideou socialismu je totiž hlavně rovnost všech, bez ohledu na věk, sociální statusu a dokonce i barvu.

Právě situace černochoů, kteří patřili převážně do vrstvy „otroků“ – utlačované sociální a rasové skupiny, se často protínala s problémy dělnické třídy (mezi Afroameričany panovala vysoká míra nezaměstnanosti a požadovali tak rovné uplatnění na pracovním trhu, které segregace nedovolovala). Černošské hnutí rozhodně nebylo třídním bojem, přestože jedním z požadavků byla i ekonomická svoboda a pracovní místa. Vůdcům hnutí šlo především o právo na vzdělání, práci, o politickou svobodu, o stejná osobnostní práva. Navzdory tomu, že se našla militantní křídla hnutí, třídní rovnost k primárním požadavkům nepatřila. Chudá sociální vrstva černošských obyvatel měla s americkými dělníky málo společných problémů, ještě méně jich pak měla s dělníky sovětskými.

Přesto se Československu (potažmo Sovětskému svazu) tato podobnost hodila.⁶⁰ Právě ideu socialismu jako systému, kde „jsou si všichni rovni“, přímo provokovala americká nerovnost, a proto se toto zneužití problému nabízelo. Sovětský svaz pochopil

⁶⁰ Československo však nebylo ve využití černošského boje pro svůj prospěch samo. Podle Correy Kingové se Kennedy právě díky intervenci v zatčení Kinga stal prezidentem – viz KING, Correta, Scott: Můj život s Martinem Lutherem Kingem, Praha: Vyšehrad, 1976, s. 157.

intervenci v boji za práva černochů za příležitost, za možnost rozložit Spojené státy ve studené válce zevnitř a zvýšit tak počet svých přívrženců.

Vnější kritika se tak recipročně vrací a obrací bez ohledu na to, nakolik je pravdivá. Černošské hnutí tak bylo často „obviňováno“ právě z vyznávání komunismu. Ve vypjatých 50. a 60. letech se zvyšoval počet členů odborových i komunistických skupin⁶¹, proto by bylo zcela logické, kdyby se černošské hnutí s komunistickou stranou spojilo. Černošské hnutí se samozřejmě orientovalo spíše levicově, veřejně však nevyslovovalo příslušnost k socialistické ideologii ani komunismu. Přesto bylo svými odpůrci opakovaně označováno za dělnické hnutí.

Příčinou bylo zřejmě i několik čelních představitelů hnutí, kteří se ke komunismu hlásili. Jedním z nich byl i Bayard Rustin, pořadatel pochodu na Washington. „Rustin byl tehdejší politikum a novinářům podezřelý pro svou neskrývanou homosexualitu, hlavním zdrojem však byly jeho sympatie ke komunismu.“⁶² Další postavou, která zapříčinila častou kritiku inklinace hnutí ke komunismu, byl významný sociolog a historik W. E. B. Du Bois, první černý držitel doktorátu na Harvardu. „V roce 1961 King v televizním vystoupení na jedné straně uvedl, že je pozoruhodné, že navzdory různým druhům útlaku nevstoupilo do komunistické strany více Afroameričanů, na straně druhé s polemickým náznakem poznamenal, že není důležité, že významný politický představitel (Du Bois) prošel takovou deziluzí z americké demokracie a raději se stal komunistou.“⁶³

Je navíc důležité si uvědomit, že dělnické hnutí (obzvláště v Sovětském svazu) používalo více agresivních metod. Černoši inspirováni Říjnovou revolucí v budoucím Sovětském svazu viděli jedinou možnou volbu v násilném prosazení „spravedlnosti“ a využití tvrdé síly pro budoucí mírový rozkvět. V tomto bodě se tak standardy černošského hnutí a hnutí dělnického naprosto rozcházejí. Vůdce černošského hnutí, Martin Luther King, okouzlen a inspirován ideologií aktivního odporu Mahathma Gandího⁶⁴, sám razil podobnou cestu. Přestože mu jeho kolegové i někteří současní odborníci vyčítají mírnost a určitou podbízivost, nikdy se svých představ o nenásilí nevzdal. Před velkými pochody dokonce pořádal pro své stoupence semináře, kde se na zinscenovaných situacích učili

⁶¹ Viz výše.

⁶² HRUBEC, Marek, et al. c. d., s. 40.

⁶³ Tamtéž.

⁶⁴ Gándhí prosazoval filosofii aktivního nenásilného odporu satjágraha. Bojoval tak proti britské nadvládě v Indii až do vyhlášení nezávislosti 15. srpna 1947. King byl Gandího velkým obdivovatelem.

pokoře a pasivitě. „Dobrovolníci se museli ovládat, i když se jim nadávalo nebo byli zbiti. Ne každý dokázal překonat přirozenou reakci a neodpovědět na ránu ranou.“⁶⁵ Correta Kingová v biografii Martina Luthera Kinga napsala: „Nebyli jsme stoupenci pasivního odporu. Byli jsme organizací militantní, která věřila, že nejmocnější dosažitelnou zbraní je nenásilí.“⁶⁶ Nebylo to tedy apatické nevzdorování zlu, ale spíše „nenásilné vzdorování.“⁶⁷ Důležitou roli hrál také nátlak – „soustředěný, systematický a promyšleně zacílený.“⁶⁸ Jednalo se tak zejména o hospodářské blokády, bojkoty, tedy vše, čeho se delší trvání bojkotu přímo ekonomicky dotýkalo. I proto je srovnání s komunistickým dělnickým hnutím více než vzdálené. K výtkám ke Kingově pasivitě se tak zcela logicky časem přidá i výtky, že s dělnickým hnutím, v němž bylo zastoupeno i mnoho černochoů, nespolupracuje.

Podle O. V. Zajčuka, autora publikace „Lidská práva po americku“, bylo jedním z nejvýznamnějších kroků v boji s diskriminací vytvoření jednotné protimonopolistické fronty, která byla podporována Komunistickou stranou Spojených států (Communist Party of U. S. A. – dále jen CPUSA). Ta ve své rezoluci XVIII. sjezdu zdůrazňuje právě potřebu propojení obou hnutí. Podle Clarence Mitchella, člena vedení NAACP, je „skutečnost, že hnutí nespolupracuje s dělnickým hnutím, osudovou chybou.“⁶⁹ Nutno však dodat, že později, především na přelomu 70. a 80 let, vzhledem k nárůstu pracovní síly a změny společnosti, začalo hnutí s dělnickým hnutím postupně spolupracovat.

CPUSA tak vyjadřuje silnou potřebu se s černošským hnutím ztotožňovat a pobírat tak výsady z úspěchu hnutí. V předmluvě nejobsáhlejší anglicky psané publikace o CPUSA z roku 1953⁷⁰ její autor W. Z. Foster tvrdí, že CPUSA „po celou dobu svého trvání (...) bojuje neochvějně za zájmy americké dělnické třídy a jejích spojenců – černošského lidu, pracujících farmářů a drobné městské buržoazie.“⁷¹ Potvrzení představy českých médií o třídním boji černochoů dokládá i článek uveřejněný dva týdny po atentátu na Martina Luthera Kinga v roce 1968 v Rudém právu: „Kubánská mládež se solidarizuje

⁶⁵ PILÁT, Jan. *Svět doktora Kinga*. Praha : Práce, 1983. s. 33.

⁶⁶ KING, Correta, Scott. *c. d.*, s. 152.

⁶⁷ Pojem použit z knihy: TINDALL, George B.; SHI, David E. *c. d.*, s. 672.

⁶⁸ HRUBEC, Marek, et al. *c. d.*, s. 57.

⁶⁹ ZAJČUK, Oleg Vladimirovič. *c. d.*, s. 36.

⁷⁰ FOSTER, W. Z. *Dějiny komunistické strany USA*. Praha : Státní nakladatelství politické literatury, 1954.

⁷¹ FOSTER, W. Z. *c. d.*, s. 5.

s revolučním násilím černochoů v USA, poněvadž boj je jediným úkolem, který přísluší vykořisťovaným světa“.⁷²

Současné, často rasistické konspirační teorie, jejichž relevance je samozřejmě naprosto nulová, podezření ze sympatií s komunismem podporují. Zároveň tvrdí, že Rosa Parksová, iniciátorka autobusového bojkotu v Montgomery, byla agentkou komunistické strany a její vzdor je popisován jako předem připravená akce. King je v těchto teoriích také pouhou figurkou CPUSA.⁷³

3.2 King a (československá) média

Nelze se divit faktu, že ve Spojených státech byl a stále je Martin Luther King modlou, po Georgeovi Washingtonovi, Abrahamu Lincolnovi („v USA se hovořilo o Kingovi jako o „černém Lincolnovi“⁷⁴) a Thomasi Jeffersonovi je právě King jednou z nejobdivovanější osobností. Dokládá to i fakt, že ve Washingtonu plánují postavit jeho vlastní pomník.⁷⁵ Correta Kingová o něm mluví jako o „vůdci národa“⁷⁶ při volbě Baracka Obamy a jeho proslovu „Yes, we can“ se často připomínala podobnost právě s Kingem a jeho „I have a dream“ (například :„King by mohl být spokojen. Dnes na nominačním sjezdu Demokratické strany v Denveru promluví první černošský kandidát na prezidenta Barack Obama“.⁷⁷) Stal se ovšem i ikonou popkultury – v devadesátých letech byly o Kingovi natočeny dva celovečerní filmy. Zároveň je jedním z nejoblíbenějších témat současné černé (a často i bílé) hudební a výtvarné scény. 17. leden je ve Spojených státech znám jako „Martin Luther King Day“. O oblíbenosti jeho osoby i významnosti jeho činu vypovídá i vlna nevole, která se po jeho smrti rozmohla. „Jestliže v roce 1964 proběhlo pouze 15 povstání, pak v roce 1968, po zavraždění M. L. Kinga, jich bylo již 230“.⁷⁸ Na serveru Gallup, který sestavil seznam nejobdivovanějších lidí 20. století, je King na

⁷² (NESG.) Mládež Kuby ke hnutí černochoů v USA, *Rudé právo*, 14. 4. 1968, 48, 104, s. 11.

⁷³ MAKOW, Henry. *Zvědavce* [online]. 9. 11. 2005 [cit. 2011-03-08]. Fabrikování americké ikony: „rudá“ Rosa Parksová. Dostupné z WWW: <<http://www.zvedavec.org/komentare/2005/11/1396-fabrikovani-americke-ikony-ruda-rosa-parksova.htm>>.

⁷⁴ PILÁT, Jan. *c. d.*, s. 64.

⁷⁵ Podle publikace HRUBEC, Marek, et al. *c. d.*

⁷⁶ KING, Correta, Scott. *c. d.*, s. 175

⁷⁷ KLEPÁRNÍK, Vít. *Mám sen, deklamoval před 45 lety Martin L. King. Dnes promluví Obama* [online]. 28. 8. 2008 [cit. 2011-04-08]. *Idnes.cz*. Dostupné z WWW: <<http://zpravy.idnes.cz/novinari.asp?idnov=1227>>.

⁷⁸ ZAJČUK, Oleg Vladimirovič. *Lidská práva po americku*. s. 36

druhém místě (hned po matce Tereze⁷⁹). V roce 1963 byl jmenován časopisem Time osobností roku. Více než 730 měst v USA má v názvu ulice právě Kingovo jméno.

Otázkou však zůstává, nakolik jsou výsledky černošského hnutí zásluhou právě Kingovou a nakolik se jedná o události, které by se vzhledem ke společenským tlakům staly i bez Kinga. Lze téměř s jistotou říci, že pokud by se dostal do vedení jakýkoli jiný silný vůdce, kroky hnutí a jeho výsledky by probíhaly v podstatě podobně (sám King prohlásil: „Hnutí by se zrodilo, i kdyby se žádný King nenarodil“.⁸⁰). Kingův význam tkví ve volbě nenásilného odporu, který jistě zachránil mnoho životů. „Kingovo nenásilí bylo pro rasistický aparát nebezpečnější než násilí extremistů. S projevy násilného odporu si potlačovací mašinérie poradit dovedla. Ale Kingův způsob boje, to bylo něco nového, něco, co přinášelo rasistům nevídané potíže“.⁸¹

Druhým významem i projevem jedinečnosti M. L. Kinga je právě fakt, že jako jeden z prvních ideologických vůdců plně pochopil význam a vliv médií. Podobně jako Kennedy trpělivě s médii komunikoval a vytvářel tak mediální obraz nejen hnutí, ale obecně situaci rasových menšin ve Spojených státech. I taktika nenásilného boje se pak zdá být jen dobrou mediální kampaní, marketingovým tahem ideologie. „V minulosti bylo černé vedení rozdělené a nevzdělané. King symbolizoval nové, sebevědomější a vzdělanější vůdce, kteří se začali po válce na Jihu objevovat“.⁸² Zároveň se snažil změnit přístup k víře. Odmítal černošský církevní fundamentalismus, naopak působil velice klidně a rozvážně. „Na jednoho z prvních novinářů, kteří se s ním setkali, Toma Johnsona z Montgomery Avetiser, zapůsobil velmi sebejistě, téměř pompézně“.⁸³ Pompéznosti se nezbavil celý život. Právě reverend Abernathy, jeho nejbližší přítel a poradce, pomáhal Kingovi překonat jeho snobské sklony. „Zatímco King byl vzdělanější a dokázal lépe formulovat sociální vize, Abernathy zase uměl vyjít s mnohem větším počtem lidí.“⁸⁴

Nelze tedy mluvit o významu Kinga jako jedinečné osoby (ač nelze samozřejmě popřít jeho hluboké etické, humanitní přesvědčení, zároveň jeho schopnost sebeobětování),

⁷⁹ *Wellbeing* [online]. 31. 12. 1999 [cit. 2011-04-04]. Gallup.com. Dostupné z WWW: <<http://www.gallup.com/poll/3367/Mother-Teresa-Voted-American-People-Most-Admired-Person-Century.aspx>>.

⁸⁰ HALBERSTAM, c. d., s. 502.

⁸¹ PILÁT, Jan. c. d., s. 31.

⁸² HALBERSTAM, David. c. d., s. 495.

⁸³ HALBERSTAM, David. c. d., s. 498.

⁸⁴ HALBERSTAM, David. c. d., s. 499.

spíše jde o vynikajícího řečníka, o prototyp moderního vůdce, který byl schopen ovlivňovat bílé veřejné mínění. „Používal argumenty především morální: všichni lidé jsou bratři a sestry, mají jednoho nebeského Otce, takže institucionalizovaná segregace je aktem nelásky, až nenávisti k bližnímu svému, tedy nemravná.“⁸⁵ Výsledky hnutí jsou odrazem snahy mnoha černošských vůdců, z nichž King byl pouze mediálně nejznámější a mezi masami nejpoblíbenější. „Uměl jednoduše vysvětlit i velmi složité věci. Opakoval věty, dokázal tak postupně rozšířit myšlenku a spojovat racionální s emotivním. Dovedl ostatními, především černými lidmi pohnout, ale – což bylo pozoruhodné – ovlivňoval také bělochy.“⁸⁶ Jeho mediální popularitě, podobně jako u Abrahama Lincolna nebo Kennedyho dopomáhá jistě fakt, že byl zabit rukou atentátníka.

Přes výraznou popularitu, kterou svými činy zejména posmrtně získal, je mu současnými odborníky vyčítána nejen politická neutralita, ale i pasivita. „King byl vždy ochotný kompromisu s bílým buržoazním establishmentem.“⁸⁷ Rozhodně se tak nestal figurkou CPUSA, právě naopak. Téměř až do konce svého života propojení s komunismem odmítal, přesto „vedení FBI obviňovalo reverenda Kinga, že buď je komunist, nebo je nástrojem komunistické strany“.⁸⁸

Podle odborné publikace „Martin Luther King, Jr and the Civil Right Movement“⁸⁹ skutečně existují nahrávky, které dokazují, že byl King v 60. letech odposloucháván FBI pro podezření ze sympatií s komunismem. Šéf FBI J. Edgar Hoover vedl s Kingem tichou válku. „V rámci Counter Intelligence Program (COINTEL– PRO) byly vytvářeny falešné materiály, které měly Kinga, jeho rodinu a celou SCLA zdiskreditovat.“⁹⁰ Jako jednu z možností likvidace a znemožnění používal právě nařčení z komunismu. Hoover doufal, že neustálou šikanou a tlakem „se mu podaří nahradit Kinga jiným, lépe ovladatelným černým vůdcem.“⁹¹

⁸⁵ JOCH, Roman. *Civic Institute* [online]. 5. 1. 2011 [cit. 2011-04-30]. Sen M. L. Kinga opět v nedohlednu. Dostupné z WWW: <<http://www.obcinst.cz/en/Sen-M-L-Kinga-opet-v-nedohlednu-c1668/>>.

⁸⁶ HALBERSTAM, David. *c. d.*, s. 491.

⁸⁷ MEIER, August, et al. *Martin Luther King, Jr and the Civil Right Movement : Controversies and debates*. New York : Palgrave Macmillan, 2007, s. 184.

⁸⁸ PILÁT, Jan. *c. d.*, s. 180.

⁸⁹ MEIER, August, et al. *c. d.*

⁹⁰ HRUBEC, Marek, et al. *c. d.*, s. 50.

⁹¹ MEIER, August, et al. *c. d.*, s. 188.

Postupem času se totiž Kingova neutralita nutně musela zmírnit a stal se tak častým glosátorem veřejného života. Kritizoval nejen neokolonialismus Spojených států, ale zejména válku ve Vietnamu. Také jeho postoj k Sovětskému svazu byl velice kritický. „Ve svých projevech King čas od času prezentoval své výtky zejména v naději, že se USA v konfrontaci se SSSR bude snažit přiklonit k řešení rasových a sociálních problémů na svém území.“⁹²

Přesto základní myšlenky marxismu neodmítal. Kniha „Svět doktora Kinga“ od Jana Piláta z roku 1983 tvrdí: „Souhlasil s Marxovou analýzou slabin tradičního kapitalismu i s jeho názory na úlohu lidových mas. Mnoho v něm utkvělo, ale marxistou se nestal.“⁹³ Podle serveru Altermedia⁹⁴ King dokonce tvrdil, že se komunismus a kapitalismus musí sloučit: „Kapitalismus si neuvědomuje, že život je záležitostí společenskou, zatímco komunismus si odmítá připustit, že život je věcí individuální. Pravdu nelze nalézt ani v drsném kapitalistickém individualismu, ani v odosobněném komunistickém kolektivismu. Království Boží je syntézou kombinující pravdy obou těchto protipólů.“⁹⁵ V posledních dvou letech života se věnoval především problému chudoby a byl přesvědčen, že právě „kapitalismus je jmenovatel rasismu, militarismu a ekonomického vykořisťování.“⁹⁶ Zároveň uznal, že vede s americkou vládou třídní boj. Podle publikace „Civil Rights Movements“ však King spíše než komunismus razil cestu demokratického socialismu, akcentoval sílu křesťanské lásky a pomoci bližním, zejména chudým lidem. „Nedefinoval svůj boj jako ‚socialismus‘, spíše tvrdil, že se jedná o sílu chudých lidí.“⁹⁷

O Karlu Marxovi King navíc napsal, že měl velkou „touhu po sociální rovnosti, ale zapomínal na Ježíše.“⁹⁸ Musíme mít totiž na paměti, že King (a potažmo všichni jeho stoupenci) byl především baptistickým kazatelem, knězem. Výrazně věřící Spojené státy, se zakořeněnou tradicí protestantské víry, tak spíše budou důvěřovat kazateli než politikovi nebo „pouhému“ bojovníkovi za lidská práva. I v tom tkví jedna z výhod Martina Luthera Kinga i důvod, proč právě on stanul v čele hnutí.

⁹² HRUBEC, Marek, et al. c. d., s. 39.

⁹³ PILÁT, Jan. c. d., s. 14.

⁹⁴ Altermedia [online]. 2011. [cit. 2011-03-12]. Dostupné z WWW: <<http://cz.altermedia.info/>>.

⁹⁵ RYAN, Benjamin j. Neznámý Martin Luther King. Altermedia [online]. 30. 12. 2008, [cit. 2011-02-08]. Dostupný z WWW: <http://cz.altermedia.info/ze-zahranici/neznamy-martin-luther-king_5523.html>.

⁹⁶ MEIER, August, et al. c. d., s. 189.

⁹⁷ MEIER, August, et al. c. d., s. 190.

⁹⁸ Tamtéž.

King pocházel z prominentní rodiny, jeho rodina měla vyšší životní úroveň, než bylo pro Afroameričany tehdy obvyklé, Kingův otec, také pastor, byl uznávanou osobností. Přestože se i King setkával s rasistickou diskriminací, v černošské komunitě se těšil velké popularitě, byl „černým princem“⁹⁹. Vyrůstal v blahobytu, měl vlastní auto, vždy chodil perfektně oblečený, byl snobem, intelektuálem. „Díky tomu postrádal pochybnosti o sobě samém, jimž trpěla většina černochoů jeho generace.“¹⁰⁰ Navíc se netajil láskou k vlasti i svým bílým spoluobčanům, ve svých projevech tvrdil, že je hrdý Američan (nebo by jím alespoň být chtěl, pokud by byla společnost rovnocenná). Tato skutečnost (komunistické) představě chudého bojovníka za lidská práva příliš nenahrává.

Sám Jan Pilát, Kingův obdivovatel, v publikaci z 80. let napsal: „King možná nechápal černošský problém v USA třídně a rozhodně ho jako takový neformuloval. Nicméně se dopracoval k poznání, s nímž marxisté musí souhlasit: černošský problém je především problém sociální (...), je třeba spojovat boj za občanská práva s bojem za zlepšení sociální situace černochoů...“¹⁰¹

3.3 Československo a Afrika

Dalším důvodem tak nebývalého mediálního zájmu byla jistě spřízněnost sovětského bloku s mnoha černošskými africkými státy. Africký kontinent se stal bitevním polem studené války – strategickým bodem do budoucnosti – a státy se „musely“ rozhodovat, na kterou stranu se přikloní. „Sovětský blok měl výhodu už v tom, že nepatřil do tábora bývalých kolonizátorů a dokázal šikovně zalichotit nacionalistickým postojům zemí třetího světa, a navíc uměl vystupovat jako šampión antikolonialismu a neutrality.“¹⁰² Na místě byly i atributy hospodářské – třetímu světu vyhovovalo levnější sovětské zboží, Sovětský svaz za ně vykupoval potraviny a jiné zemědělské produkty.

Právě sympatie s Afroameričany jistě pomáhala sympatiím Afričanů k prosovětskému bloku. Dekolonizační snahy afrických států v 60. letech často nahrávaly levicovým myšlenkám. Nově osvobozené nebo vytvořené státy tak často více či méně

⁹⁹ HALBERSTAM, David. *c. d.*, s. 495.

¹⁰⁰ HALBERSTAM, David. *c. d.*, s. 496.

¹⁰¹ PILÁT, Jan. *c. d.*, s. 45.

¹⁰² FAURE, Justine. *c. d.*, s. 233.

inklinovaly ke komunismu nebo socialismu. Sovětský svaz v nich viděl možné budoucí spojence, a proto byla spolupráce těchto světadílů logická.¹⁰³ I proto bylo namístě sympatizovat s problémy jejich bývalých obyvatel – tedy nesvobody jejich amerických „bratrů“ – přestože se to afrických států nijak citelně nedotýkalo. Jedním z úkolů sovětské KGB se stalo „označovat USA za neokolonialistickou (...) a soustavně tak jítfit tradiční nedůvěru zemí třetího světa ke Spojeným státům.“¹⁰⁴ V roce 1984, několik dní před olympijskými hrami v Los Angeles, dokonce KGB padělala rasistický leták Ku Klux Klanu s názvem „Olympijské hry jsou pro lidi, ne pro opice“ a rozeslala jej do deseti afrických zemí, aby zvýšila jejich averzi ke Spojeným státům. Varovala Afričany před účastí na těchto hrách pod hrozbou jejich likvidace Ku Klux Klanem.¹⁰⁵

Jedním ze způsobů ideologického boji proti Spojeným státům se tak stává právě kritika neokolonialismu a podpora afrických států. Rasismus v jižních státech Afriky tak československá média konfrontují s americkým rasismem, v obou případech nacházejí stejného viníka – západní „neokolonialistické“ země.

3.4 Černošská kultura v Československu

K vylepšení „černoško-českých“ vztahů dopomohl jistě i americký zpěvák Paul Robeson. Robeson byl nositel Leninovy ceny míru, nadšený komunista a kritik národní i mezinárodní politiky Spojených států. V 60. letech byl právně Robeson jeden z mála „produktů“ dovážených ze Spojených států právě k nám – několikrát koncertoval i v Praze. Ve skutečném boji za černošská práva ve Spojených státech se ale ve skutečnosti příliš neprojevoval. V československých médiích je však považován za mučedníka, za významnou politickou ikonu. Jsou mu tak přisuzovány schopnosti a výsledky jiných černošských vůdců, převážně náboženských kazatelů, která československá média zcela logicky ignorovala. Vzhledem ke své náboženské neutralitě, kritickému postoji ke Spojeným státům a pozitivnímu vztahu k Sovětskému svazu je právě on v českých médiích

¹⁰³ Obzvláště Československo mělo v Africe dobré vztahy – zejména v Etiopii, Guineji-Bissau nebo Guineji. S těmi dodržovala časté hospodářské, vojenské, kulturní i diplomatické styky (zejména v oblasti školství a výměnných studijních pobytů).

¹⁰⁴ BITTMAN, Ladislav. *Mezinárodní dezinformace*. Praha : Mladá fronta, 2000.

¹⁰⁵ BITTMAN, Ladislav. *c. d.*, s. 113.

nejčastěji propagován jako šířitel revolučních myšlenek a osvěty. Jeho skutečná role v americkém hnutí je však zanedbatelná.

V období mccarthismu navštívil Sovětský svaz. „Zde, poprvé v mém životě, se cítím důstojně, jako člověk.“¹⁰⁶ Robeson tvrdil, že potomci ruských nevolníků a potomci otroků k sobě mají nejbližší, mají stejné problémy i stejné kulturní zázemí.¹⁰⁷ V roce 1950, poté, co odmítl podepsat dokument, že není komunistou, mu byl odebrán cestovní pas. Důvodem byla podle amerických úřadů jeho častá kritika kroků Spojených států vůči černošům, která by neměla být zveřejněna v zahraničí. Pravdou je, že to byl právě Robeson, který pravidelně, avšak zkráceně informoval prosovětskou veřejnost o situaci černošů ve Spojených státech. Byl jedním z pojítek, které umožňovaly empatii Československa k situaci ve Spojených státech.

Kromě gramofonové desky, kterou natočil přímo v Československu¹⁰⁸, zde vycházela i jeho literatura. Za propagandisticky nejzásadnější lze považovat dvě jeho přepsané přednášky (vyšly pod českým názvem „Boj černošů za svobodu a mír“¹⁰⁹). První přednáška s názvem „Černošský lid a Sovětský svaz“ druhá „Jednota dělnické třídy a černošského lidu v boji za mír a demokracii.“

Zájem socialistického Československa o černošskou problematiku se projevoval také v oblasti kultury. Kromě výše zmíněné divadelní hry i návštěv černošských umělců (jmenujme například významný koncert Louise Armstronga v Lucerně v roce 1965) se jedná zejména o literaturu. Již v padesátých letech se na knižním trhu začaly objevovat publikace, které se věnovaly problematice černošských práv v Americe. Již v padesátých letech publikuje Josef Slavík sbírku „Smích a pláč černošského Harlemu: literárně hudební pásma o 300letém boji černošů za svobodu“¹¹⁰.

¹⁰⁶ DIGGINS, John Patrick. I walk in dignity. *The New Yorker Times* [online]. 4. 1. 2008, specials, [cit. 2011-02-03]. Dostupné z WWW: <<http://www.nytimes.com/books/01/04/08/specials/duberman.html>>

¹⁰⁷ Tamtéž.

¹⁰⁸ *Robesonova píseň zní : K serii snímků nazpívaných v roce 1955 v New Yorku Paulem Robesonem pro čs. Gramofonové závody / Marie Nosková: Paul Robeson ; původní texty písní zapsal a do č. [z angl.] volně přeložil Josef Loewenbach ; katalogizační část sestavil Zdeněk Ron, Osveta (Martin), Praha: Gramofonové závody. 1957.*

¹⁰⁹ ROBESON, Paul. *Boj černošů za svobodu a mír*. Praha : Orbis, 1951.

¹¹⁰ SLAVÍK, Josef. *Smích a pláč černošského Harlemu: literárně hudební pásma o 300letém boji černošů za svobodu*. Ostrava : Krajská lidová knihovna, 1958.

V Československu vycházely kromě analýz situace a pamfletů proti americkému imperialismu¹¹¹ i překlady beletrie. Hned po válce vydaná kniha „Syn černošského lidu“ od černošského spisovatele Richarda Wrighta vyšla v Československu již v roce 1947, pro černošské hnutí významná a ve své době kontroverzní „Chaloupka Strýčka Toma“ od Harret Becher Stoweové z roku 1851 vychází dokonce třikrát – poprvé v padesátých letech a poté ještě minimálně jednou v každém desetiletí. Kromě toho vychází v roce 1984 i *Můj život s Martinem Lutherem Kingem* od Correy Kingové jako ideologicky nezávadná publikace. V Československu dokonce k této problematice vychází i několik knih od českých nebo sovětských autorů. Všechny knihy líčí černošské hnutí jako třídní boj, vedený mučedníkem Kingem proti americkému kapitalismu. Obzvláště glorifikující je kniha *Svět doktora Kinga*,¹¹² která je zdrženlivá ve vlastním kritickém názoru a oslavuje tak černošské hnutí i Kinga, „černého Lincolna.“¹¹³ V protikladu s Pilátovou oslavnou knihou stojí „*Martin Luther King*“ od Světlany Ryskové z roku 1988. Kniha vyšla pod záštitou Oddělení moderních světových dějin Ústavu československých a světových dějin ČSAV a lze připustit vysokou míru objektivity a fakticity.

Většina knih, které se přímo věnují černošskému hnutí, však vychází až na konci 70. let nebo v průběhu let osmdesátých. Jediným zdrojem, ze kterého mohli čtenáři čerpat informace o minulosti černochoů, je publikace „*Boj za svobodu. Kapitoly z dějin černošského lidu*“¹¹⁴ od H. Apthequera. Kromě této publikace, která navíc vychází už v roce 1952 a neobsahuje tak žádné informace o moderním hnutí, tak přibližně 20 let, tedy zejména v době, kterou tato práce sleduje, nevychází ani jedna publikace, která by se aktualizovaným událostem nebo osobnostem věnovala.

Československý čtenář je tak téměř zcela odkázán zpravodajství československých deníků. Otázkou však zůstává, nakolik se jednalo o tendenční referování v rámci socialistické propagandy a nakolik se jednalo o objektivní zpravodajství.

¹¹¹ Jmenujme například knihu „*Lidská práva po americku*“ od O. V. Zajčuka z roku 1984 nebo „*Obviňujeme americkou vládu ze zločinu genocida*“ z roku 1952.

¹¹² PILÁT, Jan. *c. d.*

¹¹³ PILÁT, Jan. *c. d.*, s. 64.

¹¹⁴ APHEKER, Herbert. *Boj za svobodu : kapitoly z dějin černošského lidu*. Praha : Rovnost, 1952.

4. Rok 1955 a 1956 v českých médiích

4.1 Stručný popis událostí a mediální pozadí:

Švadlena Rosa Parksová odmítla 1. prosince 1955 v městě Montgomery ve státě Alabama při návratu z práce uvolnit v autobuse místo bílému cestujícímu.¹¹⁵ Po jejím zatčení reverend L. Roy Benett a E. D. Nixon, jeden z nejmilitantnějších bojovníků za občanská práva¹¹⁶, založili Spolek pro zlepšení poměrů v Montgomery (Montgomery Improvement Association – MIA) a 5. prosince 1955 zahájili černoši rozsáhlý bojkot autobusů. Taxikářské společnosti, bohatí černoši i několik bělochů nabídlo k dispozici svá auta, někteří černoši dobrovolně chodili pěšky. Bojkot trval 382 dní. „20. prosince 1956 Nejvyšší soud rozhodl, že zásada ‚Oddělení, ale sobě rovni‘ už nemůže být považována za správný výklad zákona.“¹¹⁷ Segregace v autobusech byla označena za neústavní a byla zrušena. O den později se černí obyvatelé Montgomery vrátili do autobusů. Pro kontinuitu černošského hnutí vznikla v roce 1957 Konference křesťanského vedení Jihu (Southern Christian Leadership Conference – SCLC), která společně s NAACP formovala další podobu hnutí.

„Pro mnoho černochoů byl autobus symbolem bezmoci.“¹¹⁸ Přesto byli významným ekonomickým segmentem – černoši znamenali v Montgomery téměř tři čtvrtiny cestujících¹¹⁹. O vzpouře Rosy Parksové a následném autobusovém bojkotu v Montgomery ve státě Alabama se mluví jako o „obratu v hnutí za občanská práva.“¹²⁰ Pravda je, že je jen logickým pokračováním napjaté situace, výbuchem dlouho zadržované sopky. „Zatčením paní Parksové prostě přetekla číše trpělivosti černošského obyvatelstva.“¹²¹ Protože byla situace v roce 1955 velmi napjatá (, Doutnající oheň nakonec vzplál, když se

¹¹⁵ Řady v jižanských autobusech byly pevně stanoveny – prvních deset řad bylo určeno bělochům, zadní část černochoům. V Montgomery navíc mohl řidič tuto čáru (která byla skutečně na podlaze nakreslena) posunout – „ani v rámci tradiční segregace jim systém nezaručoval minimální ohledy a práva.“ viz HALBERSTAM, David. *c. d.*, s. 485.

¹¹⁶ Nixon se přes dvacet let snažil dosáhnout volebních práv pro černochoy. Uznávali ho nejen černoši, ale i bílí představitelé, proto se předpokládalo, že právě on se stane vůdcem hnutí.

¹¹⁷ TINDALL, George B.; SHI, David E. *c. d.*, s. 679.

¹¹⁸ HALBERSTAM, David. *c. d.*, s. 489.

¹¹⁹ Tamtéž.

¹²⁰ TINDALL, George B.; SHI, David E. *c. d.*, s. 678.

¹²¹ PILÁT, Jan. *c. d.*, s. 23.

mu dostalo potravu incidentem skoro běžným.¹²²), zdá se pravděpodobnost, že by i bez Rosy Parksové došlo k jinému, možná horšímu sporu, velice vysoká. Nutnost řešení problematiky černošských práv byla natolik bezodkladná, že bylo jen otázkou času, kdy nepokoje propuknou.

Podle „prosovětských“ knih¹²³ je však Parksová považována za iniciátorku celého hnutí. „Dlouhé články o chystaném bojkotu obžalovaly Národní sdružení pro povznesení barevného obyvatelstva, že paní Parksovou do autobusu nastrčilo – byla totiž dobrovolnou jednatelkou montgomeryské pobočky – a přirovnávaly bojkot k taktice Rad bílých občanů.“¹²⁴ Podle současné knihy „Černobílé desetiletí“ bylo Rose Parksové skutečně neustále vyčítáno, že se jednalo o připravenou akci. Nebyla to ovšem pravda. „V jejím činu se odráželo jen vyčerpání jedince, který už nehodlá snášet ponižující systém.“¹²⁵ Každopádně však její zatčení i zatčení dalších černošů bylo „jednou z taktických chyb, již se vedení v Montgomery dopustilo. Dodali totiž černošské komunitě případ, který se veřejně projednával před soudem.“¹²⁶

Autobusový bojkot byl zpočátku podporován pouze letákovou formou a pořádáním schůzí v kostelech (hnutí nemělo zpočátku k dispozici ani noviny nebo rádio). Významnou roli však v průběhu bojkotu získala právě média. „Místní list Montgomery Advertiser přinesl informace o tom, co se chystá. Chtěl varovat bílé, ale prospěl černým.“¹²⁷ Correta Kingová v Kingově biografii dokonce připisuje médiím zásadní význam: „Největší starost jsme měli o to, jak dosáhnout spojení s padesáti tisíci černých obyvatel Montgomery, bez ohledu na to, kolik to dá práce. Vzkaz za nás vyřídil bělošský tisk urážlivým článkem, a to způsobem, jaký byl pro nás našimi vlastními prostředky nedostupný.“¹²⁸

Důvodů, proč byl montgomeryský bojkot natolik úspěšný, je několik. Radnice města Montgomery bojkot podcenila. „Lidé se domnívali, že mají co do činění s černými vůdci, jak je znali z minula – špatně vzdělanými, nejednotnými, bez vytrvalosti a bez přístupu

¹²² KING, Correta, Scott. c. d., s. 117.

¹²³ Tato informace se objevuje jak v knize „Svět doktora Kinga“ od Jana Piláta, tak „Lidská práva po americku“ od O. V. Zajčuka.

¹²⁴ KING, Correta, Scott. c. d., s. 119.

¹²⁵ HALBERSTAM, David. c. d., s. 486.

¹²⁶ HALBERSTAM, David. c. d., s. 487.

¹²⁷ PILÁT, Jan. c. d., s. 24.

¹²⁸ KING, Correta, Scott. c. d., s. 119.

k celostátním médiím.“¹²⁹ Černoši navíc vlastnili dostatek kapitálu (aut i peněz od dobrovolníků – „celkem ve výši 250 000 dolarů“¹³⁰) a navíc prokázali vysokou míru organizovanosti. Po celém městě byly vytvořeny pooly, sběrné stanice (jakési prozatímní „zastávky“) a kancelář, ve které asistentky neustále odpovídaly na dotazy ohledně bojkotu. „Každý den bylo potřeba dopravit do práce a z práce asi 17 000 černošů,“¹³¹ přesto byly tyto potřeby do několika týdnů téměř plně pokryty (podle Jana Piláta byl dokonce již 13. prosince celý systém hotov).

Druhým významným faktorem bylo právě vědomé využívání médií jako mocného nástroje veřejného mínění. „King se za pochodu učil využívat moderní média a ukázal, že je schopným žákem. Z Montgomery se stalo velké téma a čím déle černoši vzdorovali, tím bylo zásadnější. V minulosti mohly noviny jako *Advertiser* nebo o hodně rasističtější *Alabama Journal* dávat černým protestům publicitu podle vlastního uvážení, případně zpravodajství zkreslit tak, aby vyhovovalo bílým“¹³² Zásadní byl však zejména počátek vysílání montgomeryské televize. Stanice WSFA– TV spustila své vysílání v roce 1954. Její reportér Frank McGee sympatizoval jako většina reportérů s černochoy. Uvědomil si, že je to „drama jako stvořené pro televizi.“¹³³ Reportáže o bojkotu byly natolik úspěšné, že je začala přebírat i celostátní stanice NBC.

Nejvýznamnějším faktem bojkotu však zůstává, že právě v Montgomery se poprvé objevuje postava Martina Luthera Kinga. Nadaný baptistický kazatel, původem z Atlanty, se právě během bojkotu začal hluboce zajímat o černošská práva a boji za jejich zlepšení zůstal věrný až do své smrti. K vedení autobusového bojkotu se však dostal náhodou. „Největším problémem byly problémy uvnitř vedení černé komunity – náboženské, generační, třídní.“¹³⁴ Ed Nixon, který se do té doby autobusovému bojkotu věnoval a inicioval jeho počátek, byl pro umírněné baptistické kazatele příliš hrubý. King byl vybrán, protože byl v Montgomery nový – zdál se tedy neutrální osobou, možným obětí beránkem. Právě bojkot z něj však udělal celostátně uznávanou osobu. „Po těchto napjatých měsících v Montgomery přinesl týdeník *Time* 18. února 1957 výbornou reportáž o Martinovi (sic) a o jeho vedení montgomeryského protestního hnutí. Nazývali ho tam

¹²⁹ HALBERSTAM, David. *c. d.*, s. 498.

¹³⁰ PILÁT, Jan. *c. d.*, s. 30.

¹³¹ Tamtéž, s. 27.

¹³² Tamtéž, s. 499.

¹³³ Tamtéž, s. 502.

¹³⁴ HALBERSTAM, David. *c. d.*, s. 490.

„učeným černošským baptistickým pastorem, který se v době o málo víc než jednoho roku vynořil odnikud, aby se stal jedním z význačných vůdců národa.“¹³⁵

4.2 Obsah československých médií

Z lokálního sporu se v amerických médiích stal problém federální a mediálně sledovaný (sledovala jej nejen tištěná celostátní média, ale i televizní stanice NBC). Podle knihy „Svět doktora Kinga“ Jana Piláta z roku 1984 se paradoxně právě tato událost, která v době svého konání (v roce 1956), česká média nezaujala, stala první mediální událostí vůbec. Po zatčení Kinga pro vedení bojkotu¹³⁶ se konalo soudní přelíčení. To bylo stanoveno na 19. března 1956. „Už to nebyla jen záležitost místních notáblů a černošské pospolitosti Montgomery. Přelíčení sledovaly velké televizní společnosti. Přítomni byli reportéři velkých deníků z USA a žurnalisté z Indie, Velké Británie a Francie.“¹³⁷ Z výše uvedené věty Jana Piláta vyplývá, že autobusový bojkot byl mediálně sledovaný. Přesto se v českých denících neobjeví.

Jedním z důvodů může být celkově chladný vztah se Spojenými státy. Informace o událostech v kapitalistických zemích se v roce 1956 obecně v denících příliš neobjevuje. Pokud ano, soustředí se na kritiku doznívajícího mccarthismu. Přesto by se dalo předpokládat, že se k akcentaci amerického antikomunismu přidá právě kritika rasismu a segregace. Přesto se tak nestalo. Světové zpravodajské agentury pravděpodobně předpokládaly, že autobusový bojkot v Montgomery je pouze místním konfliktem. Především v prvních měsících bojkotu se opravdu zdálo, že jde o událost s pouze lokálním významem, o ojedinělý incident, který skončí tak rychle, jak začal. To je zřejmě hlavní důvod, proč se bojkot v denících neobjevil.

Od 1. prosince 1955, kdy byla Rosa Parksová zatčena, až do ledna 1956 se v Rudém právu, Mladé frontě ani Lidové demokracii neobjevila o autobusové bojkotu ani jedna krátká zpráva. Pouze 28. března 1956 otisklo Rudé právo karikaturu, která se

¹³⁵ KING, Correta, Scott. c. d., s. 153.

¹³⁶ Vedení města Montgomery prohlásilo bojkot v jeho průběhu za nelegální a našlo si tak záminku, proč Kinga zatknout.

¹³⁷ PILÁT, Jan. c. d., s. 36 a 3.7

původně objevila ve francouzském komunistickém listu l'Humanité. Nad obrázkem černochoů visících na držadlech v autobuse a bělochů, kteří mezi nimi sedí na sedačkách je nápis: „Jak si v Mississipi představují veřejnou dopravu.“¹³⁸ Karikatura je doprovázena krátkým textem, v němž Rudé právo zmiňuje autobusový bojkot („Ve městě Montgomery ve státě Mississipi jsou uzavírány a odsuzovány stovky černošských obyvatel za bojkot autobusové společnosti, která vůči nim provádí rasovou diskriminaci.“¹³⁸).

Přestože význam Kinga nebyl v roce 1956 ještě příliš velký, z výše uvedených skutečností vyplývá, že se stal zejména v druhé polovině roku mediálně sledovanou osobností. Jeho jméno se v československých denících přesto objeví pouze jednou – v článku Mladé fronty „Rasová diskriminace vzbuzuje všude odpor“¹³⁹ je uvedeno, že na duchovního Kinga bylo spácháno několik teroristických útoků.

4.2.1 Jednotlivé epizodické události

Sledované československé deníky se přesto několikrát o situaci ve Spojených státech zmínily. Kromě karikatur (jejichž tematice se podrobněji věnuji v poslední kapitole) se jednalo pouze o krátké agenturní zprávy. Nejčastěji se tak objevují agenturní „fleshe“ z rubrik „24 hodin v zahraničí“ v Rudém právu nebo „Stalo se ve světě“ Mladé fronty. Informace poskytovala výhradně ČTK, v Rudém právu pak několikrát i sovětská agentura TASS, výjimečně pak jiné evropské agentury (například Reuters).

Nejčastěji se černošskému hnutí věnovala Mladá fronta. Ta publikovala celkem 11 článků, z nichž jen jeden byl autorský, 3 fotografie a 4 karikatury. Lidová demokracie publikovala pouze 10 agenturních a 1 vlastní text, žádnou karikaturu a pouze jednu fotografii. Nejméně se černošskému hnutí zcela nečekaně věnovalo Rudé právo – otisklo pouze 5 agenturních textů, jednu karikaturu a ani jednu fotografii. Články se navíc objevují vždy jen v jednom z deníků – i to signalizuje jejich nízkou důležitost. Z různé frekvence článků navíc vyplývá, že informace o Afroameričanech se objevují pouze tehdy, kdy se nic „zajímavějšího“ nedělo.

¹³⁸ MITTELBERG, L. Jak si v Mississipi představují "veřejnou dopravu". *Rudé Právo*. 28. 3. 1956, 36, 88, s. 3.

¹³⁹ (čt.) Rasová diskriminace vzbuzuje všude odpor. *Mladá fronta*. 12. 2. 1956, XII, 38, s. 2

Navíc se jednalo pouze o epizodické události bez kontextu či kontinuity. Deníky tak příliš nevytvářely povědomí čtenářů o situaci ve Spojených státech. Pokud se jí věnovaly, pak většinou ve zcela negativním vyznění. Popisovaly především konkrétní útoky na osoby nebo skupiny. Černochoy v nich líčí jako pasivní jedince bez schopnosti organizovaně se bránit fyzicky či intelektuálně. Deníky se proto orientují na referování o neštěstích, útocích a na násilných vraždách. Pro pochopení skutečné situace jsou tyto zprávy pouze vhodnou ilustrací, nejsou zcela relevantním způsobem popisu situace. Tyto epizody navíc deníky konfrontují s neschopností nebo neochotou vládních kruhů situaci řešit.

Českoslovenští čtenáři se tak mohli dozvědět například o vraždě neznámého černošského doktora („New York, 8. března – Jak oznamuje dopisovatel United Press z Daytonu ve státě Ohio, byl zde v neděli večer ve svém domě zavražděn známý černošský lékař James H. Gunn“¹⁴⁰), ve stejném znění z Lidové demokracie i Rudého práva. O týden později, 15. března, uveřejňuje Rudé právo další agenturní zprávu pod titulkem „Jeden den americké justice“.¹⁴¹ Ten líčí osvobození bělocha Kimbella ve státě Mississippi, který byl obviněn z toho, že zastřelil černého zřízence u benzinové pumpy. Rudé právo zdůrazňuje, že byl zproštěn obžaloby proto, že byla porota soudu složena výhradně z bělochů, přestože existovali svědci Kimbellovy vraždy.

Jednorázové události se objevují ještě několikrát. Rudé právo vydává agenturní zprávu „Diskriminace proti černochoům“,¹⁴² v níž ČTK informuje o guvernérovi státu Luisiana Earlu Longovi. Ten podepsal zákon, který zakazuje integrované podniky a sportovní stadiony. Lidová demokracie zase informuje o útoku na umělce Nat King Colea¹⁴³. Deník Mladá fronta, který se černošskému hnutí ve sledovaném období věnoval nejčastěji, uvádí dokonce jen jednu agenturní poznámku o narůstajícím počtu rasistických útoků („Rasisté v USA opět řadí“¹⁴⁴). Zpráva, opět převzata z ČTK, informuje o vzpourách při zahájení nového školního roku. ČTK uvádí, že „v městečku Oliver Springs (stát Tennessee) vybuchlo v černošské čtvrti několik dynamitových náloží, ve městě Forth Worth (stát Texas) donutili rasisté k vystěhování celou černošskou rodinu, v městečku

¹⁴⁰ (TASS) Další rasistická vražda v USA. *Rudé právo*. 9. 3. 1956, 36, 69, s. 3.

¹⁴¹ (NESG.) Jeden den americké justice. *Rudé právo*. 15. 3. 1956, 36, 76, s. 4.

¹⁴² (ČTK) Diskriminace černochoů. *Rudé právo*. 18. 8. 1956, 36, 200, s. 4.

¹⁴³ (NESG.) Černošský umělec insultován. *Lidová demokracie*. 20. 4. 1956, XII, 96, s. 2.

¹⁴⁴ (NESG.) Rasisté v USA opět řadí. *Mladá fronta*. 5. 9. 1956, XII, 215, s. 2.

Clintonu (stát Tennessee) rozvášněný dav pronásledoval černošského vojáka, na jehož ochranu musila být přivolána posila 200 vojáků.¹⁴⁵

V druhé polovině roku se informace o rasových střetech ani jejich četnost nezmění. Mladá fronta tak vydává článek „Vyhozov za snídani“¹⁴⁶ Lidová demokracie pak „Večeřela s černoškou“¹⁴⁷ a „Provokace rasistů“.¹⁴⁸ Pravidelněji se však začne objevovat téma segregace ve školách. Děje se tak paradoxně ve chvíli, kdy se černošské hnutí začne z praktických důvodů věnovat ve větší míře právě segregaci dopravních prostředků („Integrované školství se v té době (...) jevílo jako pouhá abstrakce, jízda autobusem však byla každodenní záležitostí“¹⁴⁹). Popisek „Jděte pryč, jste černí“¹⁵⁰ z Rudého práva vydaného 1. října ilustruje velice drastickou fotografii, na které ředitelka školy Clay v Kentucky Irena Powelová čte černým žákům, kteří stojí v pozoru, prohlášení, podle něhož musí okamžitě opustit prostory školy. Lidová demokracie vydává 7. prosince zprávu „Duchovní napaden rasisty“¹⁵¹ o útoku na bělošského duchovního E Turnera, který se pokoušel vyučovat v integrované škole. Lidová demokracie v něm cituje černošských deník Daily Defender, který „se táže, proč výkonná moc USA nemůže rychle zasáhnout, když jsou v zemi oběti fanatismu.“¹⁵²

Téma segregace ve školství se tak stává jediným tématem, které se kontinuálně začne v denících objevovat. Nejpravidelnějšími zprávami v kontextu se stávají zprávy o Autherine Lucy.

¹⁴⁵ Tamtéž.

¹⁴⁶ (mf) Vyhozov za snídani. *Mladá fronta*. 2. 10. 1956, XII, 238, s. 2.

¹⁴⁷ (NESG.) Večeřela s černoškou. *Lidová demokracie*. 3. 10. 1956, XII, 239, s. 2.

¹⁴⁸ (NESG.) Provokace rasistů. *Lidová demokracie*. 27. 11. 1956, XII, 287, s. 2.

¹⁴⁹ HALBERSTAM, David. *c. d.*, s. 487.

¹⁵⁰ (th) Jděte pryč, jste černí! *Rudé právo*. 1. 10. 1956, 36, 274, s. 3.

¹⁵¹ (NESG.) Duchovní napaden rasisty. *Lidová demokracie*. 7. 12. 1956, XII, 296, s. 2.

¹⁵² Tamtéž.

4.2.2 Autherine Lucy

Případ Lucy rozhodně není ani zdaleka tak významnou událostí, jako byl bojkot. Právě naopak. Pro pochopení způsobu, jakým československé deníky o černošském hnutí referovaly, je však důležité podrobně jej popsat. Lze navíc předpokládat, že pokud by deníky o autobusovém bojkotu referovaly, činily by tak podobným způsobem, jako informovaly právě o případu Autherine Lucy. Důvod výběru lze opět vidět v tendenční vhodnosti. Autobusový bojkot byl aktivním, organizovaným a zcela poklidným odbojem. Až na ojedinělé případy nedocházelo k potyčkám ani jiným násilným sporům. Od počátku se navíc zdálo, že bude úspěšný. Autherine Lucy byla naopak slabá, bezbranná dívka, jednotlivec, který stojí proti celému anonymnímu systému. Je celkem pravděpodobné, že svůj boj nemůže vyhrát. Pro československé deníky bylo vhodné sledovat marný boj, který akcentuje nesmyslnost segregace a zdůrazní špatnost Spojených států.

„V roce 1956 se pokusila Autherine Lucy zapsat na Univerzitu v Alabamě, byla přijata, ale došlo k nepokojům v řadách studentů, na jejichž základě jí byl vstup odepřen. Odvolala se k soudu, ale bez výsledku.“¹⁵³ Jednalo se o relativně „všední událost“, která se v období rasové segregace zejména na Jihu stávala pravidelně. V odborných publikacích (ať těch českých nebo anglických, dostupných v České republice nebo na internetu) o černošském hnutí nenajdeme o Autherine Lucy ani zmínku. Přesto právě ji považovala česká média za významnější než autobusový bojkot v Montgomery.

Informace o studentce Autherine Lucy se poprvé objevují v agenturních zprávách Mladé fronty a Lidové demokracie na začátku února (v Lidové demokracii 8. února, v Mladé frontě pak o tři dny později – 11. února). Lidová demokracie přináší pod titulkem „Nový doklad rasismu“¹⁵⁴ jen krátkou informaci z agentury Reuters, že bylo nejmenované, „první a jediné“ černošské studentce ve státě Alabama znemožněno studovat a z pozemku školy byla s pokřikem „Chceme Alabamu bílou“ vyhnána kameny.¹⁵⁵ Podobné informace přináší i agenturní zpravodajství ČTK v Mladé frontě, která navíc informuje o dopise předsedy odborového svazu AFL–CIO Meanyho určený prezidentu Eisenhowerovi.

¹⁵³ ŠMÍD, Milan. *Případ New York Times vs. Sullivan* [online]. 26. 2. 2005 [cit. 2011-04-08]. Příloha Louče 142. Dostupné z WWW: <<http://www.louc.cz/pril01/p142sullivan.html>>.

¹⁵⁴ (NESG.) Nový doklad rasismu. *Lidová demokracie*. 8. 2. 1956, XII, 34, s. 2.

¹⁵⁵ Tamtéž.

„Meany žádá, aby úřady vyšetřily zákrok proti Autherine Lucy a teroristické akci proti černošskému odborářskému pracovníku Eduardu Nixonovi a duchovnímu M. L. Kingovi z alabamského města Montgomery.“¹⁵⁶ V tomto článku se poprvé a naposledy v roce 1956 objevuje jméno Martina Luthera Kinga a z použité věty Meanyho dopisu je zřejmé, že československá média o autobusovém bojkotu vůbec nevěděla.

Podstatně obsáhlejší, autorský článek vydává 14. února opět Mladá fronta. Ten je doprovázen i fotografií Autherine Lucy. Komentář s názvem „Znemožnili jí studovat“¹⁵⁷ začíná připomenutím incidentu, kdy byli černošští studenti nuceni uvolnit místo v autobuse bílým (mluví o nich jako o „nadřazené rase“) a dívka, která se bílým spolujezdcům zasmála, byla obžalována pro pohrdání úřady. „Ještě horší obětí amerického rasismu“ je však podle autora právě Autherine Lucy.

Podobný kritický komentář se stejnými informacemi vydává 13. února Lidová demokracie. Perex pod článkem tvrdí, že Autherine Lucy přivítaly ve škole „planoucí kříže Ku Klux Klanu.“¹⁵⁸ Podrobně popisuje každý den školní docházky Lucy i stupňování útoků. Poprvé se však objevuje informace, že ji do školy vozilo policejní auto. Nejmenovaný autor dále vede polemiku s americkým tiskem, který tvrdí, že studenti univerzity byli iniciátory nebo alespoň významnou součástí demonstrací. Podle Mladé fronty i prezidenta univerzity Olivera C. Carmichaela šlo však pouze o stoupence Ku Klux Klanu a lidi mimo univerzitu. Rektor dokonce prohlásil, že „ve snaze umožnit studium Autherine Lucyové je podporován mnoha tisíci studenty, jejichž zástupci ho ujistili plnou a upřímnou podporou.“¹⁵⁹ Poté se již Lidová demokracie k případu Lucyové nevrací, Mladá fronta ještě uveřejňuje krátkou agenturní zprávu o opětovném vyloučení Lucyové („záminkou k tomuto rozhodnutí bylo, že prý ‚bezduvodně‘ obvinila universitní úřad a úmyslně brání jejímu vstupu na univerzitu.“¹⁶⁰).

K případu Lucyové se pak opět vrací až na konci července, kdy vydává třídílný, povídkově laděný „Případ Autherine Lucy“¹⁶¹ od americké autorky Eslandy Goode

¹⁵⁶ (čt) Rasová diskriminace vzbuzuje všude odpor, *Mladá fronta*. 12. 2. 1956, XII, 38, s. 2.

¹⁵⁷ (mh) Znemožnili ji studovat. *Mladá fronta*. 14. 2. 1956, XII, 39, s. 2.

¹⁵⁸ (NESG.) Kříže Ku Klux Klanu planou v Alabamě. *Lidová demokracie*. 13. 2. 1956, XII, 38, s. 2.

¹⁵⁹ Tamtéž.

¹⁶⁰ (NESG.) Černošská studentka opět vyloučena. *Mladá fronta*. 2. 3. 1956, XII, 35, s. 2.

¹⁶¹ ROBESONOVÁ, Eslanda, Good. Případ Autherine Lucy. *Mladá fronta*. 19. 7, 20. 7. a 21. 7. 1956, XII, 174, 175, 176, s. 2.

Robesonové, manželky černošského zpěváka Paula Robesona a uměle tak zvyšuje důležitost případu („Původní reportáž manželky známého bojovníka líčí případ mladého černošského děvčete, který vzrušil celý svět!“¹⁶²). Vychází na pokračování (19. až 21. července), je doprovázen ilustracemi Jiřího Svobody a objevuje se ve spodní části strany 2, tedy na místě, které je určeno právě povídkám a románům na pokračování převážně v letních číslech.

Robesonová popisuje Lucyovou jako „inteligentní, půvabnou, skromnou americkou ženu s jemným hlasem.“¹⁶³ Popisuje touhu Lucyové po studiu, avšak „naráží na to nejhorší v americké tradici, na tmářství rasových předsudků, segregaci, útisk, násilí a teror.“¹⁶⁴ Robesonová dále dramaticky líčí životní podmínky, ve kterých se svými sourozenci Lucyová vyrůstala, touhu jejích rodičů „dostat děti do školy děj se co děj.“¹⁶⁵ Akcentuje její výborné studijní výsledky, cituje její profesory i spolužáky, kteří ji popisují jako vytrvalou a pečlivou studentku a v kontrast staví rasistickou kritiku nevzdělaného okolí („Nevím, co vůbec chtějí, nač vůbec potřebují negři všechno to vzdělání?“¹⁶⁶ uvedl jejich soused).

V následující části dramaticky líčí první chvíle na univerzitě spojené s protesty „ztreštěných studentů“ („Hej hou, hej hou, Autherine ať vylejou!“¹⁶⁷) i vzrůst odporu (druhý den se pod vedení guvernéra Mississippi Jamese Eastlanda podle Robesonové sešlo 10 000 bílých odpůrců). Událost definuje jako „podvratnou činnost“. Při bouřlivých protestech demonstranti rozbíjeli skla, útočili na auta černochoů. „Jedna šedovlasá žena (tím větší hanba pro ni) křičela ‚zabte ji, zabte ji‘!“¹⁶⁸. Potom byla Lucyová propuštěna. Podle senátora Ellendera (stát Luisiana) by došlo ke krveprolití na Jihu, kdyby byly bílé a černé děti ‚nuceny‘ navštěvovat stejné školy. Robesonová zakončuje celou reportáž popisem fotografie, která byla publikována v časopise Life 20. února, „při níž člověku vstávají hrůzou vlasy.“¹⁶⁹ Fotografie (v Mladém frontě je její překreslená kopie) zobrazuje černochoa s namířenou pistolí.

¹⁶² Tamtéž.

¹⁶³ Tamtéž.

¹⁶⁴ Tamtéž.

¹⁶⁵ Tamtéž.

¹⁶⁶ Tamtéž.

¹⁶⁷ Tamtéž.

¹⁶⁸ Tamtéž.

¹⁶⁹ Tamtéž.

Jak již bylo řečeno, v odborných publikacích věnovaných podrobné historii Spojených států i černošskému hnutí v podrobných detailech se jméno Autherine Lucy neobjevuje. Na rozdíl od autobusového bojkotu v Montgomery se tak skutečně jednalo pouze o lokální událost, která neměla další následky. Vzhledem k absenci relevantních zdrojů nelze porovnat novinové články u Lucyové se skutečnými historickými fakty. Lze jen předpokládat, co bylo popsáno podle skutečnosti a kde si Robesonová dopomohla vlastní fantazií (zcela jistě akcentovala míru násilí i neschopnost či záměrnou šikanu školy i úřadů). Z informací na internetové stránce Encyklopedia of Alabama¹⁷⁰ vyplývá, že převážnou část protestujících tvořili skutečně studenti univerzity, ač Robesonová tvrdí opak. Důvodem může být víra prosovětských autorů v morální sílu studentstva a na druhé straně ve špatnost anonymního neidentifikovatelného davu. Podle dalších informací serveru Encyklopedia of Alabama se zdá, že další nesrovnalosti se překvapivě v obou denících neobjevily.

¹⁷⁰ KAETZ, James P. *Autherine Lucy* [online]. 9. 11. 2009 [cit. 2011-04-25]. Encyklopedia of Alabama. Dostupné z WWW: <<http://www.encyclopediaofalabama.org/face/Article.jsp?id=h-2489>>.

5. Rok 1963 a pochod na Washington

Od roku 1956, kdy začalo skutečné masové hnutí, se mnoho změnilo. „Na přelomu padesátých a šedesátých let se zápas už nevedl o státní segregaci (ta byla protiústavní), nýbrž o segregaci v soukromě nabízených službách.“¹⁷¹ Alespoň formálně tak neplatila segregace ve školách a dopravních prostředcích. „1. února 1960 usedli v severokarolínském Greensboro čtyři černošští vysokoškoláci k jídelnímu pultu restaurace Woolworth, který byl určen pouze pro bílé a žádali obsluhu.“¹⁷² I z tohoto incidentu vznikl Studentský koordinační výbor nenásilného odporu (Student Nonviolent Coordinating Committee – SNCC), který začal spolupracovat s Kingovou organizací Konference křesťanského vedení Jihu (SCLC). Povaha hnutí se začala měnit. „Ze Sit-in (obsadit) přešli k taktice Kneel-in (klečat) v kostelích a Wade-in (brouzdat se) v segregovaných plovárnách.“¹⁷³ Výraznou změnou však byl fakt, že se o problémech černošského obyvatelstva mluvilo. Mělo vysokou podporu bílého obyvatelstva, celostátních médií i nejvyšších politiků. Černošské hnutí se tak rozšířilo do celých Spojených států. Nebylo již pouze lokální záležitostí rasistického Jihu, ale významným palčivým problémem celé federace. Ve všech amerických městech se konaly hospodářské blokády, protesty v restauracích i mírové pochody.

Rok 1963 znamenal pro černošské hnutí vrchol. Byl nabyt mnoha významnými událostmi, které přinesly pokrok i následné řešení černošské problematiky. My se těmto mezníkům budeme věnovat jen velice okrajově – tou nejvýznamnější událostí byl totiž pochod na Washington. Informace o něm i o Kingově projevu „I have a dream,“ které v srpnu 1963 obletěly celý svět, donutil obyvatele kdekoli na světě vnímat černošské požadavky. „V dubnu 1963 zahájil Martin Luther King řadu demonstrací v alabamském Birminghamu, kde policejní šéf Eugene Bull Connor byl dokonalým opakem Kingovy taktiky nenásilné občanské neposlušnosti.“¹⁷⁴ Policie použila proti demonstrujícím vodní děla, elektrické obušky i psy. Do situace zasáhl i prezident Kennedy, který do

¹⁷¹ JOCH, Roman. *Civic Institute* [online]. 5. 1. 2011 [cit. 2011-04-30]. Sen M. L. Kinga opět v nedohlednu. Dostupné z WWW: <<http://www.obcinst.cz/en/Sen-M-L-Kinga-opet-v-nedohlednu-c1668/>>.

¹⁷² TINDALL, George B.; SHI, David E. *c. d.*, s. 690.

¹⁷³ Tamtéž, s. 691.

¹⁷⁴ Tamtéž, s. 692.

Birminghamu poslal národní gardu. Právě tehdy nastal zlom – veřejnost byla postupem Bulla Connora pohoršena, média nešetřila kritikou. Situaci navíc dokumentovali přední fotografové, například Charles Moore z prominentního magazínu Life. Jeho fotografie (například černoší bránící se před proudem vody) byly natolik šokující, že zaujaly americkou veřejnost. „Miliony rozhořčených Američanů navíc sledovaly celou akci v televizi.“¹⁷⁵ Právě díky médiím se navíc demonstrace rozšířili po celém Jihu – demonstrovalo se v Los Angeles, na Floridě nebo v Grensboro. King se poněkolkáté ocitl ve vězení. Zde napsal slavný „Dopis z birminghamského vězení“. „King ve svém dopise přiznal, že organizováním nenásilných protestů chce vyvolat krizi a vytvořit takové napětí, že společnost, která soustavně odmítá vyjednávat, bude nucena zaujmout k problému stanovisko.“¹⁷⁶ Dosud se snažil šířit osvětu zejména mezi bělochy, aby si uvědomili, že je rasismus a segregace nehumánní. „Nyní se zaměřil na získání federální podpory a nových zákonů tím, že se snažil provokovat rasisty, aby veřejně projevíli svou násilnickou nenávist.“ Byl to geniální tah. Ve chvíli, kdy měl podporu veřejnosti, stačilo jen rozpoutat roztržku, která dá černošskému hnutí oficiálně za pravdu. Kingova „provokace“ vyvrcholila právě 28. srpna 1963 pochodem na Washington.

V návaznosti na události v Birminghamu, které byly akcentovány při pochodu na Washington, podepsal prezident Johnson 2. července 1964 Zákon o občanských právech (tzv. Civil Rights Act). Zákon se v roce 1963 snažil v Kongresu prosadit i Kennedy, bohužel se mu to však nepodařilo. Právě okamžité schválení tohoto zákona bylo důvodem pochodu a tématem všech projevů, které byly ve Washingtonu proneseny. Zakazoval tak segregaci ve veřejných službách – v restauracích, divadlech, kinech i sportovištích a jednalo se o vůbec nejradikálnější opatření, které kdy Kongres přijal. Druhým významným následkem byl Zákon o volebním právu z roku 1965, o který se zasloužil prezident Johnson. Ten umožňoval ministru spravedlnosti federální kontrolu registrace voličů. Johnson navíc vyslal i komise, které uplatňování těchto zákonů kontrolovaly. Koncem roku 1965 tak bylo registrováno 250 000 nových černých voličů.

Pochod na Washington však také vyvolal negativní reakce. Po pochodu se opět zejména v Birminghamu ve státě Alabama zvedla nová vlna násilí, zatýkání a lynčování. Střety vznikaly nejen spontánně, jako následky dalších klidných demonstrací, ale také jako

¹⁷⁵ Tamtéž.

¹⁷⁶ Tamtéž.

následky uplatňování nově přijatých zákonů. Situace se uklidnila až na konci roku, po atentátu na prezidenta Kennedyho¹⁷⁷.

Jako následek násilných akcí se dostává do popředí extremistická organizace Černých panterů v čele s Malcolmem X, která svými akcemi převážně na Severu černošskému hnutí spíše ubližuje. Narozdíl od Jihu, kde byla většina výtržností páchána bílými a kde bílí a černí sdíleli stejné kulturní prostředí, rozdělený Sever ovládaly rozmíšky nespokojených černochoů. „Tady nebyl King doma, nebyl samozřejmou autoritou, pro obyvatele Bronxu nebo Harlemu to byl člověk zvenčí, ‚moralista z Jihu,‘ příslušník vzdělané vrstvy a společensky etablovaného hnutí, náboženský strýček Tom – pacifista.“¹⁷⁸ I proto, aby se zavděčil požadavkům černochoů ze severu, začal ostřeji kritizovat válku ve Vietnamu. „Hysterický tón a násilné činy (...) zničily černošskou jednotu a vyprovokovaly příslušnou reakci u bílých.“¹⁷⁹ V roce 1965 byl Malcolm X zastřelen atentátníkem ze svých vlastních řad a vliv Černých panterů pomalu upadá, přesto se však již hnutí nesjednotí v tak masové míře, jakou mělo v první polovině šedesátých let.

Přestože reflexe celé historie hnutí není úkolem této práce, je na tomto místě nutné alespoň naznačit další události. Jmenujme například Nobelovu cenu míru, kterou King obdržel v roce 1964, pochod za volební právo do Selmy v Montgomery v roce 1965 nebo Kampaň proti chudobě, kterou zahájil v roce 1968, bohužel ji však již nedokončil – 29. března byl na Kinga spáchán atentát. Kingova smrt rozpoutala vlnu násilí, které se zcela uklidnilo až o několik let později. Přestože hnutí dosahovalo dalších významných úspěchů, svého vrcholu, na kterém stálo v roce 1963, již hnutí nikdy nedosáhlo.

¹⁷⁷ J. F. Kennedy byl zastřelen 22. listopadu 1963.

¹⁷⁸ HRUBEC, Marek, et al. c. d., s. 59.

¹⁷⁹ TINDALL, George B.; SHI, David E. c. d., s. 703.

5.1 Rozbor pochodu a projevu „I have a dream“

Výběr místa je naprosto klíčový a důležitost tohoto kroku je pro pochopení tehdejší nálady příznačný. Washington, hlavní město Spojených států, je sídlem prezidenta i Kongresu, zároveň je ale i neoficiálním srdcem Ameriky. Lincolnův památník je potom považován americkou kulturou za mnohem významnější než zprofanovaná Socha svobody. Jedná se o posvátné místo, kde prezident Lincoln vyslyší prosby svého lidu. Lincolnova socha samotná pak symbolizuje veškeré americké hodnoty (sám King o pomníku ve svém projevu mluví jako o „posvátném místě.“¹⁸⁰). Kdokoli chtěl zburcovat americkou veřejnost, odpůrci války ve Vietnamu, bojovníci za práva homosexuálů nebo hippies, usídlili se právě sem.

Nápad na pochod právě na Washington nepocházel z Kingovy hlavy. Ten chtěl pokračovat v demonstracích v Birminghamu. Návrh akcentovat hnutí pocházel od černošského předáka A. Philipse Randolfa, organizace se pak ujal Bayard Rustin. „King pochopil, že je to příležitost zapůsobit na svědomí a představivost Ameriky.“¹⁸¹ Organizátory hnutí nemělo být jen Kingovo sdružení SCLC. Jednalo se o společnou manifestaci NAACP, Studentské komise pro koordinaci nenásilných akcí, Národní rady černošských žen, Kongresu rasové rovnoprávnosti a Městského svazu. „Měl to být krátký pochod parkem Mall od pomníku Jiřího (sic) Washingtona k památníku Lincolnu.“

Od počátku se očekávala přítomnost maximálně 100 000 účastníků. Přesto ještě ráno, v den pochodu, se nezdálo, že se alespoň tento počet dostaví. „Televizní zprávy nás velmi skličovaly: ‚Shromáždilo se velmi málo lidí.‘ Než jsme vyšli z hotelu, uváděly odhady okolo pětadvaceti tisíc.“¹⁸² Přesto se nakonec sešlo přes 250 000 lidí, přičemž téměř čtvrtinu tvořili podle Correy Kingové běloši. „Přes 200 000 černošských a bělošských demonstrantů pochodovalo washingtonským centrem k Lincolnovu památníku a zpívalo ‚We shall overcome‘(Jednou budem dál).“¹⁸³ Od začátku bylo rozhodnuto, že průvod bude klidný, nenásilný. Velký dav se skutečně choval velice ukázněně a policie ho jen korigovala. „Nálada tohoto davu byla znamenitá a znamenitá byla i kázeň.“¹⁸⁴ Pochod

¹⁸⁰ HRUBEC, Marek, et al. c. d., III. Dodatek – Mám sen, s. 99.

¹⁸¹ PILÁT, Jan. c. d., s. 65

¹⁸² Tamtéž.

¹⁸³ TINDALL, George B.; SHI, David E. c. d., s. 700.

¹⁸⁴ PILÁT, Jan. *Svět doktora Kinga*. s. 65.

se stal společenskou událostí, happeningem, na kterém se sešly celebrity i politici, aby tak dali svým fanouškům (nebo voličům) najevo, jaký názor zastávají. Pochodu se tak účastnil Marlon Brando, Frank Sinatra nebo Bob Dylan.

Média věnovala pochodu národní význam, živě přenášela všechny projevy a komentáře. William Thomas ve své publikaci *Television News and the Civil Rights Struggle* popisuje mediální pozadí pochodu takto: „Na místo bylo vysláno přes pět set kamer, techniků a novinářů. Celý pochod sledovalo více kamer než inauguraci prezidenta. Jedna kamera byla dokonce umístěna vysoko na památník, aby snímala dramatické záběry blížícího se davu.“¹⁸⁵ Podle Thomase je důležité si uvědomit, že je to první událost, jejíž marginální odraz byl právě v televizi. Pochod byl vysílán živě, družice Telstar ho navíc vysílala i do Evropy. Poprvé tak na prvním místě stojí emotivní audiovizuální vjem a ne pasivní četba starého článku. „To co viděli a zažili jako diváci ostře kontrastovalo s tím, co četli ve svých novinách.“¹⁸⁶ Thomas ostatně pokládá audiovizuální média za významný prvek, který ovlivnil černošské hnutí. Rozhodující bylo právě to, že diváci skutečně viděli, co se děje. Byli přítomni masakrům v Birminghamu i pochodu na Washington, díky televizi se vžili do pocitu Afroameričanů.

V 1 hodinu odpoledne, 28. srpna 1963, začal samotný program před Lincolnovým památníkem. Na závěr programu, jehož součástí byla hudební vystoupení i projevy všech představitelů zúčastněných organizací, pronesl Martin Luther King svůj projev „I have a dream.“ Ten je z pohledu současných odborníků považován za jeden z nejlepších projevů vůbec. Jeho aktuálnost a oblíbenost můžeme vyzorovat například na serveru Youtube.com. Tam má plné znění tohoto proslovu přes 12 a půl milionu shlédnutí¹⁸⁷, což je v měřítku Youtube jako globálního serveru velice nadprůměrné číslo (nejsledovanější video má 50 milionů shlédnutí).

„V jistém ohledu to ale není řeč úplně typická – byl to jeden z výjimečných momentů hnutí, díky přítomnosti televizních kamer takřka pro celý národ, který vyžadoval

¹⁸⁵ THOMAS III, William G. *Television News and the Civil Rights Struggle: The Views in Virginia and Mississippi*. Southern Spaces : An interdisciplinary journal about regions, places, and cultures of the American South and their global connections [online]. 3. 11. 2004, [cit. 2011-05-10]. Dostupný z WWW: <http://southernspaces.org/2004/television-news-and-civil-rights-struggle-views-virginia-and-mississippi#content_top>.

¹⁸⁶ Tamtéž.

¹⁸⁷ Youtube [online]. 5. 9. 2006 [cit. 2011-04-18]. Dostupné z WWW: <http://www.youtube.com/watch?v=PbUtl_OvAJk>.

i specifické prostředky – více patosu, emotivnosti, zažitých a úderných metafor.¹⁸⁸ Jak již bylo řečeno dříve, King oplýval schopnosti oslnit masy, mluvit zároveň ke vzdělaným duchovním i běžnému občanovi. Podobně je proto koncipován i tento projev. Využívá v něm nejen biblické symboly a metafory („Mám sen, že jednoho dne každé údolí ať jest vyvýšeno, a všeliká hora a pahrbek ať jest sníženo, což jest křivého, ať jest přímé, a mísa nerovná ať jsou rovinou. Neboť se zjeví sláva Hospodinova, a užijí všeliké tělo spolu, že ústa Hospodinova mluvila. To je naše naděje. To je víra, s níž se vrátím na Jih.“¹⁸⁹) ale i americké zákony, především Zákon o zrušení otroctví („Tento zásadní dokument zazářil jako světlo naděje pro miliony černochoů spalovaných plamenem zničující nespravedlnosti.“¹⁹⁰), ale i řečnické a filosofické otázky. „Jeho základem byla myšlenka, že Američané tmavé pleti nepřicházejí do Washingtonu s prosíkem, nýbrž s neproplacenou směnkou. Tou směnkou je příslib života, svobody a možnosti usilovat o štěstí.“¹⁹¹ V projevu požaduje plné, rovnoprávné občanství, rovnost, ovšem jako výsledek lásky a mírového jednání: „Nepokoušejme se uhasit svou žízeň po svobodě z kalichu hořkosti a nenávisti. Pamatujme, že naše svoboda je nerozlučně spjata se svobodou našich bratří. Nemůžeme jít cestou sami.“¹⁹²

Proslov se stal učebnicovým příkladem nejen kvůli obsahu, ale i díky efektu, který měl na publikum. Mnoho odborníků považuje projev za jeden z nejlepších v historii – zvítězil i v soutěži Univerzity ve Wisconsinu¹⁹³, podle níž byla nejdůležitějším faktorem významnosti právě jeho všeobecná aplikovatelnost. „Jeho výmluvná vize dne, kdy ‘jeho vlastní děti budou žít v zemi, kde nebudou souzeny podle barvy své kůže, ale podle jejich vlastního charakteru‘ naprosto přesně popsala pravý americký sen bez ohledu na kontext černošského hnutí.“¹⁹⁴ O významu a vážnosti, kterou především Američané projevu přisuzují svědčí i počet odborných publikací, které se věnují pouze jemu. Kniha „I Have a dream“ od Jamese Echolse popisuje společenské následky projevu a jeho dopad na hnutí, „Making a Way out of No Way: Martin Luther King’s Sermonic Proverbial Rhetoric“ od

¹⁸⁸ HRUBEC, Marek, et al. c. d., s. 55 a 56

¹⁸⁹ HRUBEC, Marek, et al. c. d., III. Dodatek - Mám sen, s. 99

¹⁹⁰ Tamtéž.

¹⁹¹ HRUBEC, Marek, et al. c. d., s. 25

¹⁹² HRUBEC, Marek, et al. *Martin Luther King proti nespravedlnosti. III. Dodatek - Mám sen.* str. 99

¹⁹³ *Release: I have a dream leads top 100 speeches of the century* [online]. 15. 12. 1999 [cit. 2011-04-30]. University of Wisconsin-Madison. Dostupné z WWW: <<http://www.news.wisc.edu/releases/3504.html>>.

¹⁹⁴ Tamtéž.

Wolfganga Meidera zase popisuje každé slovo projevu, zkoumá ho z lingvistického i významového pohledu a odkazuje k jiným proslovům.¹⁹⁵

Přesto se našlo i několik kritiků projevu. Někteří odborníci dodnes tvrdí, že část projevu již King použil dříve na jiném kázání, část přímo ukradl jinému kazateli.¹⁹⁶ V propagandistické publikaci „Martin Luther King“ se dokonce objevují (zcela příznačně, že právě zde) informace, že několik autorů bylo donuceno své projevy změnit, aby zbytečně nedráždili vládu, která byla v tuto chvíli černošskému hnutí nakloněna. „Černošský spisovatel James Baldwin přiletěl na shromáždění z Paříže a chtěl vystoupit, ale nedostal slovo, protože se nechtěl zřici bojovných výzev. Později se zklamáním napsal: ‚Ten den, ta chvíle, vypadaly jako vrchol, jako bychom vystoupili na vrchol a dívali se na svůj úděl. Snad skutečně můžeme vytvořit království, snad společnost milujících se lidí nezůstane navždy jen snem, snem, který se zdá v poslední agónii.‘“¹⁹⁷ Podle Malcolma X byl projev jen „neškodnou fraškou.“¹⁹⁸

Jan Pilát popisuje obecně Kingův projev takto: „V politických projevech hovořil King jako básník, nevyhýbal se velkým slověům a generalizacím. Hovořil o obecném dobru, ale sledoval přesně vymezený cíl, řešil konkrétní problém. Byl to problém *chudých* černochoů.“¹⁹⁹ Faktem zůstává, že právě tento projev, pronesen dokonalým řečníkem, který uměl ovlivnit davy, dopomohl tomu, co se dělo poté. „Jedním z nejdůležitějších výsledků Martinovy (sic) řeči při washingtonském pochodu bylo, že mnoho bělochů, kteří nebyli zapojeni nebo nesympatizovali s černošskými požadavky, se poprvé dozvědělo, co jsme se pokoušeli vyjádřit v Montgomery, v Albany a Birminghamu. V mnohých z nich vzbudil Martin respekt k sobě a k naší věci.“²⁰⁰

¹⁹⁵ Lze jmenovat tři nejvýznamnější Kingovy projevy: „I Have a dream“ (Mám sen), „Why I am against the war in Vietnam“ (Proč jsem proti válce ve Vietnamu) z 30. dubna 1967 a „I’ve been to the mountain top.“ (Stál jsem na vrcholu hory) z 3. dubna 1968. Do češtiny byl však přeložen pouze „I have a dream.“ „To svědčí o trochu paradoxní pozici v Kinga v našem prostředí – každý zhruba ví, co si o něm má myslet, ale téměř nikdo ho nezná.“ Viz HRUBEC, Marek, et al. c. d., s. 80.

¹⁹⁶ Pravdou je, že s plagiátorstvím se King potýkal celý život. Podle kapitoly Plagiarism and Ghostwriting (viz MEIER, August, et al. c. d.) bylo dokázáno, že minimálně jedna třetina jeho disertační práce byla přepsána odjinud.

¹⁹⁷ RYSKOVÁ, Světlana. c. d., s. 78.

¹⁹⁸ HRUBEC, Marek, et al. c. d., s. 36.

¹⁹⁹ PILÁT, Jan. c. d., s. 31.

²⁰⁰ KING, Correta, Scott. c. d., s. 225.

5.2 Událost v českých médiích

V roce 1963 se česká média věnovala černošskému hnutí mnohem častěji než v roce 1956. Nezáviselo to jen na zlepšení mezinárodní politické situace, s níž souvisela nepatrná změna mediálních obsahů, ale také na proměně podstaty samotného hnutí. Počátkem 60. let se z něj stalo v plném slova smyslu hnutí masové, celostátní a bylo jasné, že dříve nebo později, vzhledem k politickým a společenským tlakům, hnutí v čele s Martinem Lutherem Kingem svých požadavků dosáhne. Zcela logicky to mělo za následek zájem médií. Z černošského hnutí se stala nejen událost mediálně zajímavá, událost, která vzrušovala americkou veřejnost, ale zároveň předmět populistického zájmu, na němž veřejně činné osobnosti v čele s politiky stavěly svou image.

S rozmachem amerického plného pokrytí hnutí souvisí i plná informační podpora světových agentur (včetně československé agentury ČTK), které se v předchozích letech věnovaly událostem spíše zřídka a nárazově. I proto se tak veškeré informace o dění ve Spojených státech dostaly i do českých médií. Mladá fronta se během roku 1963 věnovala černošskému hnutí v 60 článcích, Rudé právo v 88 článcích a Lidová demokracie v 47. Oproti situaci z roku 1956, kdy Mladá fronta přinášela zprávy o černošském hnutí nejčastěji, se tak v roce 1963 dostává do popředí Rudé právo. To mělo v roce 1963 v New Yorku svého zpravodaje – Emila Šípa, takže zprávy z Rudého práva pod hlavičkou „Od našeho newyorského zpravodaje“ značily jistou formu exkluzivity. Nejedná se navíc o standardní, komentářové, tendenční referování, ale o celkem objektivní a svěží reportáže přímo z centra dění.

Při květnových událostech v Birminghamu bylo zpravodajství na stranách Mladé fronty téměř každodenní, Rudé právo dokonce o situaci v Birminghamu referovalo v rozmezí od poloviny května do konce července skutečně každý den, případně obden. Nejednalo se navíc o krátké agenturní zprávy o několika větách (tak jak tomu bylo často v roce 1956), ale o dlouhé články, zaplňující převážně třetinu strany 2 (v Mladé frontě) nebo 3 a 6 (v Rudém právu) a většinou s druhým největším titulkem. V Rudém právu se dokonce několik fotografií a článků (celkem 8 článků a 2 fotografie) dostalo na titulní stranu. Rudé právo také zvyšuje počet analýz a komentářů – uveřejňuje jich v tomto roce hned 5. Zaplňují většinou polovinu strany a snaží se vysvětlit události (útoky

v Birminghamu nebo pochod na Washington) v historickém, společenském i politickém kontextu.

Zprávy o černošském hnutí se objevují po celý rok. Jejich četnost je nejvyšší od května do srpna, v listopadu pak zájem upadá, zmínka se objevuje však minimálně dvakrát týdně.

Co se Lidové demokracie týče, chovala se k celému hnutí dost zdrženlivě a četnost referování se od roku 1956 příliš nezměnil. Vždy informovala jen o událostech, o kterých mnohem podrobněji a lépe referovala Mladá fronta i Rudé právo, převážně se navíc jednalo jen o agenturní zprávy. Proto se dále nebudeme Lidové demokracii příliš věnovat. Informace, které se jinde neobjevily, jsou tak obsaženy, zcela logicky vzhledem k zaměření Lidové demokracie, v nábožensky zbarvených člancích. Popisovala v nich prohlášení baptistických kazatelů i katolických kněží, kteří odsuzují rasistické útoky i segregaci. Lidová demokracie navíc naprosto opomenula fotografický materiál. Za celé období jednoho roku publikovala jen dvě fotografie.

Pokud jde o fotografie v Mladé frontě a Rudém právu, jejich četnost se téměř dvojnásobně zvýšila (v Mladé frontě ze 3 na 10 a v Rudém právu dokonce z 0 na 22, jediné v Lidové demokracii se počet snížil – ze 2 fotografií na 1). Jednalo se nejen o doprovodné fotografie k článkům, ale i samostatné fotografie s popiskem, které ten den nahrazovaly pravidelné články. Zvýšila se i četnost karikatur. Ty už navíc nebyly převážně převzaty se zahraničních deníků, objevují se i karikatury československé. V Rudém právu je jejich autorem zejména J. Pop, v Mladé frontě pak Hlavín. Karikatury převážně upozorňovaly na neustále silný vliv Ku Klux Klanu a utrpení černochů. To je hlavním tématem i na většině fotografií, které se soustředí zejména na fyzické rány černochů a bezdůvodnou krutost bílých policistů. Hlubší analýze československé karikatury a fotografie je věnována poslední kapitola.

Mění se i zobrazení černochů. Přestože stále převládá snaha o negativní referování – nenalezneme příliš pozitivních zpráv, deníky se snaží akcentovat utrpení, bolest černochů a krutost bílých – nestává se již v tak hojně míře a tak násilně. Afroameričané jsou často popisováni jako lidé, kterým již došla trpělivost a požadují svá práva, jako aktivní konatelé, kteří se vlastními silami zasazují o své lepší životní podmínky. Na fotografiích

jsou zobrazováni s odhodlanými výrazy a transparenty v rukou, navíc v doprovodu bílých sympatizantů.

5.2.1 Události v Birminghamu

Opomineme-li zcela pochopitelnou akcentaci zobrazování černochoů jako obětí a policistů jako agresorů, lze mluvit i o relativně objektivním zpravodajství. Mladá fronta a zejména Rudé právo věnovaly každý den událostem velký prostor, neomezovaly se pouze na krátké shrnující agenturní zprávy, ale vydávaly obsáhlé články, které většinou zabíraly čtvrtinu strany. Protože události v Birminghamu nejsou obsahem této práce, zmíním se o jejich mediálním zobrazení pouze velice stručně. V případně jarních měsíců a měsíce června se dá na stránkách Mladé fronty a Rudého práva skutečně mluvit o kontinuálním zpravodajství.

Vysvětlení takového zájmu je nasnadě – právě takové události (brutální útoky na někoho, kdo se vůbec nebrání, neschopnost vlády takovým zvěrstvům zabránit) potřebovaly deníky k dosažení svých propagandistických cílů. Referování o divokých událostech v Birminghamu tak připomínají téměř válečné zpravodajství. Deníky pečlivě vypisují počty zatčených studentů, popisují konkrétní potyčky i prohlášení oficiálních vrstev, převážně prezidenta Kennedyho. Specializují se na líčení morbidních detailů a útoků na demonstrující studenty („Přes 500 černochoů, mezi nimi i děti, bylo zatčeno, nahnáno po desítkách do připravených nákladních aut a odvezeno za ostatné dráty improvizovaného vězení zřízeného na pozemcích městského veletržního areálu.“²⁰¹). Často jednání policistů připodobňuje k nacistickým vojákům a černochoy k obětem koncentračního tábora („To je nacismus a hitlerismus! Chybějí jen plynové komory!“²⁰²) Každý větší článek je navíc doprovázen agresivní fotografií z místa demonstrací.

Vztah k situaci v Birminghamu přesně popisuje komentář z Mladé fronty s názvem „Jen pro americké oči“. Ten vydává společně s fotografiemi, které otiskl americký magazín Life. „Ani ten nejjobratnější demagog by stěží dokazoval, že bílý policajt se vlastně chová vůči bílé dívce gentlemantsky nebo že prudké proudy na hlavu černošský občanů působí

²⁰¹ (ČTK) Černošské děti ve vězení. *Mladá fronta*. 2. 6. 1963. XIX. 130. str. 2

²⁰² Tamtéž.

v letním horku osvěživě.²⁰³ Guvernér Wallace je pak popisován jako totalitní vládce, jako démon, ve kterém se ztělesňuje vše, co socialistický tisk na Spojených státech kritizuje. „Wallace měl dokonce díky televizní společnosti NBC možnost hlásat své rasistické názory k milionům televizních diváků. (...) Je to nepředstavitelné, ale je tomu tak: americká televize poskytuje tribunu k hlásání středověkých metod, federální vláda v Alabamě nehne prstem, aby zabránila represím proti černým občanům. (...) Něco podobného se může stát jen v USA – v zemi neomezených možností!“²⁰⁴

5.2.2 Pochod v československých denících

První zmínka o pochodu na Washington se objevuje v Mladé frontě a Rudém právu již 4. července, tedy více než měsíc před samotným pochodem. V článkách od ČTK nazvaných „Pochod na Washington“²⁰⁵ a „V srpnu pochod na Washington“²⁰⁶ deníky informují, že „vůdcové šesti největších černošských organizací se dohodli, že uskuteční dosud nejmohutnější akci.“²⁰⁷ King, „významný činitel hnutí“²⁰⁸, pak podle ČTK prohlásil, že pochody mohly umožnit přijetí návrhu zákonů o občanských právech, který kongresu předložil prezident Kennedy. Mladá fronta dále zdůrazňuje, že podporu mírového pochodu projevil nejen NAACP, ale i Kennedy. Rudé právo navíc dodává, že NAACP (Národní sdružení pro povznesení barevného obyvatelstva) se na svém 54. výročním sjezdu v Chicagu rozhodlo, že demonstrace budou nadále čtenější.

V následujícím týdnu se informace o pochodu objevují pouze v Rudém právu v reportáži od newyorského zpravodaje Emila Šípa „Začíná pochod na Washington“.²⁰⁹ Podrobně v něm popisuje zákulisí výboru, který washingtonský pochod pořádá. „New York už zajistil dva zvláštní vlaky, stejně tak i Detroit, z Westchesteru má odjet 90 autobusů atp. Silná delegace bude vyslána zvláštními letadly z Los Angeles.“²¹⁰ Šíp dále

²⁰³ (ar) Jen pro americké oči. *Mladá fronta*. 4. 6. 1963, XIX, 132, s. 2

²⁰⁴ Tamtéž.

²⁰⁵ (ČTK) Pochod na Washington. *Mladá fronta*. 4. 7. 1963, XIX, 157, s. 2.

²⁰⁶ (ČTK) V srpnu pochod na Washington. *Rudé právo*. 4. 7. 1963, 43, 200, s. 5

²⁰⁷ Tamtéž.

²⁰⁸ Tamtéž.

²⁰⁹ Šíp, Emil. Začíná pochod na Washington. *Rudé právo*. 18. 8. 1963, 43, 222, s. 5.

²¹⁰ Tamtéž.

uvádí, že náklady na pochod „půjdou do milionů“²¹¹. Účastníci se rozdělí na padesát táborů, které se budou postupně scházet se senátory, o několik hodin později se spojí a vyrazí k Lincolnovu památníku.

Mladá fronta 24. srpna informuje v článku od ČTK, že na stejný den plánují rasisté uspořádat obdobný pochod.²¹² „Kontrademonstrace“ se má podle informací Mladé fronty zúčastnit až 12 000 „přívrženců amerického fašismu“²¹³. Informaci potvrdil ve veřejném projevu Charlottesville ve Virginii vůdce nacistické strany George Lincoln Rockwell. Podle něj je „černošský pochod prvním výstřelem sovětské revoluce v naší zemi“.²¹⁴ Zároveň dodává, že pokud to takto půjde dál, za 10 let se stane černoš i prezidentem.

V aktualizovaném článku ze 4. července („Pochod za Washington“²¹⁵) upozorňuje 27. srpna Mladá fronta, že tématem pochodu je heslo „Za práci a svobodu“. Podle tohoto článku byl předpokládán počet demonstrantů poloviční („očekává se až 100 000 demonstrantů“²¹⁶). Znovu vyzdvihuje význam pochodu („pochod je živou peticí“²¹⁷), zároveň upozorňuje, že bude celý pochod živě přenášet do Evropy telekomunikační družice Telstar.

Ohledně počtu demonstrantů nemají zpravodajské agentury očividně jasno. Podle Rudého práva i Lidové demokracie se očekává několik dní před pochodem až čtvrt milionů lidí, tedy počet, který se nečekaně skutečně dostavil, ač prognózy byly jiné. V den pochodu, tedy 28. srpna, Lidová demokracie tvrdí, že účastníků bude téměř 100 000. Ve stejném článku²¹⁸ se poprvé a téměř naposled objevuje náboženská tematika: „Církev vyslovily tomuto hnutí plnou podporu a mnoho duchovních různých církví půjde do Washingtonu demonstrovat po boku věřících.“²¹⁹

²¹¹ Tamtéž.

²¹² (ČTK) Američtí nacisté v akci. *Mladá fronta*. 24. 8. 1956, XIX, 201, s. 2.

²¹³ Tamtéž.

²¹⁴ Tamtéž.

²¹⁵ (ČTK) Pochod na Washington. *Mladá fronta*. 27. 8. 1963, XIX, 204, s. 2.

²¹⁶ Tamtéž.

²¹⁷ Tamtéž.

²¹⁸ (NESG.) Pochod na Washington. *Lidová demokracie*. 28. 8. 1963, XIX, 205, s. 2.

²¹⁹ Tamtéž.

V den konání pochodu přináší Rudé právo komentář „Ve Washingtonu se očekává 150 000 – 200 000 černošských manifestantů“.²²⁰ Emil Šíp v něm upozorňuje, že pozvánky na pochod byly rozeslány všem 535 poslancům a senátorům a jejich (ne)přítomnost tak bude důkazem „kdo je pro a kdo je proti“.²²¹ Dále pak jen aktualizuje zprávu Rudého práva z 25. srpna.²²² Polemizuje tak nad správností nové černošské strany „Svoboda nyní“, která bude při příležitosti pochodu vytvořena. Jejím hlavním úkolem bude „volit černochoy do obou komor amerického Kongresu a do státních a místních orgánů“.²²³ Šíp upozorňuje, že návrh na vytvoření strany nebyl přijat kladně všemi představiteli hnutí, podle něj by však mohla „být významným jazýčkem na politické váze“.²²⁴

Informace o pochodu přináší v den jeho konání i Mladá fronta. V autorském sloupku (v rubrice „Naše poznámka“) s názvem „Černí Američané se dali na pochod“²²⁵ popisuje Mladá fronta knihu amerického spisovatele J. F. Griffina. Ten se toužil dozvědět, jak skutečně žijí černoši na americkém Jihu, a proto si oholil vlasy a nabarvil se načerno. „Poznal ústrky, podceňování, diskriminaci a bití.“²²⁶ Sloupek dále rekapituluje současnou situaci, která vrcholí právě v tento den pochodem na Washington. „Význačným rysem nové etapy v boji amerických černochoů je jeho aktivnost.“²²⁷ Boj už podle Mladé fronty není pasivní, ale přechází do ofenzivy. „Vytyčují hospodářské a politické požadavky a jdou za jejich plněním. Mnohem energičtěji, důsledněji a odvážněji než kdykoli v minulosti. Proto také hnutí neustále sílí, proto se nedá zdržet ani (...) odporem reakčních členů Kongresu.“²²⁸ Autor, podepsán jako „do“, se dále zamýšlí nad důvodem současného vzrůstu hnutí a dochází k domněnce, že je to díky sílící černošské dělnické komunitě na Jihu. „A v neposlední řadě je hnutí povzbuzováno rostoucími úspěchy národně osvobozenického hnutí ve všech světadílech.“²²⁹ Autor neopomene zdůraznit i zkaženost oficiální anonymní vrstvy. Někteří tak používají násilí, jiní se snaží hnutí uklidnit a udusit. „Vládnoucí kruhy v USA jsou vyplašeny. Proto se v poslední době objevuje v americkém

²²⁰ Šíp, Emil. Ve Washingtonu se očekává 150 000 - 200 000 černošských manifestantů. *Rudé právo*. 28. 8. 1963, 43, 237, s. 5.

²²¹ Tamtéž.

²²² (ČTK) Černošská strana v USA. *Rudé právo*. 25. 8. 1963, 43, 234, s. 6.

²²³ Tamtéž.

²²⁴ Tamtéž.

²²⁵ (do) Černí američané se dali na pochod. *Mladá fronta*. 28. 8. 1963, XIX, 205, s. 2.

²²⁶ Tamtéž.

²²⁷ Tamtéž.

²²⁸ Tamtéž.

²²⁹ Tamtéž.

tisku tolik článků o černých občanech zastávajících některé významné místo nebo funkci. Proto se dává sám prezident Kennedy na cestu po jižních státech a koná zde v potu tváře svá řečnická cvičení, slibuje a chlácholí.“²³⁰ Klid však může podle článku zajistit jen dodržení slibů a schválení zákona.

Vzhledem k jednodennímu zpoždění, které u zpráv ze světa lze v československých médiích předpokládat, přikládala československá média pochodu nejspíš vysokou důležitost. Informace o něm se totiž objevila hned druhý den, což se, pomineme-li zprávy ze Sovětského svazu, Číny a nečekaných katastrof a úmrtí,²³¹ nestávalo, obzvláště pak, pokud se jednalo o zpravodajství ze Spojených států. Rudé právo otiskuje dokonce na titulní straně článek „Na 200 000 účastníků pochodu na Washington“,²³² jeho pokračování pak na straně 3. Ve stejný den následuje i rozsáhlý článek Mladé fronty, přesahující polovinu strany, s názvem „Práci a svobodu“.²³³ Dopodrobna informuje o průběhu akce („v 16 hodin 15 minut našeho času, to je o čtvrt hodiny dříve, než bylo původně plánováno, byl zahájen ve Washingtonu zahájen demonstrační pochod.“²³⁴). Samotným projevům předcházela hodina, v níž černošští zpěváci pěli „písň svobody“²³⁵. ČTK upozorňuje, že pochod „četní komentátoři označují za historický mezník v rozvoji amerických černocho“²³⁶. Všechny zpravodajské agentury popisují, že vládla u pomníku „klidná, sváteční nálada“. Na závěr cituje Mladá fronta agenturu Reuter (dnešní Reuters), podle níž se taková velká demonstrace konala ve Washingtonu naposledy v roce 1932, kdy téměř 20 000 vojáků z 1. světové války požadovalo své odměny.

Druhý den vydává Rudé právo reportáž „Největší občanská manifestace“²³⁷ od zpravodaje Šípa. „Máme-li hned zpočátku shrnout dojmy účastníků ohromné černošské demonstrace – pochodu na Washington, stačí jedna věta: něco podobného dosud ani Washington ani USA ještě nezažily.“²³⁸ Podle uvedených detailů je zřejmé, že Šíp se skutečně pochodu účastnil. Popisuje nejen masy lidí i dopravních prostředků, ale i náladu

²³⁰ Tamtéž.

²³¹ Zahraniční zpravodajství z kapitalistických zemí se v Mladé frontě v roce 1963 dostalo na titulní stranu jen jednou – 23. listopadu publikovala všechna 3 média fotografii právě zesnulého Johna Fitzeralda Kennedyho v černém rámečku.

²³² (ČTK) Na 200 000 účastníků pochodu na Washington. *Rudé právo*. 29. 8. 1963, 43, 238, s. 1 a 3.

²³³ (ČTK) Práci a svobodu. *Mladá fronta*. 29. 8. 1963, XIX, 206, s. 2.

²³⁴ Tamtéž.

²³⁵ Tamtéž.

²³⁶ Tamtéž.

²³⁷ Šíp, Emil. Největší občanská manifestace. *Rudé právo*. 30. 8. 1963, 43, 239, s. 3.

²³⁸ Tamtéž.

pochodu. „Tabule odrážejí zvláštnost a mnohostrannost černošského boje. Odboráři nesou tabule volající po rovných právech na práci, jiné skupiny mají hesla burcující do boje za plná občanská práva. Mnohé zástavy nesou hesla církví i církevních organizací a občas bylo vidět i korouhvičku s obrazem světce nesenou knězem.“²³⁹

Šíp si z množství projevů, které byly předneseny, nevybírám „I have Dream,“ ale projev předsedy studentské černošské organizace Johna Lewise Horga, který ve svém proslovu kritizoval vládu Kennedyho a předložený zákon o občanských právech popisoval jako nedostatečný. „Tak mluví dnes černošská mládež, která už nemíní čekat.“²⁴⁰ Téměř v poslední třetině reportáže se objevuje první a poslední zmínka o Kingově projevu: „Nejoblíbenější vůdce černošského lidu kněz dr. King připomíná prohlášení o emancipaci, jež před sto lety zrušilo otroctví.“²⁴¹ Z celého projevu si vybírám jednu větu: „A po sto letech je černochové stále odstrčen v koutku americké společnosti a cítí se bezprávným.“²⁴² Výběr věty je zcela logický. Zcela pozitivní projev, ve kterém King mluví o lásce k zemi, své vlasti a dále o víře v budoucnost („Mám sen, že...“) je jen málo zcela kritických, konkrétních vět, ve kterých by připomínal neschopnost státu. Věta otištěná v Rudém právu je jednou z nich.

Ve stejný den informuje Mladá fronta i Rudé právo podrobně o setkání vůdců s prezidentem Kennedym, o němž se zmiňuje již předchozí den. Ve zcela totožném textu z ČTK prezident „předáky“ ujistil, že bude neochvějně pokračovat ve svém úsilí. Zároveň zdůraznil, že „pochod na Washington za občanská práva znamená podporu věci 20 miliónů černochové.“²⁴³ Podle prohlášení Kinga, které pronesl po skončení asi hodinové schůzky s Kennedym, potřeba podpory demokratů i republikánů roste a pochod na Washington „vejde do historie jako jedna z největších demonstrací za svobodu a lidskou důstojnost, ne-li vůbec největší, jaká se kdy ve Spojených státech konala.“²⁴⁴ Pravdou je, že pochod na Washington byl skutečně podle oficiálních stránek washingtonského památníku²⁴⁵ historicky největší demonstrací ve Washingtonu a byl jí dokonce i v dalších letech – do

²³⁹ Tamtéž.

²⁴⁰ Tamtéž.

²⁴¹ Tamtéž.

²⁴² Tamtéž.

²⁴³ (ČTK) 20 miliónů černochové o svá práva. *Mladá fronta*. 30. 8. 1963, XIX, 207, s. 2.

²⁴⁴ Tamtéž.

²⁴⁵ *Lincoln National Memorial* [online]. 30. 9. 2008 [cit. 2011-04-28]. National Park Service. Dostupné z WWW: <<http://www.nps.gov/linc/historyculture/stories.htm>>.

roku 1971, kdy se demonstrace proti válce ve Vietnamu zúčastnilo přes půl milionů demonstrantů. Druhá část článku je věnována avizovanému pochodu nacistů, který podle Mladé fronty „zcela zkrachoval“. Rockwell se svou bandou²⁴⁶ předpokládal, že se k nim připojí 20 000 nacistů, přesto jich nakonec bylo jen 70. Rockwell prohlásil, „že se za své lidi stydí“.²⁴⁷ Mladá fronta v té souvislosti připomíná i pochod nacistů ve městě Burbank v Kalifornii ve stejný den. „Stačilo asi 200 lidí, aby umlčelo rasistického předáka Ralpha Ferbase, který se chystal vysvětlovat, že pochod inspirovali komunisté.“²⁴⁸

Fotografická příloha není vzhledem k předchozímu i následnému obrazovému pokrytí událostí v Birminghamu příliš vysoká. Objevuje se jen několik fotografií s washingtonskou tematikou. Rudé právo otiskuje dvě fotografie pochodu, Mladá fronta pak publikuje pouze jednu fotografii totožnou s fotografií z Rudého práva, Lidová demokracie dokonce ani jednu – otiskuje pouze obrázek odznaku, který demonstranti nosili na klopě.

Takto mediálně významná událost nemá kromě slabého obrazového materiálu ani žádnou dohru. Po 30. srpnu, kdy Mladá fronta publikuje poslední článek, a 1. září, kdy Rudé právo otiskuje svou druhou a poslední fotografii z pochodu, se washingtonské události objeví už jen jednou – 13. září otiskuje Rudé právo podrobnou analýzu pochodu i současné situace černošského hnutí. Článek „Ve znamení druhé americké revoluce“²⁴⁹ od Přemysla Tvaroha začíná stručnou rekapitulací pochodu, dále se však věnuje minulosti i budoucnosti hnutí. Pochod považuje za „druhou americkou revoluci“ a její úspěch vidí právě ve vyvrcholení zážitků předcházejících. Popisuje zrušení otroctví, lynčování i segregaci. V druhé polovině analýzy se zcela překvapivě poprvé objeví jméno Malcolm X, jemuž je následně věnována celá kapitola (a získává tak paradoxně více prostoru, než má za celý rok King). Ten se podle Tvaroha „objevuje na stejné platformě jako bílí ultrareakcionáři“. Tvaroh toto tvrzení ilustruje nedávným setkáním guvernéra Wallace, při kterém Malcolm X pronesl: „Guvernére, jsem zcela s vámi! Máte absolutně pravdu! Segregace je jedinou možností!“²⁵⁰ Během pochodu na Washington svolal podle Tvaroha Malcolm X konferenci, kde se od pochodu distancoval, dokonce byl později přistižen, jak

²⁴⁶ (ČTK) 20 miliónů černochoů o svá práva. *Mladá fronta*. 30. 8. 1963, XIX, 207, s. 2.

²⁴⁷ Tamtéž.

²⁴⁸ Tamtéž.

²⁴⁹ TVAROH, Přemysl. Ve znamení druhé americké revoluce. *Rudé právo*. 13. 9. 1963, 43, 253, s. 3.

²⁵⁰ Tamtéž.

po Kingovi hází vejce. „Naštěstí naprostá většina obyvatel barevné pleti odmítá rasismus Malcolmovy skupiny (podle odhadu amerického tisku v poměru 22:1²⁵¹) Dále Tvaroh připomíná významnou podporu amerických odborů („je v nejvyšším zájmu odborů skoncovat s diskriminací!“²⁵²) a Komunistické strany USA („Komunistická strana USA má v zemi nesnadnou pozici. To však nic nemění na situaci, že plně podporuje boj proti rasové diskriminaci, že soustavně vyzývá demokratickou veřejnost ke sjednocení v zájmu vítězství. V této chvíli strana nepovažuje za správné zdůrazňovat, že se ne vždy ztotožňuje s názory všech černošských vůdců.“²⁵³) Zároveň Tvaroh neopomene vyjádřit podporu Československa: „Lid Sovětského svazu, ale také Československa a řady dalších států socialismu pozorně sleduje hrdinný zápas amerických černochoů, je rozhořčen krutostmi páchanými rasisty a ve vší upřímnosti si přeje vítězství spravedlivé věci, plné rovnoprávnosti bez ohledu na barvu pleti.“²⁵⁴

Podle předpokladu, že pochod jako manifestace síly a odhodlání bude vhodným tématem prosovětských deníků, které poskytovaly obsáhlé zpravodajství o všech stávkách, bojkotech o pochodech všude ve světě, se dalo usuzovat, že neopomenou referovat ani o událostech ve Washingtonu. A bylo tomu tak. Přes všechny analýzy pochodu, který je v denících považován za významný milník (aniž by kdo tušil, jak významným skutečně bude) se však jen v jedné zprávě objeví informace o Kingově projevu „I have a dream“. Vzhledem k míře, jakou deníky událostem ve Washingtonu věnovaly, je to zcela překvapivé zjištění. Na první pohled nezaujaté a relativně netendeční zpravodajství tak získává nepochopitelné trhliny. Stále by se však mohlo jednat o domněnku deníků, že projev „I have a dream“ byl jen jedním z řady stejně významných proslovů, které byly na závěr pochodu předneseny. Fakt, že referování o významu Kinga je staženo téměř na minimum a postava Kinga je do nejvyšší možné míry upozaděna postavě „černošského hnutí“, značí zcela jasný záměr.

²⁵¹ Tamtéž.

²⁵² Tamtéž.

²⁵³ Tamtéž.

²⁵⁴ Tamtéž.

6. Další události let 1956 a 1963

Kromě referování o faktických událostech let 1956 a 1963 se objevovaly i další články s černošskou tematikou. Sice se událostí týkaly jen velice okrajově, přesto je jejich připomenutí významné k dokreslení plného pochopení způsobu, kterým československá média o černošském hnutí referovala. Takové „doplňující“ informace se objevovaly především v roce 1956, kdy četnost faktických zpráv nebyla vysoká. V roce 1963 se média plně soustředila na pokrytí významných událostí, proto ostatním oblastem neponechávala příliš prostoru. Aby deníky udržovaly alespoň minimální povědomí o černošské problematice, uveřejňovaly tak převážně v tomto roce analýzy, komentáře nebo zprávy o Paulovi Robesonovi.

6.1 Odborné analýzy

Jednou z frekventovaných oblastí byly „odborné“ analýzy – komentáře, obecné úvahy o postavení černošských obyvatel. Jednalo se především o autorské články. Text „Černobílá Amerika“²⁵⁵ publikovaný 15. září 1956 v *Mladé frontě* se opírá o nedávné „výtržnosti, ke kterým došlo nedávno na americkém Jihu jen proto, že se 24 černošských studentů zákonně dožadovalo vstupu do škol.“²⁵⁶ Autor textu, dr. Šár, si všímá faktu, že zákon o integrovaných školách se váže jen na školy státní, a proto ho mohou ty soukromé obcházet.

Podle Šára bylo do integrovaných škol přijato jen 300 000 černých studentů, zatímco 2 500 000 černochoů je nuceno navštěvovat segregované školy. Šár popisuje situaci jako „výbušnou a problém, který je starší než existence USA nebude hned tak vyřešen“. V celém textu mluví o „černošských dělnících“ a „černém pracujícím lidu“.

Podobný článek, ovšem z oblasti sportu, převzalo Rudé právo z deníku *Neues Deutschland*. Komentář s názvem „Máme v mužstvu již dost černochoů“²⁵⁷ popisuje

²⁵⁵ ŠÁR, Pavel. Černobílá Amerika. *Mladá fronta*. 15. 9. 1956, XII, 224, s. 2.

²⁵⁶ Tamtéž.

²⁵⁷ (Neues Deutschland) Máme v mužstvu již dost černochoů. *Rudé právo*. 9. 10. 1956, 36, 282, s. 4.

postavení Afroameričanů ve sportovních organizacích v Americe. Na začátku německý autor, jenž není jmenován, popisuje osud jamajského sportovce, o kterého již Spojené státy neměly zájem právě proto, že již v mužstvu několik černochoů bylo. Druhá část se věnuje americkému sportovnímu časopisu „Track & News,“ který publikoval obrázek olympijského družstva USA, v němž černoši tvořili třetinu týmu. Podle autora se však po návratu z olympijských her (jmenuje předchozí ročníky v Helsinkách nebo Londýně) s jejich další existencí v týmu nepočítá, dokonce ani jako s trenéry nebo náhradníky. Přesto je podle deníku právě zásluhou černochoů, že si Spojené státy vozí z olympiád tolik medailí.

V roce 1963 se podobné analýzy objevují především v Rudém právu. Kromě občasných komentářů washingtonského zpravodaje Emila Šípa, který se však primárně orientuje na reportáže o konkrétních událostech ve Spojených státech, se pravidelně objevují studie Přemysla Tvaroha. Náplně jeho textů jsou téměř totožné, pouze se opírá o aktuální události a doplní je obdobnými myšlenkami a komentáři. Výše uvedený Tvarohův komentář je tedy pro demonstraci jeho práce postačující.

6.2 Paul Robeson

Častým zdrojem informací byl pro média především Paul Robeson. 6. ledna 1956 publikuje Lidová demokracie článek s názvem „Zpěvy Paula Robesona“.²⁵⁸ Informuje o desce, kterou Robeson vytvořil společně s Československými gramofonovými závody exkluzivně pro Československo. „V novém, citově neobyčejně bohatém podání, ožívají na těchto snímcích nejslavnější černošské spirituály.“²⁵⁹ Lidová demokracie také dodává, že zatím vyšlo ve spolupráci Robesona a Československých gramofonových závodech osm desek.

V Rudém právu vydává 23. ledna agentura TASS prohlášení Paula Robesona, v němž „vyslovuje naději, že otázka jeho pasu bude brzy vyřešena a že bude moci obnovit svou koncertní činnost.“²⁶⁰ Prohlašuje, že rád opět zaujme místo v protestním hnutí, „v boji

²⁵⁸ (Ió) Lidová demokracie. *Zpěvy Paula Robesona*. 6. 1. 1956, XII, 6, s. 2.

²⁵⁹ Tamtéž.

²⁶⁰ (TASS) Prohlášení Paula Robesona. *Rudé právo*. 23. 1. 1956, 36, 23, s. 3.

za mír a svobodu, za bratrství a důstojnost lidí v Americe i v celém světě“.²⁶¹ Mladá fronta i Rudé právo dále informují o tom, že byl Robeson předvolán před výbor pro neamerickou činnost kvůli svému pasu. Zpráva z ČTK tvrdí, že americké úřady se snaží legitimizovat svůj postup usvědčením, že jeho boj za mír je neamerickou činností.“²⁶² Fakt, že Paul Robeson byl významným mluvčím, osobou, jejíž názor na politické dění československý tisk neustále zajímal, dokládá i prohlášení Robesona o podzimních událostech v Maďarsku v roce 1956. Zcela totožný text publikovala Mladá fronta i Lidová demokracie: „Přeji současné maďarské vládě jen dobré. Maďarský puč byl dílem týchž živlů, které pohřbívaly republiku ve Španělsku v roce 1936.“²⁶³

Oslavný článek v Mladé frontě od Lenky Reinerové „Neviditelný elegán“²⁶⁴ z 29. června 1956 popisuje sílu osobnosti Paula Robesona i jeho koncert ve Varšavě. Velice emotivní líčení dokresluje Reinerová „slzami, které se kutálely po černých tvářích“, „zpěvu o žalu a utrpení“ či „koncertními sály vlasti, které jsou pro největšího pěvce Ameriky uzavřeny“²⁶⁵. Zmiňuje se také o „jediném americkém koncertu, kde černí a bílí dělníci stáli pohromadě, aby svými těly kryly kulky skrytých fašistických odstřelovačů“. Na závěr vyslovuje autorka touhu k navrácení pasu Robesonovi, protože „takovému umělci, takovému člověku a tak zanícenému bojovníku za mír, jako je Paul Robeson, musí být dána možnost, aby volně zapěl všude, kde na něj lidé čekají. Jeho statečné srdce a jeho umění patří všem“.²⁶⁶

V roce 1963 se informace o Paulu Robesonovi objeví jen dvakrát. Hned na začátku roku slaví Robeson své pětadesáté narozeniny, a tak Rudé právo a Mladá fronta publikují oslavné články s přáním dlouhého života, zdraví a štěstí. Mladá fronta navíc vyzdvihuje jeho pozitivní vztah s Československem. Robeson podle Mladé fronty nikdy nezapomene na chvíli, kdy mu bylo umožněno vystoupit na Pražském jaru. Rudé právo popisuje Paula Robesona jako „muže velké bohatýrské postavy, hlasem jako zvon, duší vášnivě stranící

²⁶¹ Tamtéž.

²⁶² (ČTK) Paul Robeson předvolán před výbor pro neamerickou činnost. *Mladá fronta*. 29. 5. 1956, XII, 125, s. 2., (ČTK) Paul Robeson předvolán. *Rudé právo*. 29. 5. 1956, 36, 150, s. 3.

²⁶³ (ČTK) Paul Robeson k situaci v Maďarsku. *Mladá fronta*. 15. 11. 1956, XII, 279, s. 2. a (NESG.) Paul Robeson k situaci v Maďarsku. *Lidová demokracie*. 13. 11. 1963, XII, 277, s. 2.

²⁶⁴ REINEROVÁ, Lenka. Neviditelný elegán. *Mladá fronta*. 29. 6. 1956, XII, 157, s. 2.

²⁶⁵ Vše tamtéž.

²⁶⁶ Tamtéž.

spravedlnosti a pravdě a srdcem bojovníka“.²⁶⁷ Fakt, že československá média považovala Robesona za skutečného vůdce hnutí, dokládá i další informace, ve které autor popisuje „jeho vystoupení, kdy písní i slovem vedl zápas za občanská práva, kdy bouřil proti rasistické zvrůi a hlásal nejzarytější myšlenky humanismu“.²⁶⁸

Je skutečně s podivem, že člověk, který v historii černošského hnutí nefungoval jako vůdce, člověk, o kterém se (možná i vinou jeho lásky k Sovětskému svazu) americké historické publikace ani jednou nezmíní, ač zmiňují i lokální a dílčí bojovníky za občanská práva, je v Československu neustále dokola připomínán jako hlavní vůdce hnutí. Mladá fronta ho v oslavném článku publikovaném taktéž k jeho narozeninám popisuje jako „významného představitele světového mírového hnutí“.²⁶⁹ Tuto domněnku pak znovu potvrzuje Mladá fronta, která 19. prosince 1963 vydává článek „Paul Robeson se vrací“.²⁷⁰ V něm mimo jiné uvádí, že „Slavný bojovník proti fašismu se vrací do USA na přání svých černých krajanů, kteří si přejí, aby v rozhodující fázi jejich boje za rovnoprávnost byl mezi nimi“.²⁷¹

6.3 *Kultura a sport*

Československé deníky vnímaly černošské hnutí ještě v jedné oblasti – a to v oblasti kultury a sportu. Evropské turné „první černošské opery Porgy a Bess“ sledovaly všechny tři deníky s pravidelnou pečlivostí. Lidová demokracie přinesla například dlouhou reportáž/recenzi díla, kde nešetří superlativy. V tomto obsáhlém autorském komentáři článku „Černošská opera – strhující divadlo“²⁷² je nejen dopodrobna popsán děj opery, ale i vylíčena nálada v sále Karlínského divadla. Množství zpráv o opeře svědčí o faktu, že se jednalo o významnou a výjimečnou kulturní událost.

²⁶⁷ (tv) 65 Paula Robesona. *Rudé právo*. 9. 4. 1963, 43, 99, s. 3.

²⁶⁸ Tamtéž.

²⁶⁹ (ČTK) 65 Paula Robesona: velký přítel československa. *Mladá fronta*. 9. 4. 1963, XIX, 85, s. 2.

²⁷⁰ (ČTK) Paul Robeson se vrací. *Mladá fronta*. 19. 12. 1963, XIX, 302, s. 2.

²⁷¹ Tamtéž.

²⁷² (bor) Černošská opera - strhující divadlo. *Lidová demokracie*. 14. 2. 1956, XII, 39, s. 3.

Česká média věnovala pozornost i jazzu. V Mladé frontě vyšla na začátku ledna kritická stať „Bojíme se jazzu?“²⁷³, která byla publikována v rámci konference Svazu československých skladatelů. Autor kritiky dokonce tvrdí, že jazz je „hudbou duševní bídy“.²⁷⁴ Přestože se ve článku neobjeví spojitost jazzu a černochoů, nelze předpokládat, že by Mladé frontě nebyl původ hudebního žánru, který američtí černoši vytvořili, přímo znám. V roce 1963 se objevuje pouze jediný článek – opět se věnuje jazzové hudbě. Mladá fronta ho publikuje na straně 6, tedy na straně věnované fejetonům, křížovkám a krátkým zprávám o kulturním dění. Ve fejetonu „Mají tam i trubku“²⁷⁵ popisuje autor Ivan Vávra americké hudební centrum i nově otevřené muzeum v New Orleans i slavné skladby, které zde vznikly.

Také v oblasti sportu jsou československá média k Afroameričanům velice příznivá. Mapují veškeré úspěchy černochoů ve sportu a doprovází je velkými fotografiemi. Jmenujme například článek „Světový rekordman Charles Dumas“²⁷⁶ z Rudého práva, „Černý žonglér Owens“²⁷⁷ z Lidové demokracie nebo „Apollón Kalifornie“²⁷⁸ z Mladé fronty. Ten je doprovázen obdivným textem: „svým krásným vzrůstem a výkony si vysloužil v tisku černý atlet z Kalifornie tuto přezdívku“.²⁷⁹

V roce 1963 se objevují informace o černých sportovcích jen několikrát. Mladá fronta 1. srpna publikuje „dvoučlánek“, ve kterém otiskuje profil a zároveň i rozhovor s dálkařem Bostonem. Články „Rekordmanem proti své vůli“²⁸⁰ a „Černá hodinka s Bostonem“²⁸¹ popisují ústrky, které sportovec prožil ve Spojených státech, kdy mu tvrdili, že nikdy nebude nejlepší. Uvádí i jeho charakter („Když jsme ho v jídelně přepadli se skromnou prosbou o třiminutové interview, vyběhl nám vstříc z čokoládového obličejové párek živých očí a blýskavý úsměv“²⁸²). Rozhovor končí redaktorovou připomínkou, že pro navození správné atmosféry při rozhovoru jim Boston pustil gramofonové desky Louise Armstronga a Paula Robesona.

²⁷³ JANDOUREK, Karel. Bojíme se jazzu?. *Mladá fronta*. 10. 12. 1955, XI, 297, s. 2.

²⁷⁴ Tamtéž.

²⁷⁵ VÁVRA, Ivan. Mají tam i trubku. *Mladá fronta*. 6. 10. 1953, XIX, 239, s. 6.

²⁷⁶ (ČTK) Světový rekordman Charles Dumas. *Rudé právo*. 9. 8. 1956, 36, 191, s. 6.

²⁷⁷ (NESG.) Černý žonglér Owens. *Lidová demokracie*. 6. 9. 1956, XII, 216, s. 4.

²⁷⁸ (NESG.) Apollón z Kalifornie. *Mladá fronta*. 26. 9. 1956, XII, 234, s. s. 4.

²⁷⁹ Tamtéž.

²⁸⁰ ŠUPICH, Zvonimír. Rekordmanem proti své vůli. *Mladá fronta*. 1. 8. 1963, XIX, 182, s. 4.

²⁸¹ ŠUPICH, Zvonimír. Černá hodinka s Bostonem. *Mladá fronta*. 1. 8. 1963, XIX, 182, s. 4.

²⁸² Tamtéž.

7. Analýza jazyka a dalších vyjadřovacích prostředků

7.1 Teorie propagandy

Na začátku je nutné si uvědomit specifický výběr jazyka a dalších prostředků, které tehdejší média používala. Existovala jasně stanovená pravidla, jak často, o čem a jakým způsobem referovat. Redaktoři se pak měli řídit především podle pravidelně vydávané příručky „Psychologie propagandy“ od Bohumíra Bartoše. Ta dává novinářům společně s informacemi z psychologie, sociologie a marxismu– leninismu celkem jasný návod, jak ovlivňovat své čtenáře. Podle Bartoše je nutné „vědomě a cílevědomě působit na myšlení a jednání člověka“,²⁸³ potažmo čtenáře. Úkolem socialistické propagandy je tak přímo ovlivňovat myšlení a názory čtenářů, například právě proto, aby byl imunní vůči propagandě západní. Propagandu považuje Bartoš za výchovný způsob, za pozitivní přínos čtenářů, kteří nejsou schopni jasně formulovat své vlastní názory. Celá jedna kapitola je věnována „buržoazní propagandě“ antikomunismu a obraně proti ní. Bartoš na začátku zdůvodňuje, proč je nutné proti americké propagandě bojovat („V dnešní době, kdy antikomunistický nepřítel soustavně a všemi prostředky útočí na imunitu socialistického společenského vědomí, je povinností socialistické propagandy i kontrapropagandy tuto imunitu chránit a upevňovat ji“²⁸⁴), zároveň hned navrhuje způsob, kterým lze takovou obranu nejlépe provést („Je to naše řeč, naše mateřština. Tu musíme rozvíjet a bojovně používat proti každému výmyslu a nesmyslu.“²⁸⁵)

Ze současného pohledu „je jedním z nejtypičtějších znaků sovětského modelu ve všech jeho východoevropských variantách plánovité směřování obyvatelstva k homogenizaci myšlení a vědomí“.²⁸⁶ Propaganda byla zcela legálním prostředkem, jak takové homogenizace dosáhnout. Dělo se tak naprosto otevřeně, vědomě a cíleně. Propagandistický způsob referování popisují současní odborníci takto: „Podvod, lež, uměle vykonstruovaný obraz sebe samé – to byly nejenom běžné a obvyklé, ale v zájmu

²⁸³ BARTOŠ, Bohumír. *Psychologie propagandy, vybrané kapitoly*. Praha : Práce, 1981, s. 12.

²⁸⁴ BARTOŠ, Bohumír. *c. d.*, s. 20.

²⁸⁵ Tamtéž.

²⁸⁶ BITMANN, Ladislav, et al. *c. d.*, s. 215.

sebezachování i zcela nezbytné a imanentně vlastní prostředky formování ideologického portrétu totalitní moci.²⁸⁷

Hlavním orgánem propagandy bylo zcela logicky Rudé právo. To se stalo již od roku 1948 díky své přímé vazbě na mocenské centrum hlavním a nejdůležitějším médiem v Československu. „Tiskový orgán ÚV KSČ byl privilegován i vyšší nákladu, (...) na počet odebraných výtisků RP byla vázána dodávka ostatních periodik.“²⁸⁸ Poptávka po ostatních denících, například Lidové demokracii, byla vzhledem k jejich obsahu vyšší. „I když stály na pozicích marxisticko– leninské žurnalistiky a byly satelity Rudého práva, přece jen věnovaly ideologickým otázkám a straně menší prostor.“²⁸⁹ Proto je zcela překvapivé, že v konkrétním případě (referování o černošském hnutí) lze míru tendenčního zpravodajství všech tří deníků v obou sledovaných obdobích popsat jako téměř totožnou.

Všem třem sledovaným deníkům nelze upřít určitou míru tendenčnosti a subjektivity, která zkreslovala názor a povědomí československých čtenářů o situaci černochů v Americe. Uvědomíme-li si však, že se jednalo o zpravodajství ze Spojených států, nepřátelské kapitalistické země, před níž propagandistická příručka varuje nejvehementněji, není míra tendenčnosti a zkreslování příliš vysoká. Nelze navíc říci, že by deníky záměrně zkreslovaly fakta. Propaganda se tak v tomto případě neodehrává na úrovni dezinformace, ale na jazykové úrovni, na použití konkrétních slov a výrazů. Přesto se v určitých dvou oblastech jistého překroucení reality dopustily. Ani v jednom případě se ale nejednalo o záměrné zkreslení skutečnosti, spíše o nereferování o ideologicky nevhodných oblastech. Lze říct, že jde spíše o to, co noviny řekly a co vědomě zamlčely.

Pokud budeme považovat ignorování autobusového bojkotu v Montgomery za náhodu – za předpoklad deníků, že se nejedná o důležitou nebo ideologicky přitažlivou událost, zůstávají dvě zcela záměrně zamlčené oblasti. Zcela vědomě se tak například zamlčuje informace, že hnutí bylo silně nábožensky podkreslené. Demonstrace pořádali většinou církevní kazatelé, schůzky se uskutečňovaly v kostelech. Autobusový bojkot v Montgomery měl silně náboženský podtext, při pochodu na Washington byly zpívány i církevní písně a spirituály. Zmínka o náboženském rozměru hnutí se příliš neobjeví dokonce ani v Lidové demokracii, která uveřejňuje články z katolické obce celkem

²⁸⁷ BITMANN, Ladislav, et al. *c. d.*, s. 177.

²⁸⁸ BITMANN, Ladislav, et al. *c. d.*, s. 88.

²⁸⁹ BITMANN, Ladislav, et al. *c. d.*, s. 89.

pravidelně. Ta publikuje pouze několik článků. V nich cituje americké kněží, kteří útoky na hnutí odsuzují (jmenujme například článek „Biskupové odmítají diskriminaci“²⁹⁰ nebo „Církev USA za občanská práva“²⁹¹). Ve všech třech denících je tedy zcela záměrně tento fakt zamlčen. O Martinu Lutheru Kingovi i dalších čelních představitelích hnutí deníky hovoří jako o „předácích“ nebo „představitelích“.

Druhý způsob, kterým média zcela vědomě klamala, je zobrazení Martina Luthera Kinga v obou sledovaných letech. Jeho osobnost je téměř potlačena. V roce 1956 je King za celý rok ve všech třech denících pouze jednou v krátké agenturní zprávě „Rasová diskriminace v USA vzbuzuje všude odpor“.²⁹² Mnohem více zarážející je však fakt, že King prostor nedostane ani v roce 1963, kdy je už považován za hlavního praktického i ideologického vůdce hnutí a právě pochod na Washington vrcholí jeho projevem. V roce 1963 už King vystupuje jako ikona, jako významný politický lobbista, jako člověk, kvůli kterému se k hnutí přidávají masově davy černochů i bělochů.

Neplatí to však pro československé deníky. Tam je Kingovo jméno zmíněno jen několikrát, v řadě dalších se o něm mluví jako o předákovi nebo doktorovi, téměř nikdy jako o pastrovi. Ani jednou se za oba dva roky, ve kterých bylo publikováno celkem 38 fotografií ilustrujících různé události i témata, v novinách neobjeví jeho fotografie. Přestože je jednou z nejznámějších světových fotografií z pochodu právě obrázek Kinga za řečnickým pultem, pro československá média to ani tehdy není důležitý moment, kdy jeho osobu ze záplavy jmen vynést. Z obsáhlých komentářů a analýz, které se zejména v roce 1963 v denících objevují, není ani jeden text nebo jeho část věnována alespoň krátkému medailonu Martina Luthera Kinga, představení jeho osobnosti nebo funkce, kterou v černošském hnutí zastává. Nejobsáhlejší informací je věta „ (...) dr. Martin Luther King, který stojí v čele hnutí (...)“.²⁹³

Neobjeví se dokonce ani zmínka o projevu „I Have a Dream“. Všechny tři deníky pouze konstatují, že na závěr programu ve Washigtonu vystoupil i King. V osmdesátých letech však již význam tomuto projevu propagandistické publikace přikládají. V knize „Svět doktora Kinga“ z roku 1984 se však dokonce objevuje část přetištěného projevu. Jan

²⁹⁰ (NESG.) Biskupové odmítají diskriminaci. *Lidová demokracie*. 15. 8. 1963, XIX, 194, s. 2.

²⁹¹ (NESG.) Církev USA za občanská práva. *Lidová demokracie*. 7. 12. 1963, XIX, 292, s. 2.

²⁹² (NESG.) Rasová diskriminace v USA vzbuzuje všude odpor. *Mladá fronta*. 12. 2. 1956, XI, 38, s. 2.

²⁹³ (ČTK) Napjatá situace v Alabamě trvá. *Rudé právo*. 14. 5. 1963. 43. 131, s. 4.

Pilát, autor publikace, popisuje Kingův proslov jako „slavný projev“.²⁹⁴ Publikace z roku 1988 s jednoduchým názvem „Martin Luther King“ od Světlany Ryskové ho naopak analyzuje do větších podrobností. V té je jeho projev otištěn v plném znění, dokonce dokládá i domněnku, že se hned v tu chvíli stal projev významným milníkem: „Jeden britský novinář prohlásil, že to, co právě slyšel, byl nejbrilantnější a nejpůsobivější veřejný projev. Nebyla to jistě pouze novinářská nadsázka. Projev *Mám sen* zůstane nejen jako nádherná ukázka řečnického umění, ale také jako působivé svědectví své doby, rozhořčené, burcující, silné a plné naděje.“²⁹⁵ Proti tomu tendenční a v jiných směrech glorifikující „Svět doktora Kinga“ se sice o projevu zmíní, ale vyhýbá se jakémukoli názoru na přednesený projev. Důvod lze jistě spatřovat v naprosto jiné politické situaci (od roku 1963 dělí rok 1988 více než dvacet let).

Možný důvod zamlčení závažnosti projevu lze vidět právě v jeho náplni. Kromě náboženských pasáží v nich King neustále akcentuje lásku k vlasti, popisuje její krásy a historii, apeluje na srdce Američanů a obdivuje je (o běloších mluví zásadně jako o „bílých bratrech“²⁹⁶). Tyto argumenty mohou být možným vysvětlením důvodu, proč československá média projev, který se hned druhý den stal významným, zcela ignorovala.

Je pravda, že King se obecně československým médiím příliš nehodil. Přesto je s podivem (vzhledem k míře, jakou černošskému hnutí zejména v roce 1963 věnovaly), že se jeho jméno objevuje v článcích tak málo. Je logické, že například nadšený komunista Robeson byl pro média v komunistickém bloku lepším symbolem hnutí než nábožensky založený King. Robeson navíc neustále kritizuje Spojené státy, které samy se k němu nechovají příliš příznivě, zatímco King je hrdý Američan milující svou zemi, kterou chce učinit lepší. Odpověď můžeme nalézt i ve výše zmíněné Psychologii propagandy: „Řekneme-li, že hledáme a objevujeme hrdinu, máme tím na mysli, že hledáme a objevujeme pracujícího člověka, dělníka rukou i mozku.“²⁹⁷ Vzhledem k relativně realistickému referování o ostatních faktech a událostech je toto závažné zamlčení přesto zarážející.

²⁹⁴ PILÁT, Jan. c. d., s. 65.

²⁹⁵ RYSKOVÁ, Světlana. c. d.

²⁹⁶ HRUBEC, Marek, et al. c. d., III. Dodatek, s. 99.

²⁹⁷ BARTOŠ, Bohumír. c. d., s. 59.

Je také důležité si uvědomit, že se jedná o události těsně po odhalení kultu osobnosti²⁹⁸ a právě v této atmosféře bylo nebezpečné začít další (ač zcela jiný) kult vytvářet. Pro ideologické účely československých politických orgánů se tak mnohem více hodil dav černých dělníků než jeden významný vůdce. Kingova teorie občanských práv se navíc opírala o myšlenky křesťanské lásky a pomoci, a tak je složitě a chladně přijímán i dnes. „Martin Luther King se nikdy nestal populárním v Čechách. Ani v církvích, ani mezi občanskými aktivisty.“²⁹⁹

7.2 Tendečnost v jazyku, fotografii a karikaturách

Druhým způsobem, kterým československá média zkreslovala realitu, je tendenčnost v interpretační, jazykové rovině. Všechny tři deníky tedy na celé hnutí aplikovaly standardní propagandistický slovník, nejagresivněji si počínalo Rudé právo, neutralitě se nejvíce blížila Lidová demokracie.

Média tak používají klasicky emotivně zabarvený slovník vůči Spojeným státům americkým. Objevují se výrazy jako „vměšování“, „zákulisní intriky“, „obstrukce“, „provokace“ nebo „úhybné manévry“. Společně s články o počtu vražd ve Spojených státech, nepříznivé americké ekonomice nebo dokonce sportovních neúspěších tak dokreslují kýženou představu o kritické situaci ve Spojených státech. Ani jeden z faktů není přímo lživý, právě ale jejich výrazné umístění v první polovině stránky, kde se většinou objevují články s vyšší důležitostí, titulky s vykřičníky (například „Poznali pravdu a nesmějí zpět do USA!“³⁰⁰) ideologicky tlačí na čtenáře. Společně s grafickými a lexikálními prostředky tak vytvářejí zkreslenou představu o realitě ve Spojených státech. Ty líčí (ve vztahu k černošskému hnutí) nejen jako krutého kapitalistického nepřítele, který trápí své občany, ale zejména jako anonymní imperialistický aparát.

Československá média nepovažují za špatné americké občany, spíše zřízení nad nimi a nejvyšší politiky („něco podobného se může stát jen v USA, v zemi ‚neomezených

²⁹⁸ Tento termín se začal používat po XX. Sjezdu KSSS v roce 1956, na kterém Nikita Chruščov pronesl projev „Odhalení kultu osobnosti Stalina.“ - viz TINDALL, George B.; SHI, David E. c. d.

²⁹⁹ HRUBEC, Marek, et al. *Martin Luther King proti nespravedlnosti*. s. 50.

³⁰⁰ (NESG.) Poznali pravdu a nesmějí zpět do USA!. *Rudé právo*. 26. 8. 1963, 43, 235, s. 3.

možností!”³⁰¹). Politiky zobrazuje převážně jako neschopné oběti vlastní ideologie („Proto se dá sám prezident Kennedy na cestu po jižních státech a koná zde v potu tváře svá řečnická cvičení, slibuje a chlácholí.“³⁰²), kteří nad požadavky svého lidu jen krčí rameny („Ministerstvo spravedlnosti, ačkoli je o tom dobře zpraveno, nepodniká nic“³⁰³) nebo je bagatelizují („Prezident USA přiznává, že rasová diskriminace je ‚neslušná‘“³⁰⁴). Československá média často akcentují právě zkaženost anonymního davu, zatímco americký člověk má šanci se napravit.

Stejný vztah vyplývá z článku „USA zblízka“³⁰⁵ z Mladé fronty nebo článku „Co se nám v Americe líbilo a co ne“³⁰⁶ z Rudého práva se zcela totožným textem, které referují o návštěvě sovětských novinářů ve Spojených státech. Sovětští novináři popisují chování Američanů. Až na několik výtržností byli sovětští novináři přijímáni přátelsky všude, ať přišli kamkoli. Novináři sice popisují pásma, za která už nemohli a nedbalé anonymní detektivy, kteří je všude hlídali, samotné obyvatele však popisují pozitivně: „Sovětští novináři s radostí dále konstatovali, že kdykoli přijeli do některého amerického města, všude dostávali mnoho pozvání k návštěvám rodin. (...) Viděli touhu Američanů po soužití mezi zeměmi s různými sociálními systémy. (...) Nejvíce se jim líbil pilný, energický a optimistický americký lid.“³⁰⁷

Zástupci černošského lidu jsou líčeni jako jedni z těch, kteří z vůli tohoto systému pochopili a rozhodli se proti ní bojovat. I proto cítí média potřebu o situaci referovat, protože právě tato skupina se může pokusit anonymní zlo, s pomocí a tichou podporou Sovětského svazu, svrhnout. Nejedná se však o zájem referovat o krutostech ve Spojených státech, ani vlastně o touhu poukázat na to, jak špatně se k situaci státní aparát staví (tato tendence se ve větší míře objevuje až v roce 1963, zejména v souvislosti s událostmi v Birminghamu), ale o vytvoření pocitu, že právě Československo (potažmo Sovětský svaz) situaci sledovalo a neustále jí tak vyjadřovalo podporu. Nejde tak o „očernění“ špatné strany, jako spíš o glorifikaci strany dobré.

³⁰¹ (ar) Jen pro americké oči. *Mladá fronta*. 4. 6. 1963, XIX, 132, s. 2.

³⁰² (do) Černí američané se dali na pochod. *Mladá fronta*. 28. 8. 1963, XIX, 205, s. 2.

³⁰³ (ČTK) Protičernošský teror neustává. *Mladá fronta*. 5. 9. 1963, XIX, 212, s. 2.

³⁰⁴ (ČTK) V Jacskonu se opět demonstruje, *Mladá fronta*. 6. 6. 1963, XIX, 134, s. 2.

³⁰⁵ (čt) USA zblízka. *Mladá fronta*. 4. 12. 1956, XII, 292, s. 2.

³⁰⁶ (ČTK) Co se nám v Americe líbilo a co ne. *Rudé právo*. 4. 12. 1956, 36, 343, s. 3.

³⁰⁷ Tamtéž.

Domněnku potvrzuje i fakt, že deníky neustále akcentují obvinění rasistů, že je černošské hnutí napojeno na CPUSA (Komunistická strana USA) nebo jinou komunistickou nebo socialistickou stranu. Výtky rasistů nebo politiků tak vždy odcituje, přesto, vzhledem k apolitičnosti hnutí, kterému se příklon k CPUSA neprokázal, k těmto výrokům nezaujme žádné stanovisko. Napojení na komunistické hnutí tak akcentuje, ale přitom ho nepotvrdí (což by byla záměrná a vědomá lež) ani nevyvrátí, tiše tento fakt přejde, přesto si nedovolí ho komentovat. Dělají tak i ve chvíli, kdy je výrok pouze okrajový a hlavní zprávy se vůbec netýká (ve zprávě o pochodu na Washington zmiňuje Mladá fronta zcela bezpředmětně výrok George Lincolna Rockwella, vůdce nacistické strany USA v Charlottesville ve Virginii: „černošský pochod bude prvním výstřelem sovětské revoluce v naší zemi“³⁰⁸).

Článek Rudého práva „Černá otázka a rudý strašák“ je vůbec tím ideologicky nejagresivnějším textem, který za oba roky vyšel. Vzhledem k důležitosti článku a z důvodu demonstrace výše uvedené domněnky je zde přepsána jeho větší část. Článek se celý zabývá obviněním, že členové americké vlády jsou komunisté – „i přes svůj výrazně milionářský kádrový profil jsou zakuklenou bandou rudých“³⁰⁹. Státní tajemník D. Rusk vystoupil v Kongresu při projednávání Zákona o občanských právech. „Uchýlil se navíc k tvrzení, že komunisté ve všech zemích zneužívají rasového konfliktu ve Spojených státech.“³¹⁰ Po tomto projevu vypukla bouřlivá demonstrace, kdo z přítomných je komunistou. „Pokus o odhalení agentů Moskvy tím ale neskončil.“³¹¹ Část přítomných (mezi nimi i guvernér Wallace) „hnutí proti bezpráví označili jednoduše za ‚komunistické spiknutí‘. Z toho vyplývalo, že účastníci tohoto hnutí, případně osoby s ním sympatizující, provozují vlastně podvratnou činnost. (...) Je celkem šťastím, že jižní rasisté učinili ze svých obvinění frašku. V dané situaci se zdálo málo působivé mávat v jejich blízkosti rudým strašákem. Nenastala pro oficiální Washington příležitost, aby zhodnotil, kam vede honička na rudé?“³¹²

O černošském hnutí mluví československá média pouze pozitivně. Afroameričané jsou popisováni jako „černý lid“ nebo „černí Američané“. Převážně v roce 1956 jsou líčeni

³⁰⁸ (ČTK) Američtí nacisté v akci. *Mladá fronta*. 24. 8. 1956, XIX, 201, s. 2.

³⁰⁹ TVAROH, Přemysl. Černošská otázka v USA a „Rudý strašák.“ *Rudé právo*. 2.8. 1963, 43. 211. s. 5.

³¹⁰ Tamtéž.

³¹¹ Tamtéž.

³¹² Tamtéž.

jako pasivní oběti, které se neumějí a ani nechtějí bránit. Potřebují pomoc silnějšího, což je v tomto případě morální podpora země, která už „svůj boj dobojovala“ – Sovětského svazu nebo CPUSA. Přestože v roce 1963 se situace zlepšila, stále lze mluvit spíše o negativním referování, akcentaci utrpení a bezbrannosti. Dočteme se tak slova jako „brutální zločiny“ nebo „teror“. Akcentují se útoky na ženy a děti. Článek „Američtí rasisté znovu uvrhli děti do vězení“³¹³ dokonce Rudé právo otiskuje na titulní stránce. Vycházejme z předpokladu, že titulní stránka je nejexkluzivnější místo a články na této straně si přečte nebo je alespoň zaznamená největší počet čtenářů. Je proto celkem příznačné, že právě tato zpráva se na titulní straně objevila. Mladá fronta pak publikuje podobný článek – „Černošské děti ve vězení“³¹⁴. K pochopení propagandistické tendence těchto článků je důležité si uvědomit, že se nejednalo v pravém slova smyslu o děti. Obětí demonstrací a následného zatýkání byli středoškolští a vysokoškolští studenti – tedy většinou lidé starší 16 let. Z titulku i článku, ve kterém věk demonstrantů není zmíněn, však měl čtenář pocit, že policie vztáhla ruku ne bezbranné malé děti (při slově „školák“ a „dítě“ jsou první asociací děti kolem šesti let. Slovo „student“, které se v těchto článcích neobjevuje ani jednou, jasně odkazuje ke starším dětem).

Policisty a rasisty pak deníky považují za stejné zlo (dokazuje to i karikatura na níž americký policista chová miminko – Ku Klux Klan³¹⁵). Obě skupiny deníky demonizují, časté je jejich spojení s nacisty („Černošský předák Roy Wilkins viděl školáky za ostnatými dráty ‚koncentračního tábora‘ a křikl: ‚to je nacismus a hitlerismus! Chybějí jen plynové komory!“³¹⁶), popisují je pouze jako agresivní stroje bez emocí („birminghamská policie neváhala použít brutálního násilí ani proti ženám a dětem!“³¹⁷). Používají k tomu slova jako „kontrademonstrace“, „stávkokaz“ nebo „pogromista“. Jejich zákroky pak popisují jako projev anemie, téměř anarchistické řádění, které tiše podporují i členové Kongresu. Druhým způsobem, který československá média při popisu rasistů používají, je zlehčení. O rasistech tak mluví jako o „bandě“ často se pak objevují jejich karikatury.

Karikatura, jako nejlepší způsob zesměšnění politické situace, měla v Mladé frontě a Rudém právu své nezastupitelné místo. Antologie karikatury z roku 1963 definuje její

³¹³ (ČTK) Američtí rasisté znovu uvrhli děti do vězení, *Rudé právo*. 2. 6. 1963, 43, 150, s. 1

³¹⁴ (ČTK) Černošské děti ve vězení. *Mladá fronta*. 2. 6. 1963, XIX, 130, s. 2.

³¹⁵ HLAVÍN. Strážci zákona na americkém jihu. *Mladá fronta*. 4. 6. 1963, XIX, 134, s. 2.

³¹⁶ Tamtéž.

³¹⁷ (ČTK) Američtí rasisté řadí. *Mladá fronta*. 14. 5. 1956, XIX, 114, s. 2.

význam takto: „Politický karikaturista musí být člověk myslící a cítící. (...) Konfrontuje z pozice lidu fakta, podstaty a jevy, přítomnost s budoucností a minulostí. Potřebuje hluboce poznat a procítnout třídní smysl politického dění. Proto je pravdou, že dnešní karikaturista musí být stranický, má-li karikatura splnit poslání kritiky.“³¹⁸ Karikatura je především symbolickou kritikou, která pracuje se základními (ideologickými) stereotypy. Zjednodušuje, zveličuje a zesměšňuje, jasně ukazuje na viníky a na oběti. I proto byl právě v propagandistickém tisku tolik oblíbená, protože dává jasně najevo, co si má čtenář myslet, aniž by cokoli řekla.

Každý den publikovaly oba deníky karikaturu vztahující se k mezinárodní politické situaci. Nejčastěji zobrazuje obézní Američany s klobouky a potměšilými výrazy, černoši jsou naopak pohublí, navíc jsou oblečeni jako otroci. Za ty je deníky také stále vydávaj, jelikož postava otroka umocňuje jejich bezbrannost a utrpení. Na karikaturách jsou vždy obětmi brutální šikany či dokonce útoků, nijak se však nebrání.

Jmenujme například karikaturu Mladé fronty ze 7. ledna 1956, která byla přetištěna z italského deníku *Vie Nuove*. Pod titulkem „Na jihu Spojených států“ je vyobrazen park, v němž stojí tlustí američtí Jižané s velkými klobouky a kostkovanými košilemi a černochovi, který je nakreslen zcela stereotypně – tlusté rty, vypoulené oči s nepřítomným pohledem, otrhané kalhoty bez košile – nasazují oprátku. Před parkem stojí policista a vedle něj je napsáno: „Gentlemen, porušujete naše americké zákony. Cožpak nevíte, že vstup na trávník je zakázán?“³¹⁹ Karikatura z 27. října 1956 zobrazuje Sochu svobody, místo ní však na podstavci stojí americký policista s podstavcem „Svoboda – made in USA“³²⁰. Pod karikaturou je krátký text s titulkem „před sto lety“, který popisuje sto let starý zákon (tedy z roku 1856). Podle něj každému, kdo bude sportovat nebo sportu přihlížet s černou osobou, hrozí pokuta 1000 dolarů nebo vězení. Autor glosy upozorňuje, že stejný zákon byl v této době znovu schválen zákonodárným sborem státu Louisiana. „Jak se potom divit, že je Socha svobody obrácena k New Yorku zády?“³²¹

Další karikatury Mladé fronty nebo Rudého práva roku 1956 se věnují především americkému neokolonialismu. Ten je v českých médiích často kritizován a věnuje se mu

³¹⁸ KLIVAR, Miroslav. *Karikatura bojující*. Praha : Nakladatelství československých výtvarných umělců, 1963, s. 9.

³¹⁹ (Vie Nuove) Na jihu Spojených států. *Mladá fronta*. 27. 12. 1955, XI, 314, s. 2.

³²⁰ (rb) Perlička. *Mladá fronta*. 27. 10. 1956, XII, 260, s. 2.

³²¹ Tamtéž.

(hned po kritice ministra zahraničí Johna Fostera Dullese v roce 1956 a blížící se válce ve Vietnamu v roce 1963) největší prostor zpravodajství z USA. Karikatury s názvy „Pomocná ruka kolonizátorů“³²² nebo „Ve dnech interwievů“³²³ (obojí Mladá fronta) jsou vždy přejaty ze zahraničních, především z komunistických deníků. Podle Mladé fronty vytvořil kolonialismus pouze „negramotnost, bídu a zastaralost“.³²⁴

V roce 1963 se pak začínají objevovat i karikatury české, autorské a jejich náplň se navíc stane poněkud vážnější. Přestože se stále objevují klasické karikatury („Píši vám jedničku, protože o právech černochoů víte pendrek“³²⁵ z Mladé fronty nebo jediná karikatura v Lidové demokracii s textem „S tím se bude muset něco udělat, přece nemůžeme my, bílí Američané, vrhat černé stíny“³²⁶) ustupují poněkud jinému formátu. Nejedná se v pravém slova smyslu o karikaturu, ale spíše o ilustraci bez komického podtextu. Tyto kresby zobrazují trpící spoutané černochoy (jsou spoutáni okovy, které tvoří paragraf³²⁷ nebo nápis rasismus³²⁸), černé děti stojící za ostnatým drátem (obrázek s nápisem „Mississippi – černá škola života“³²⁹ je záměrně stylizován jako fotografie z koncentračního tábora) nebo ztrápeného studenta, nad kterým se vznáší „duch“ Ku Klux Klan s lebkou místo obličeje.³³⁰

Motiv Ku Klux Klanu se v roce 1963 několikrát opakuje jako symbol zla. Karikatury Mladé fronty zobrazují Sochu svobody – člena Ku Klux Klanu³³¹, již zmíněného policistu s miminkem v kápi³³² nebo „Cestu ke vzdělání“³³³. Ta je lemována z jedné strany policií a z druhé členy Ku Klux Klanu (to znovu dokazuje přesvědčení deníků, že se jedná a jednoho nepřítele). Černoši jsou na všech těchto kresbách zobrazeni bez obličeje – pokud ho mají, je protažen bolestí nebo rovnou pláčkou, pokaždé na kost hubení nebo dokonce přímo mrtví.

³²² (NESG.) Pomocná ruka kolonizátorů. *Mladá fronta*. 12. 1. 1956, XII, 12, s. 2.

³²³ (Konsomolská pravda) Ve dnech interwievů. *Mladá fronta*. 20. 2. 1956, XII, 45, s. 2.

³²⁴ (ČTK) Za co bojují národy koloniálních a závislých zemí? *Mladá fronta*. 21. 2. 1956, XII, 46, s. 2.

³²⁵ WITZ. Píši vám jedničku, protože o právech černochoů víte pendrek. *Mladá fronta*. 17. 5. 1963, 117, s. 2.

³²⁶ HLAVÍN. Tajné sňatky studentům zakázány. *Lidová demokracie*. 5. 9. 1963, XIX, 212, s. 2.

³²⁷ HLAVÍN. Rasistické zákony jižních států. *Mladá fronta*. 27. 6. 1963, XIX, 152, s. 2.

³²⁸ HLAVÍN. Okovy. *Mladá fronta*. 13. 9. 1963, XIX, 219, s. 2.

³²⁹ HLAVÍN. V Jacksonu se opět demonstruje. *Mladá fronta*. 6. 6. 1963, XIX, 134, s. 2.

³³⁰ HLAVÍN. Černošský student USA. *Mladá fronta*. 19. 1. 1963, XIX, 17, s. 2.

³³¹ POP, J. Alabamská socha svobody. *Rudé právo*. 19. 5. 1963, 43, 136, s. 5.

³³² HLAVÍN. Strážci zákona na americkém jihu. *Mladá fronta*. 4. 6. 1963, XIX, 134, s. 2.

³³³ DUDEK, O. Napětí v Jacksonu. *Mladá fronta*. 16. 6. 1963, XIX, 143, s. 2.

Dokonce i na fotografiích se snaží média zobrazit zejména utrpení černochoů. Objevují se fotografie smutných dětí (fotografie z roku 1956) a bílé policie, která černochoy zatýká. Vždy média publikují tu nejbrutálnější fotografii – ženu s roztrženou halenkou, černošského duchovního ležícího na zemi, policistu, který bije bránícího se černochoa, vlčáka, který trhá černochovi rukáv (tato fotografie Billa Hudsona publikovaná v Mladé frontě, byla dokonce 4. května 1963 otištěna na titulní straně *The New York Times*). Nejbrutálnější fotografií je obraz mrtvé černé holčičky, která nepřežila útok policie ve městě Birmingham. Je popálená, oči má překryty bílou látkou. Konkrétní detail její mrtvé tváře je doprovázen emotivním popiskem.³³⁴ Podle něj jí rasisté vypálili oči, přesto byli již druhý den na kauci propuštěni. „Barbarství rasistických zběsilců je blahovůlí úřadů jen podporováno“³³⁵ Jedinou výjimku tvoří fotografie z pochodu na Washington. Ani na nich se však postavy příliš neusmívají, pouze skandují, naslouchají projevům, které však fotografie nezabírá. Druhým nejčastějším motivem na fotografiích je stávkující černocho s transparentem – ten se objevuje v obrazovém materiálu hned desetkrát. Děje se tak dokonce v situacích, kdy obsahem textu, který fotografií ilustruje, není informace o stávce nebo pochodu.

Poslední způsob, který ovlivňoval názor čtenářů na černošské hnutí, jsou titulky. Ty se převážně věnují apataii Spojených států („Nedůslednost federálních úřadů nahrává rasistům“,³³⁶ „Washington zády k jihu“,³³⁷ „Kongres USA hlavní překážkou integrace“³³⁸), útokům rasistů („Protičernošský teror neustává“³³⁹) nebo jejich výhrůžkám („Rasisté vyhrožují krveprolitím“³⁴⁰) či zmařeným pokusům. Nejvíce se titulky věnují samozřejmě samotným černochoům. Jak bylo řečeno výše, jsou stále převážně popisováni jako pasivní oběti, přesto samotné titulky popisují spíše opak – „Hnutí amerických černochoů za rovnoprávnost se rozrůstá“,³⁴¹ „Boj Birminghamských černochoů významným

³³⁴ (ČTK) Dvanáctiletá Sarah Collinsová už nikdy nespatří svoji mámu. *Rudé právo*. 19. 10. 1963, 43, 289, s.

3.

³³⁵ Tamtéž.

³³⁶ (ČTK) Nedůslednost federálních úřadů nahrává rasistům. *Rudé právo*. 24. 5. 1963, 43, 146, s. 6

³³⁷ (ČTK) Washington zády k jihu. *Rudé právo*. 27. 5. 1963, 43, 144, s. 3

³³⁸ ŠÍP, Emil. Kongres USA hlavní překážkou integrace. *Rudé právo*. 6. 6. 1963, 43, 154, s. 5

³³⁹ (ČTK) Protičernošský teror neustává. *Mladá fronta*. 5. 9. 1963, XIX, 212, s. 2

³⁴⁰ (ČTK) Rasisté vyhrožují krveprolitím. *Rudé právo*. 14. 7. 1963, 43, 191, s. 5

³⁴¹ (ČTK) Hnutí amerických černochoů se rozrůstá. *Rudé právo*. 1. 6. 1963, 43, 149, s. 1

mezníkem“.³⁴² Menší část titulků se pak věnuje opět věnuje akcentaci utrpení. Objevují se titulky jako „V Lexingtonu teče krev“³⁴³ nebo „Brutální zločiny proti černočům“.³⁴⁴

³⁴² Šíp, Emil. Boj Birminghamských černočů významným mezníkem. *Rudé právo*. 12. 5. 1963. 43. 129, s. 3

³⁴³ (ČTK) V Lexingtonu teče krev. *Mladá fronta*. 8. 6. 1963. XIX. 136, s. 2

³⁴⁴ (NESG.) Brutální zločiny proti černočům. *Lidová demokracie*. 21. 6. 1963. XIX. 147, s. 2

Závěr

Ze dvou sledovaných událostí, tedy bojkotu v Montgomery a pochodu na Washington, se v denících objevila pouze jedna – pochod na Washington. Deníky se tak v roce 1956 věnovaly černošskému hnutí pouze okrajově. Rekapitulovaly historické události, publikovaly krátké agenturní zprávy nebo informace z kultury. Oproti tomu byl rok 1963 již od ledna přesným opakem. V roce 1963 se objevilo celkem 160 článků. Na jaře 1963 deníky plně pokrývaly události v Birminghamu, v létě pak podrobně informovaly o pochodu na Washington. Naprosto však opomenuly referování o projevu Martina Luthera Kinga.

Vzhledem k době, ve které se události odehrávaly a vztahu, který panoval mezi satelity Sovětského svazu a Spojenými státy, se dala předpokládat vysoká míra tendenčnosti a ideologického podtextu. Přesto se tak dělo pouze do určité míry. Opomeneme-li drobné aspekty, které si deníky neodpustily (kritiky vágního přístupu Spojených států k rasové problematice, eliminace vlivu Martina Luthera Kinga), jednalo se spíše než o propagandistické ovlivňování o subjektivní a emotivní referování, které se však zakládalo na faktech. Obzvláště v roce 1963 československá média spolupracovala s jinými zahraničními deníky, které nejsou levicově zaměřené (Rudé právo několikrát otiskovalo různá prohlášení New York Times, aniž by je nějak kriticky komentovalo nebo publikovalo fotografie z magazínu Life). Média dokonce čerpala informace i z jiných zpravodajských agentur než z ČTK a TASS.

Československý čtenář si však přesto musel vytvořit zkreslenou představu. Americké úřady tak podle československých deníků problematiku zcela ignorují, pokud se jí věnují, činí tak velice laxně a bez větších výsledků. Podle deníků jsou totiž všechny výsledky zásluhou samotných Afroameričanů. Nejedná se tak o snahy černošský vůdců (nejen Martina Luthera Kinga), ale právě nespecifikovaného černošského lidu, kterému přetekla číše trpělivosti a odmítá čekat.

Představa čtenářů o černošském hnutí, s přihlédnutím ke vzpomínkám pamětníků, kteří alespoň jeden deník pravidelně četli (k těmto účelům jsem vyzpovídala pouze 10 pamětníků, proto je tento zdroj spíše ilustrační), mohla vypadat, s lehkou nadsázkou, asi

takto: Současná situace ve Spojených státech není následkem historických faktorů, ale je výsledkem zlovůle současných amerických mocnářů, pacháné zcela vědomě a záměrně na nevinných obětech. Oběti – Afroameričané nejsou chápáni zcela jako Američané. Jsou to hlavně bývalí otroci, potomci Afričanů – spojenců, které Američané odvěkli, sebrali jim práva, která ve svém domovském státě měli, a udělali z nich nesvéprávné osoby. Právě proto jsou černoši lepší než Američané, nejsou ještě zkažení imperialistickou ideologií, proto je ještě lze zachránit a převést na správnou stranu, stranu komunismu. Afroameričané navíc vyzařují auru naivnosti, ovladatelnosti, nemajíce špatných vlastností tolik typických pro Američany. Černoši jsou skromní, poctiví a mírumilovní, o to více jsou americkou vládou šikanováni. Šikaně v podobě segregace odolávají pasivně, trpělivě čekají na přirozené nastolení pořádku. Protože však nepřicházelo, vzhledem k faktu, že u moci je stále kapitalistický démon, který trápí i své vlastní bílé občany, došla černochů trpělivost a rozhodli se rozpoutat revoluci a za svá práva bojovat. Proti nim však stojí personifikované zlo – rasisté a policisté. Ti se rozhodli revoluci překazit, stejně jako se Spojené státy pokouší kazit revoluci světovou. Podobně si počíná i americká vláda, která odmítá zcela očividný problém přiznat, postavit se za něj nebo ho dokonce řešit. Revoluci pomohl prostřednictvím CPUSA Sovětský svaz, kterému nezáleží na politické ideologii, ale na demokracii a rovných právech pracujícího lidu. Teprve s podporou Sovětského svazu i jeho satelitů mohou černoši svůj boj vyhrát a žít tak stejně důstojně jako v Sovětském svazu.

Přestože zprávy o černošském hnutí tak na jednu stranu představovaly události propagandisticky zcela nezajímavé (nefiguruje v nich žádná skupina nebo národ, která by otevřeně propagoval komunismus), na stranu druhou to bylo naopak právě téma exkluzivní – motiv nepřátelské země, která týrá své vlastní občany byl velice přitažlivý. Tento fakt mohl být propagandisticky využit a fungoval by. Deníky se však příliš ideologickému boji se Spojenými státy pomocí černošského hnutí nevěnovaly a soustředily se spíše na jiné oblasti, ve kterých svého kapitalistického nepřítele atakovaly s mnohem větší, účinnější vervou.

Summary

From two observed events – The Montgomery boycott and The Washington March – only the second one was mentioned in newspapers. The daily newspapers informed about the Civil rights movement just marginally. They summed up the historical events, published short agency reports or referred about cultural information. On the other hand, year 1963 was a direct opposite straight from the beginning. In this year the newspapers published 160 articles about black movement. In spring 1963 the news was full of the affairs in Birmingham, in summer the news informed about Washington's march in detail, but fully left out the ML King's speech.

Due to the era and the political frame between Soviet union with its satellites against the USA, is the high slant rate expectable as well as the ideological undertone. But this expectations weren't quite fulfilled. Apart from the minor aspects, that the news couldn't avoid (such as criticism of the rough attitude of US authorities to the civil rights movement or elimination of MLK influence), the articles were more emotionally focused, than propaganda affecting and they were also based on the real facts. Especially in 1963 the Czech media collaborated with foreign non-left-wing focused media (e.g. Rudé Právo imprinted a few statement from the New York Times, without criticizing them, and also published the Life magazine's photos), even used other news agencies as a source. The Czechoslovak reader was forced to create a distorted image though. According to the Czech media the US authorities ignore or solve inadequately the black movement issues. The newspapers give all credit for the improvements to the Afroamericans – not the specific black movement leaders (not just Martin Luther King) – but to the black people as a whole.

In the end the civil rights movement issues seemed quite unattractive (because no communism openly promoting group or nation figured there), but on the other hand the topic was exclusive due to marking the misdeeds of the hostile country that exploits own people. This theme had a propaganda potential, that could work. The Czechoslovak media didn't abuse this topic though. They mostly referred, described and analyzed predominantly the black movement, that they commented in a slightly ideologically tinged way.

Seznam použitých zdrojů:

Přehled tisku:

Rudé právo. 1955, ročník 35 (listopad a prosinec)

Rudé právo. 1956, ročník 36

Rudé právo. 1963, ročník 42

Mladá fronta. 1955, ročník XI (listopad a prosinec)

Mladá fronta. 1956, ročník XII

Mladá fronta. 1963, ročník XIX

Lidová demokracie. 1955, ročník XI (listopad a prosinec)

Lidová demokracie. 1956, ročník XII

Lidová demokracie. 1963, ročník XIX

Použitá literatura:

APTHEKER, Herbert. *Boj za svobodu : kapitoly z dějin černošského lidu*. Praha : Rovnost, 1952. 291 s.

BARTOŠ, Bohumír. *Psychologie propagandy, vybrané kapitoly*. Praha : Práce, 1981, 241. s.

BERMAN, Ronald. *America in the Sixties*. New York : Harper&Row, 1970. 291 s.

BITMANN, Ladislav. et al. *Manipulátoři*. Praha : FSV UK a Boston University , 1992. 52 s.

BITTMAN, Ladislav. *Mezinárodní dezinformace*. Praha : Mladá fronta, 2000. 359 s., ISBN 80– 204– 0843– 6 (váz.)

FAURE, Justine. *Americký přítel: Československo ve hře americké diplomacie*. Praha: Lidové noviny, 2006, 320 s. ISBN 80– 7106– 750– 4 (váz.).

FISCHER, Klaus. *America in White, Black and Gray*. New York : Continuum, 2006. 452 s. ISBN 0– 8264– 2826– 6(brož.).

FOSTER, W. Z. *Dějiny komunistické strany USA*. Praha : Státní nakladatelství politické literatury, 1954. 687 s.

FRANKLIN, John Hope. *From Slavery to Freedom*. New York : Alfred A Knopf, 1967. 686 s. ISBN 0– 07– 021907– 9.

HALBERSTAM, David. *Černobílé desetiletí*. Praha : Prostor, 2002. 695 s. ISBN 80– 7260– 074– 5 (váz.).

HRUBEC, Marek, et al. *Martin Luther King proti nespravedlnosti*. Praha : Filosofia , 2010. 114 s. ISBN 978– 80– 7007– 334– 6 (brož.)

KING, Correta, Scott. *Můj život s Martinem Lutherem Kingem*. Praha : Vyšehrad, 1976. 301 s.

KLIVAR, Miroslav. *Karikatura bojující*. Praha : Nakladatelství československých výtvarných umělců, 1963. 190 s.

MEIER, August, et al. *Martin Luther King, Jr and the Civil Right Movement : Controversies and debates*. New York : Palgrave Macmillan, 2007. 274 s. ISBN 978– 1– 4039– 9654– 1 (brož.).

NESIGN. *Obviňujeme americkou vládu ze zločinu genocida*. Praha : Mír, 1952. 315 s.

PILÁT, Jan. *Svět doktora Kinga*. Praha : Práce, 1983. 245 s.

SCHULZ, Winfried, et al. *Analýza obsahu mediálních sdělení*. Praha : Karolinum, 2004. 149 s. ISBN 80– 7184– 548– 5 (brož.).

ROBESON, Paul. *Boj černochoů za svobodu a mír*. Praha : Orbis, 1951. 38 s.

TINDALL, George B.; SHI, David E. *Dějiny spojených států amerických*. Praha : Lidové noviny, 2008. 904 s. ISBN 978– 80– 7106– 588– 3(váz.).

RAKOVÁ, Svatava; OPATRNÝ, Josef. *USA – stručná historie států*. Praha : Libri, 2003. 255 s. ISBN 80– 7277– 157– 4 (brož.).

RYSKOVÁ, Světlana. *Martin Luther King*. Praha : Horizont, 1988, 140 s.

ZAJČUK, Oleg Vladimirovič. *Lidská práva po americku*. Praha : Svoboda, 1985. 102 s.

WOLÁK, Radim – KÖPPLOVÁ, Barbara (eds.): *Česká média a česká společnost v 60. letech*. Praha, Radioservis 2008, 170 s. ISBN 978– 80– 86212– 94– 4 (brož.).

Seznam internetových zdrojů

CIA FACTBOOK [online] 2010 [cit. 2011– 02– 12] United States. Dostupné z WWW: <<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook>>.

DIGGINS, John Patrick. I walk in dignity. *The New Yorker Times* [online]. 4. 1. 2008, specials, [cit. 2011– 02– 03]. Dostupné z WWW: <<http://www.nytimes.com/books/01/04/08/specials/duberman.html>>

HRUŠKA, Blahoslav. Afroameričané před půl století dobyli školy pro bílé. *Aktualne.cz* [online]. 3. 9. 2007, [cit. 2011– 03– 22]. Dostupné z WWW: <<http://aktualne.centrum.cz/zahranici/amerika/clanek.phtml?id=497227>>.

JOCH, Roman. *Civic Institute* [online]. 5. 1. 2011 [cit. 2011– 04– 30]. Sen M. L. Kinga opět v nedohlednu. Dostupné z WWW: <<http://www.obcinst.cz/en/Sen-M-L-Kinga-opet-v-nedohlednu-c1668/>>.

KAETZ, James P. *Autherine Lucy* [online]. 9. 11. 2009 [cit. 2011– 04– 25]. Encyklopedia of Alabama. Dostupné z WWW: <<http://www.encyclopediaofalabama.org/face/Article.jsp?id=h-2489>>.

KLEPÁRNÍK, Vít. *Mám sen, deklamoval před 45 lety Martin L. King. Dnes promluví Obama* [online]. 28. 8. 2008 [cit. 2011– 04– 08]. Idues.cz. Dostupné z WWW: <<http://zpravy.idnes.cz/novinari.asp?idnov=1227>>.

KRUMNIKL, Adam. *Spolehlivý Jih* [online]. 25. 9. 2008 [cit. 2011– 04– 08]. Blog.iHNed.cz. Dostupné z WWW: <<http://poli-up.blog.ihned.cz/c1-28216470-spolehlivy-jih>>.

LAYDEE. Bbarak [online]. 22. 2. 2005 [cit. 2011– 03– 17]. Dostupné z WWW: <<http://www.bbarak.cz/articles.php?cid=6&id=1194>>.

Lincoln National Memorial [online]. 30. 9. 2008 [cit. 2011– 04– 28]. National Park Service. Dostupné z WWW: <<http://www.nps.gov/linc/historyculture/stories.htm>>.

Iuridictum [online]. 20. 11. 2005 [cit. 2011– 03– 17]. Lynch. Dostupné z WWW: <<http://iuridictum.pecina.cz/w/Lynch>>.

MAKOW, Henry. *Zvědavce* [online]. 9. 11. 2005 [cit. 2011– 03– 08]. Fabrikování americké ikony: „rudá“ Rosa Parksová. Dostupné z WWW: <<http://www.zvedavec.org/komentare/2005/11/1396-fabrikovani-americke-ikony-ruda-rosa-parksova.htm>>.

NAACP [online]. 2009 [cit. 2011– 03– 08]. Our Mission. Dostupné z WWW: <<http://www.naacp.org/pages/our-mission>>.

PILGRIM, David. *Ferris State University* [online]. 2000 [cit. 2011– 05– 16]. Who Was Jim Crow? Dostupné z WWW: <<http://www.ferris.edu/jimcrow/who.htm>>.

Release: I have a dream leads top 100 speeches of the century [online]. 15. 12. 1999 [cit. 2011– 04– 30]. University of Wisconsin– Madison. Dostupné z WWW: <<http://www.news.wisc.edu/releases/3504.html>>.

RYAN, Benjamin J. Neznámý Martin Luther King. *Altermedia* [online]. 30. 12. 2008, [cit. 2011– 02– 08]. Dostupný z WWW: <http://cz.altermedia.info/ze-zahranici/neznamy-martin-luther-king_5523.html>

ŠMÍD, Milan. *Případ New York Times vs. Sullivan* [online]. 26. 2. 2005 [cit. 2011– 04– 08]. Příloha Louče 142. Dostupné z WWW: <<http://www.louc.cz/pril01/p142sullivan.html>>.

Youtube [online]. 5. 9. 2006 [cit. 2011– 04– 18]. Dostupné z WWW: <http://www.youtube.com/watch?v=PbUtl_0vAJk>.

Wellbeing [online]. 31. 12. 1999 [cit. 2011– 04– 04]. Gallup.com. Dostupné z WWW: <<http://www.gallup.com/poll/3367/Mother-Teresa-Voted-American-People-Most-Admired-Person-Century.aspx>>.

Seznam příloh

Příloha č. 1: Počty článků, fotografií a karikatur (tabulka).

Příloha č. 2: Karikatura v Rudém právu, Mladé frontě a Lidové demokracii v roce 1956 (kresby)

Příloha č. 3: Karikatura v Rudém právu, Mladé frontě a Lidové demokracii v roce 1963 (kresby)

Příloha č. 4: Fotografie v Rudém právu, Mladé frontě a Lidové demokracii v roce 1956 (fotografie)

Příloha č. 5: Fotografie v Rudém právu, Mladé frontě a Lidové demokracii v roce 1963 (fotografie)

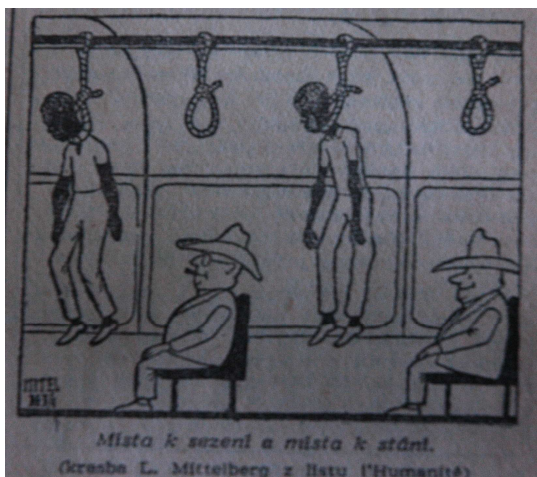
Přílohy

Příloha č. 1: Počty článků, fotografií a karikatur (tabulka).

Při tvorbě tabulky vycházejme z předpokladu, že nesignovaným článkům, které jsou formálně skutečně zprávami (ne komentáři) byla zdrojem tisková agentura.

	Rudé právo		Mladá fronta		Lidová demokracie	
	1956	1963	1956	1963	1956	1963
TEXT agenturní	5	70	10	54	10	42
TEXT autorský (včetně analýz a komentářů)	1	18	1	6	1	5
<u>TEXT</u> (celkem)	<u>7</u>	<u>88</u>	<u>11</u>	<u>60</u>	<u>11</u>	<u>47</u>
<u>FOTOGRAFIE</u> (celkem)	<u>0</u>	<u>22</u>	<u>3</u>	<u>10</u>	<u>2</u>	<u>1</u>
KARIKATURA zahraniční	1	0	4	0	0	1
KARIKATURA vlastní	0	1	0	9	0	0
<u>KARIKATURA</u> (celkem)	<u>1</u>	<u>1</u>	<u>4</u>	<u>9</u>	<u>0</u>	<u>1</u>

Příloha č. 2: Karikatura v Rudém právu, Mladé frontě a Lidové demokracii v roce 1956 (kresby)

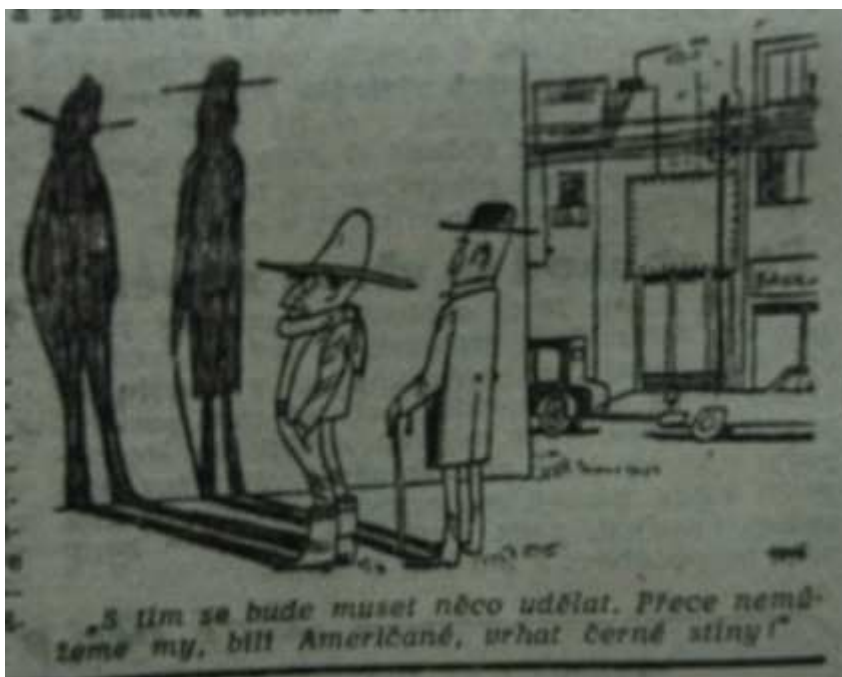
Vlevo: (MITTELBERG, L.) Jak si v Mississipi představují „veřejnou dopravu.“ *Rudé Právo*. 28. 3. 1956, 36, č. 88, s. 3.

Vpravo: (deník Komsomolská pravda) Ve dnech interwievů. *Mladá fronta*. 20. 2. 1956, XII, 45, s. 2.

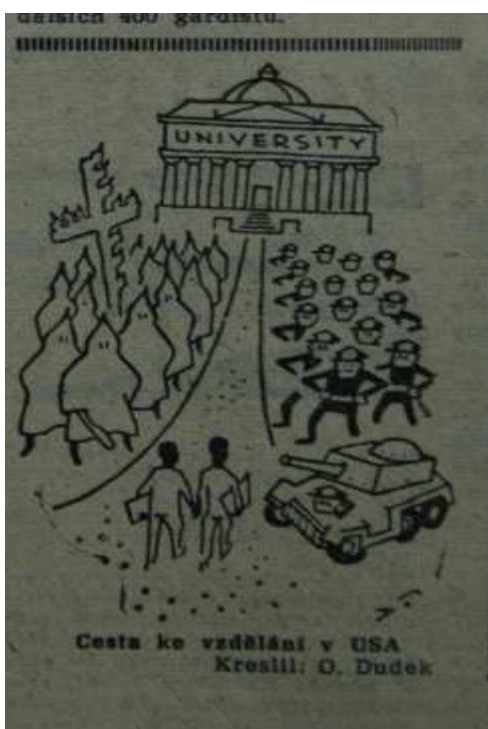

(deník Vie Nuove) Na jihu Spojených států. *Mladá fronta*. 27. 12. 1955, XI, 314, s. 2.

Příloha č. 3: Karikatura v Rudém právu, Mladé frontě a Lidové demokracii v roce 1963 (kresby)

(NESG.) Tajné sňatky černochů. *Lidová demokracie*. 2. 9. 1963. XIX, 212, s. 2

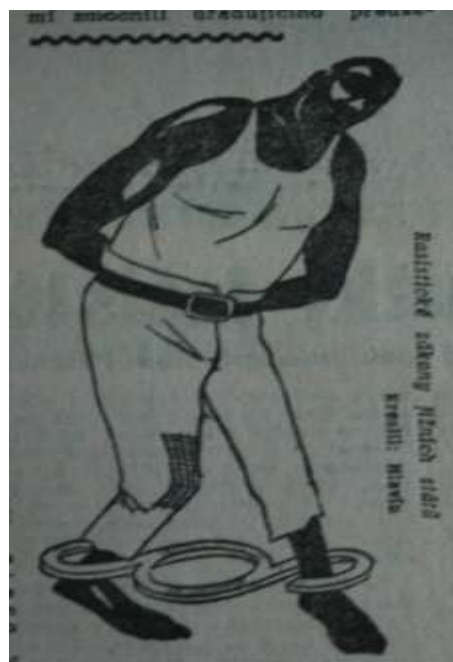
Vlevo: DUDEK, O. Napětí v Jacksonu. *Mladá fronta*. 16. 6. 1963. XIX. 143, s. 2

Vpravo: WITZ. Pohřeb obětí rasistů v Alabamě. *Mladá fronta*. 19. 9. 1963. XIX.. 227, s. 2

Vlevo nahoře: WITZ. Píši vám jedničku, protože o právech černochů víte pendrek! *Mladá fronta*. 4. 6. 1963, XIX, 132. s. 2

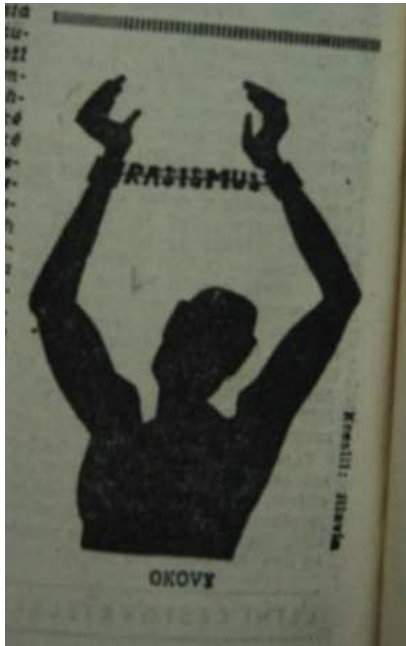
Vpravo nahoře: HLAVÍN. Rasistické zákony jižních států. *Mladá fronta*. 13. 9. 1963. XIX. 221, s. 2

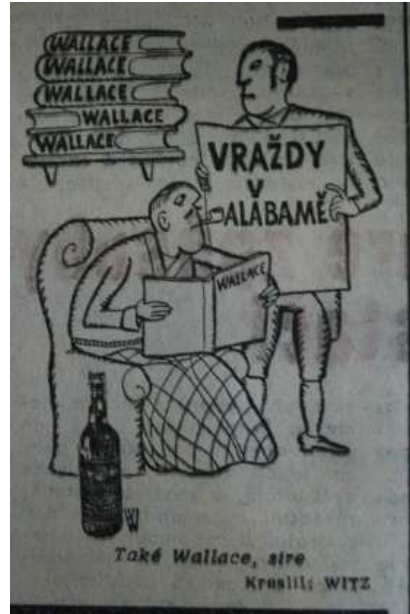
Vlevo: HLAVÍN. Černošský student v USA. *Mladá fronta*. 8. 1. 1963, XIX, 8. s. 2

Vpravo: HLAVÍN. Mississippi – černá škola života. *Mladá fronta*. 27. 6. 1963, XIX, 152, s. 2

Vlevo: HLAVÍN. Okovy. *Mladá fronta*. 8. 6. 1963. XIX. 136, s. 2

Vpravo: WITZ Vraždy v Alabamě. *Mladá fronta*. 26. 9. 1963. XIX. 232, s. 2

Vlevo: HLAVÍN. Hnutí proti rasistickému útisku se šíří. *Mladá fronta*. 7. 5. 1963, XIX. 107, s. 2

Vpravo: POP, J. Rasisté hrozí dalšími pumovými útoky. *Rudé právo*. 19. 5. 1963, 43, 146, s. 5

Příloha č. 4: Fotografie v Rudém právu, Mladé frontě a Lidové demokracii v roce 1956 (fotografie a další obrazové materiály)

(ČTK) Jděte pryč, jste černí! *Rudé právo*. 1. 10. 1956, 36, 274, s. 3.

Vlevo: ROBESONOVÁ, Eslanda, Good. Případ Autherine Lucy. *Mladá fronta*. 21. 7. 1956, XII, 176, s. 2.

Vpravo: (NESG.) Černošská opera – strhující divadlo. *Lidová demokracie*. 14. 2. 1956, XII, 39, s. 3.

Příloha č. 5: Fotografie v Rudém právu, Mladé frontě a Lidové demokracii v roce 1963 (fotografie a další obrazové materiály)

Násilí v Birminghamu:

(ČTK) Zásah prezidenta USA v Alabamě. *Lidová demokracie*. 11. 9. 1963. XIX. 217, s. 2

(ČTK) Jen pro americké oči. *Mladá fronta*. 4. 6. 1963. XIX. 132. s. 2

(ČTK) Bez názvu. *Mladá fronta*. 23. 5. 1963. XIX. 123. s. 2

(deník l'Humanité) *Mladá fronta*. 8. 5. 1963. XIX. 110. s. 2

Vlevo: (ČTK) Bez názvu. *Rudé právo*. 6. 11. 1963. 43. 306. s. 3

Vpravo: (ČTK) Bez názvu. *Rudé právo*. 19. 10. 1963. 43. 289. s. 3

Vlevo: (ČTK) Dlouhý akt zvěle. *Rudé právo*. 12. 6. 1963. 43. 160. s. 4

Vpravo: (ČTK) Jen pro americké oči. *Mladá fronta*. 4. 6. 1963. XIX. 131. s. 2

ZÁROK BIRMINGHAMSKÝCH POLICISTŮ PROTI ČERNOŠKÝM DEMONSTRANTŮM. (Repro ČTK)

(ČTK) Bez názvu. *Rudé právo*. 29. 5. 1963. 43. 146. s. 3

DVANÁCTILETÁ SARAH COLLINSOVÁ už nikdy nespátí svou mámu, své kamarádky: bomby vržené 15. září do kostela v americkém Birminghamu jí vypálily oči. Čtyři její družky traskavina na místě zabilo. Dva z pachatelů atentátu byli zadrženi — ale později, po složení kauce, opět propuštěni na svobodu. Barbaratví rasistických zvěstí je blahodělné dravé jen podparadná. (Repro ČTK)

(ČTK) Bez názvu. *Rudé právo*. 19. 10. 1963. 43. 289. s. 3

Pochod na Washington:

Pohled na mohutné masy pochodujících ulicemi Washingtonu.
[Telefoto ČTK]

(ČTK) Na 200 000 účastníků pochodu na Washington. *Rudé právo*. 29. 8. 1963. 43. 238. s.

1

Pochod na Washington, uspořádaný 28. srpna, byl mohutným vyvrcholením boje proti rasové diskriminaci ve Spojených státech. — Na snímku: Záběr ze shromáždění před Lincolnovým památníkem.
[Foto ČTK]

(ČTK) Bez názvu. *Rudé právo*. 1. 9. 1963. 43. 241. s. 3

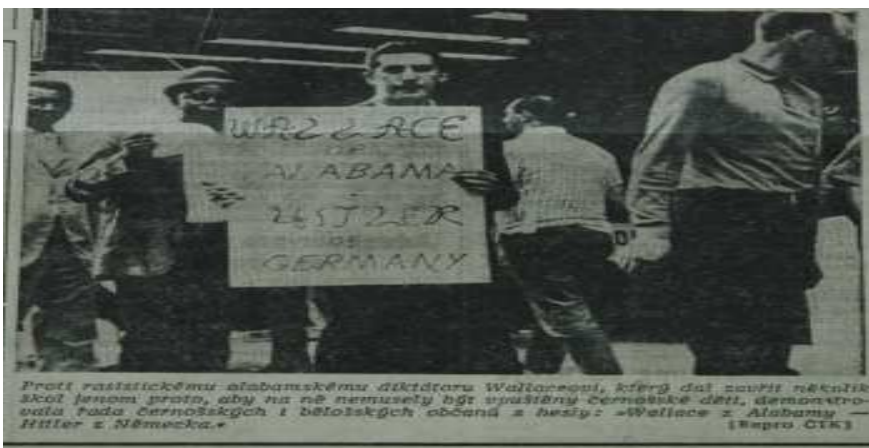
Fotografie protestů:

(ČTK) Bez názvu. *Rudé právo*. 23. 9. 1963. 43. 262. s. 3

(ČTK) Bez názvu. *Rudé právo*. 21. 7. 1963. 43. 199. s. 1 (titulní strana)

(ČTK) Bez názvu. *Rudé právo*. 14. 9. 1963. 43. 254. s. 3

(ČTK) Bez názvu. *Rudé právo*. 13. 8. 1963. 43. 222. s. 3

Vlevo: (ČTK) Bez názvu. *Rudé právo*. 18. 3. 1963. 43. 75. s. 5

Vpravo: (ČTK) Bez názvu. *Rudé právo*. 6. 6. 1963. 43. 154. s. 5

Další obrazové materiály:

(ČTK) Američtí rasisté se mobilizují. *Rudé právo*. 26. 5. 1963. 43. 144, s. 3

(tv) 65 Paula Robesona. *Rudé právo*. 9. 4. 1963, 43, 99, s. 3.